



România - Zona Euro MONITOR



Nr. 4 | An 2 | 2020

România și
Uniunea Europeană
în vremuri de pandemie

Echipa de proiect:

Coordonator:

Academician Daniel DĂIANU

Grup de lucru:

Amalia FUGARU

Gabriela MIHAIOVICI

Bogdan MOINESCU

Ioana MUNTEAN

Iulian PANAIT

Mirela ROMAN

Bogdan STOIAN

Invitați:

Csaba Bálint

Clara Volintiru

Copyright pentru document © Banca Națională a României | Str. Lipscani nr. 25, cod 030031 |

Note:

Opiniile exprimate nu angajează decât autorii și nu pot fi considerate ca reprezentând o luare de poziție oficială a Băncii Naționale a României.

Reproducerea informațiilor este permisă numai în scopuri educative și necomerciale și numai cu indicarea sursei. Drepturile rezervate pentru textele individuale © autorilor.

Fotografia din stânga/copertă prezintă prima monedă națională "leu" emisă în anul 1867, având ca echivalent 5 grame argint sau 0,3226 grame aur, sursa BNR, disponibilă aici: <http://www.bnr.ro/Expozitia-'Istoria-leului'-13715.aspx?pid=13715>

Fotografia din dreapta/copertă prezintă moneda de 1 euro, sursa BCE disponibilă aici:
<https://www.ecb.europa.eu/euro/coins/common/html/index.en.html>

Sursa datelor statistice utilizate în texte, grafice și tabele este indicată numai atunci când acestea sunt furnizate de alte instituții decât Banca Națională a României.

CUPRINS

NOTĂ EXPLICATIVĂ – De ce acest raport	3
INTRODUCERE.....	4
Economia României și UE în vremuri de pandemie	4
SINTEZĂ	8
1. TENDINȚE PRIVIND EVOLUȚIA CONVERGENȚEI ÎN ROMÂNIA.....	8
1.1. Balanța risurilor și a factorilor care pot afecta convergența / divergența pe creștere / descreștere.....	8
1.2. Harta risurilor și a factorilor care pot afecta divergența	9
1.3. Teme de analiză	12
2. MERSUL ECONOMIEI ÎN VREMURI DE PANDEMIE SI DINAMICA DEZECHILIBRELOR	23
2.1. Cum se compară criza din 2020 cu cea din 2008?	23
2.2. Evoluția deviațiilor de la exigențele criteriilor de la Maastricht.....	33
2.3. Programele de sprijin al economiei: instrumente de politică fiscală, monetară și macroprudențială utilizate	36
3. RESURSELE EUROPENE – O ȘANSĂ EXCEPȚIONALĂ	40
3.1. Banii europeni și chestiunea macroeconomică	40
3.2. Finanțarea redresării Uniunii Europene	44
3.3. Prioritățile și provocările naționale	54
4. CE FAC CANDIDAȚII LA ZONA EURO?.....	58
4.1. Evoluția comparativă a procesului de adoptare a monedei unice în alte state membre .	58
4.2. De ce România nu poate încă să intre în ERM2	59
5. PROVOCĂRI ÎN COMUNICAREA DESPRE EURO	63
5.1. Avatarurile convergenței: percepție versus realitate	63
5.2. Strategii de comunicare pentru aderarea la zona euro.....	68
BIBLIOGRAFIE.....	74

NOTĂ EXPLICATIVĂ – De ce acest raport

România are în Tratatul de aderare la Uniunea Europeană prevederea de a adera și la zona euro, moneda unică fiind simbol al proiectului European. Viața și bunul simț economic, analize serioase și mai ales lecțiile suitei de crize din ultimul deceniu în Europa, arată că simpla convergență nominală nu este suficientă pentru aderarea la zona euro; este nevoie de convergență reală, structurală și instituțională, de fundamente macroeconomice solide, de robustețe economică. România, înainte de aderarea la zona euro, trebuie să intre în Mecanismul Cursului de Schimb II și în Uniunea Bancară având îndeplinite cerințele de bază. Aceste considerente au reclamat inițierea unui efort serios de investigație analitică privind condițiile de aderare la zona euro.

Banca Națională a României a fost adânc implicată în elaborarea Raportului de fundamentare a aderării la zona euro și a unui Plan de Acțiune, documente ce au fost realizate în anul 2018. Domnul Guvernator Mugur Isărescu a fost vicepreședinte al Comisiei Naționale, care a îndrumat elaborarea Raportului și a Planului de Acțiune. Comisia Națională, condusă de Președintele Academiei Română și Premierul Guvernului României, a avut în componență reprezentanți ai Președinției României, ai partidelor politice, sindicatelor, cercurilor de afaceri și organizațiilor civice.

Experți din Banca Națională a României, alături de specialiști din alte instituții publice și de cercetători din Academia Română, experți independenți, au participat la elaborarea documentelor evocate mai sus. Mai mult, ei urmăresc în mod constant evoluția economiei noastre în raport cu ce se întâmplă în spațiul economic al Uniunii, cu evoluții în zona euro.

Acesta este contextul care a condus la formarea Grupului Euro în cadrul Băncii Naționale a României. Acest grup își concentrează atenția asupra modului în care economia românească se racordează la cerințe de convergență nominală, reală, structurală, juridică și instituțională cu zona euro. Grupul Euro poate fi văzut ca parte a unui *follow up* la activitatea Comisiei Naționale. Concretizare a acestui demers este o analiză periodică, având genericul „România-Zona Euro Monitor”, care este pregătită pentru conducerea Băncii Naționale a României și alți factori de decizie din România.

INTRODUCERE

Economia României și UE în vremuri de pandemie

Acest raport apare în circumstanțe dramatice pentru întreaga lume. Pandemia cauzată de Covid-19 este un soc extrem, care a creat o criză sanitară fără precedent în ultimul secol, un declin economic puțin spus sever din cauza necesității de a impune “Marea Închidere” (*Marele Lockdown*) ca mijloc de a limita răspândirea virusului. Raportul nu avea cum să ignore această situație extraordinară, implicații pe multiple planuri pornind de la ipostaza României de stat membru al UE.

Este tot mai evident că:

- Această criză sanitară extraordinar de gravă va mai dura; până la găsirea unei medicații eficace (și vaccin sigur/safe) nu se va putea spune că am învins-o. Sistemele medicale, deși sub mare stres peste tot, au capacitați diferite de a răspunde la criza sanitară;
- Criza sanitară a revelat vulnerabilități și slăbiciuni ale sistemelor medicale inclusiv în țări dezvoltate. De aceea cuvinte cheie în înțelegerea trezirii la realitate sunt robustețe și reziliență --chiar dacă asemenea noțiuni sunt utilizate de lideri europeni de ani buni;
- Robustețea și reziliența economiilor este de judecat și în raport de schimbarea de climă, care este o amenințare existențială și care este tot mai prezentă în analize ale instituțiilor europene (ale CE, ale BCE, etc.) și internaționale;
- Are loc o deteriorare a relației Om-Natură, a ecosistemelor, care indică faptul că probabilitatea altor pandemii și a altor evenimente extreme este înaltă, că este nevoie de răspunsuri pe măsura planurilor politicilor publice;
- Criza economică este foarte severă și are implicații profunde, forțează schimbări structurale în economii, unele grăbite de digitalizare și nevoie de a face sistemele mai robuste/reziliente;
- S-a ieșit din “groapa” cauzată de “Marea Închidere” și revenirea este alertă în trimestrul III, dar recuperarea nivelului PIB ante-pandemie este așteptată de multe analize nu înainte de 2022 pentru unele economii europene și după acest an pentru altele, tot în Europa --daca va fi mai iute recuperarea cu atât mai bine;
- Sănătatea publică devine o chestiune de securitate națională și bugetele publice vor fi obligate să aloce resurse suplimentare în acest sens;
- Revenirea economiilor, inclusiv a României, are deja loc, dar ciclul epidemic prezintă multe necunoscute și creează mari incertitudini, poate încetini procesul de recuperare.

Discursul Președintelui CE, Ursula von der Leyen, cu ocazia prezentării *Stării Uniunii* în PE (16 sept. a.c), este mai mult decât elocvent; insistența pe aspecte de sustenabilitate (*Pactul Verde* ca răspuns la schimbări de climă ca amenințare existențială), sănătatea cetățenilor, inovație,

justiție socială, drepturile fundamentale ale cetățenilor, arată o direcție de acțiune, de rearticulare și schimbare a politicilor publice la nivelul UE, în politici publice naționale.

CE vorbește despre „sustenabilitate competitivă”, care are drept dimensiuni: sustenabilitate în raport cu mediul înconjurător (*environmental sustainability*), productivitate, echitate (*fairness*) și stabilitate macroeconomică. Aceste dimensiuni sunt în matricea conceptuală a *Stării Uniunii* prezentată de Președintele CE și trebuie să ghidze și planuri naționale de redresare și reziliență. „Schimbarea” în Uniune are rădăcini interne și imperitive ce derivă din contextul global, economic și geopolitic, dintr-o situație ce precede Pandemia și criza economică de acum.

Planul european de redresare și reziliență adaugă la bugetul UE (de cca. 1100 miliarde euro), 750 miliarde euro pentru intervalul 2021-2027. Cifrele sunt grăitoare privind necesitatea de răspuns în domeniul politicilor publice și al activității companiilor private, nevoia ca bugete naționale să fie mai robuste, capabile să facă față la provocări tot mai mari, fără precedent. Planul de redresare și reziliență este întruchipare a principiului solidarității în acțiune. Si se poate spune că, într-o anumită măsură, acest plan echivalează cu un moment Hamiltonian al Uniunii –inclusiv pentru că au loc și emisiuni de obligațiuni colective.

Un „parteneriat între sectorul privat și sectorul public” este văzut ca esențial pentru urmărirea și atingerea unor obiective extraordinar de ambițioase. Oficiali înalți ai CE menționează că mari companii în domeniul energiei se restructurează, ca mari fonduri de investiții, își schimbă portofolii în funcție de impactul schimbării de clima. vezi și interviul acordat de Frans Timmermans la Bloomberg, 18 sept a.c. în care a spus și ceva tulburător: dacă nu vom face ce trebuie acum, îi va fi greu să privească în ochii copiilor săi nu peste mult timp; a se vedea și Fareed Zakaria (2020).

În România trebuie să fim în acord cu cerințele pe planul politicilor publice și al activității firmelor private pe care pandemia și criza economică le impun, cu răspunsul pe care statele din UE trebuie să îl aibă la provocări imense în anii ce vin. Aceasta cere regândire a politicilor publice la noi, o regândire a bugetului public, o bună colaborare între economia privată și autorități în stabilirea și realizarea unei agende naționale, și, nu în cele din urmă, grija ca să nu comitem erori majore pe termen imediat, mai precis, în finanțele publice, care ar micșora foarte mult capacitatea de a amortiza șocuri adverse.

Raportul prezintă Harta riscurilor și a factorilor care pot afecta convergența/divergența unde, la loc proeminent, se află cele apreciate ca fiind foarte severe (culoarea roșie): riscul destabilizării financiare, riscul sanitar, riscul divergenței juridice.

O temă cheie a Raportului este riscul sistemic sever ca finanțele publice să fie și mai destabilizate de o creștere puternică, copleșitoare, a unor cheltuieli permanente în bugetul public; veniturile multor cetățeni din România sunt încă mult inferioare veniturilor majorității cetățenilor din UE. Dar creșteri de mare amploare, care nu țin cont de posibilitățile bugetului public, de condiții economice concrete, pot aduce mari prejudicii, pot destabiliza economia care și-așa are echilibre precare – cum arată și analize ale Consiliului Fiscal și ale BNR. Dacă ar avea loc creșterea punctului de pensie cu 40%, deficitul bugetar al României ar trece probabil de 11% din PIB în 2021, de la 8,6% (prognoza oficială a Guvernului) în 2020. Raportul notează situația

bugetului public, cu deficit structural (peste 4% din PIB) cel mai mare din UE la finele lui 2019, cu venituri fiscale/bugetare foarte joase (între cele mai scăzute din UE și cel mai mic în Regiune, între statele care au aderat în 2004 și 2007 la Uniune).

Numerose țări europene vor avea deficite de 2 cifre (peste 10%) în 2020, dar acestea sunt cauzate în principal de cheltuieli nepermanente, cerute de lupta contra pandemiei și de atenuare a crizei economice. România a pornit cu un mare handicap din acest punct de vedere și nici nu se poate face abstractie că este singurul stat din UE în procedură de deficit excesiv.

Trebuie evitat ca România să se afunde într-o spirală a crizei prin destabilizarea finanțelor publice. Piețele nu vor tolera deficite mari ani în sir de acum înainte. În primul rând întrucât piețele discrimină chiar dacă regulile fiscale au fost suspendate în UE pentru acest an și este de presupus și în 2021. Dar mai ales fiindcă România a pornit în lupta contra pandemiei cu deficite mari, nu conjuncturale, pentru că are venituri fiscale foarte scăzute, iar compoziția cheltuielilor este deficitară.

Raportul consideră că o corecție macroeconomică este inevitabilă, nu peste mult timp. Că aceasta va fi mai ușor de suportat de cetățeni, de firme, de societate în ansamblu, dacă nu vom comite greșeli de politică economică flagrante. În același context se subliniază nevoia de a crește baza de impozitare, gradul de colectare a veniturilor fiscale ca modalitate de a ajuta corecția macroeconomică. O asemenea creștere ar ajuta mult ca procesul de corecție macroeconomică să nu fie însotită de taxe și impozite mai mari, ceea ce ar fi o corecție mult suboptimă.

Resursele europene sunt abordate în Raport. Bugetul UE și Planul European de redresare și reziliență ar dubla volumul de resurse alocate României pentru intervalul 2021-2027. Ceea ce contează enorm este că o absorbție masivă a acestor fonduri în intervalul 2021-2023 (când 70% din resursele alocate prin Planul European de Redresare ar trebui să fie utilizate) ar sprijini considerabil procesul de corecție macroeconomică, ar susține nivelul cererii și producției aggregate interne.

Este nevoie de o mobilizare instituțională și de politică publică exemplară pentru a valorifica oportunitatea excepțională reprezentată de resursele europene, ce pot sprijini reforme, transformarea economiei românești prin prisma unor interese naționale funciare (educație, sănătate, infrastructura de bază, etc.) și în raport cu cerințe impuse de Pactul verde, digitalizare, inovație –obiective asumate la nivelul Uniunii și cerute de contextul global economic, geopolitic și de securitate, de efecte ale schimbării de climă, etc.

Structura Raportului este următoarea: problematica provocată de pandemie și criza economică, unde se examinează dinamica dezechilibrelor; problematica absorbției de fonduri europene; stadiul candidaturilor unor state membre UE la zona euro și de ce România nu avea șanse să se alăture Bulgariei și Croației în demersul de intrare în MCS2, din cauza marilor dezechilibre; probleme de comunicare publică din perspectiva aderării la zona euro.

Mulțumim lui Csaba Bálint, membru în CA al BNR și lui Clara Volintiru, conferențiar universitar la ASE pentru contribuțiile la acest raport.

LISTA ABREVIERILOR

BNR	Banca Națională a României
BCE	Banca Centrală Europeană
BCN membră a SEBC	Bancă centrală națională membră a Sistemului European al Băncilor Centrale
BCN membră a SEBC din ZE	Bancă centrală națională membră a Sistemului European al Băncilor Centrale care a adoptat moneda euro
BCN membră a SEBC din afara zonei euro	Bancă centrală națională membră a Sistemului European al Băncilor Centrale care <i>nu</i> a adoptat moneda euro
CE	Comisia Europeană
Consiliu	Consiliul European
CEE	Comunitatea Economică Europeană
CERS	Comitetul European de Risc Sistemnic
RRF	Recovery and Resilience Facility
MCS	Mecanismul Cursului de Schimb
NGEU	„Next Generation EU”
PDM	Procedura de dezechilibre macro-economice
PE	Parlamentul European
PDE	Procedura de Deficit Excesiv
PSC	Pactul de Stabilitate și Creștere
RST	Recomandări Specifice de Țară
SEBC	Sistemul European al Băncilor Centrale
SM	State membre ale Uniunii Europene
SME	Sistemul Monetar European
TFUE	Tratatul de Funcționare a Uniunii Europene
UE	Uniunea Europeană
UEM	Uniunea Economică și Monetară
UB	Uniunea Bancară

SINTEZĂ

1. TENDINȚE PRIVIND EVOLUȚIA CONVERGENȚEI ÎN ROMÂNIA

1.1. Balanța risurilor și a factorilor care pot afecta convergența / divergența pe creștere / descreștere

BALANȚA RISCURILOR ȘI A FACTORILOR CARE AU AFECTAT EVOLUȚIA CONVERGENȚEI / DIVERGENȚEI	
FACTORI CARE FACILITEAZĂ CONVERGENȚA PE CREȘTERE (upward convergence) <i>CONVERGENȚĂ PE CREȘTERE = CREȘTERE ECONOMICĂ și SCĂDERE A DISPARITĂȚILOR COMPARATIV CU MEDIA ZONEI EURO</i>	RISURI CARE PREJUDICIAZĂ CONVERGENȚA PE DESCREȘTERE (downward convergence) <i>CONVERGENȚĂ PE DESCREȘTERE = SCĂDERE ECONOMICĂ și SCĂDERE A DISPARITĂȚILOR COMPARATIV CU MEDIA ZONEI EURO</i>
RISURI CARE AMPLIFICĂ DIVERGENȚA PE CREȘTERE (upward divergence) <i>DIVERGENȚĂ PE CREȘTERE = CREȘTERE ECONOMICĂ și CREȘTERE A DISPARITĂȚILOR</i>	FACTORI CARE GENEREAZĂ DIVERGENȚA PE DESCREȘTERE (downward divergence) <i>DIVERGENȚĂ PE DESCREȘTERE = SCĂDERE ECONOMICĂ și CREȘTERE A DISPARITĂȚILOR COMPARATIV CU MEDIA ZONEI EURO</i>
Convergență financiară <i>(Riscuri severe la adresa stabilității economiei și încălcarea TFUE)</i>	
Covid-19 <i>(balanța risurilor în creștere)</i>	
Convergență nominală <i>(încălcarea TFUE)</i>	
Convergență juridică <i>(încălcarea TFUE)</i>	
Reforme structurale <i>(balanța risurilor în creștere)</i>	

Legendă: detaliu privind Balanța convergenței și Harta risurilor sunt menționate pe pagina următoare

Sursa: concepțele utilizate în această secțiune reprezintă o prelucrare după: Eurofound (2018), *Upward convergence in the EU: Concepts, measurements and indicators*, Publications Office of the European Union, Luxembourg,
<https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/wpef17041.pdf>

1.2. Harta riscurilor și a factorilor care pot afecta divergența

<i>Intensitatea factorilor care amplifică și/sau generează divergența</i>	<i>Domeniu / tip de convergență definit detaliat la finalul acestui tabel</i>
	<p>Riscuri sistemiche identificate ca urmare a pandemiei Covid-19</p> <p>Criza sanitară și cea economică reduc PIB-ul potențial peste tot în lume și votă mără divergență în lipsa ameliorării sistemului medical și a existenței unei capacitați limitate de a răspunde la socuri adverse. Presiunile prelungirii pandemiei pot copleși sistemul de sănătate publică, ceea ce va avea urmări și asupra bugetului public. Construirea unui buget robust a devenit o prioritate pentru economia noastră. Sănătatea publică devine o problemă de securitate națională.</p> <p>Conform Raportului anual 2019 al Consiliului European de Risc Sistemeric, pandemia Covid-19 a generat o serie de patru noi riscuri sistemiche, a căror gravitate este catalogată ca fiind ridicată, respectiv severă (în funcție de probabilitatea de materializare și impactul pe care îl poate avea materializarea acestora): (i) incapacitățile de plată generalizate în sectorul privat ca urmare a recesiunii globale profunde; (ii) contextul macroeconomic dificil pentru bănci, societățile de asigurare și schemele de pensii; (iii) reapariția riscului de finanțare a datoriei suverane; și (iv) instabilitatea și segmentele caracterizate de lipsă de lichiditate ale piețelor financiare.</p> <p>Materializarea oricărui dintre aceste riscuri poate genera creșterea divergenței.</p>
	<p>Convergență nominală</p> <p>În contextul şocului relativ simetric la nivel european, generat de urgența medicală, disonanța dinamicii autohtone față de evoluția din zona euro s-a estompat în bună măsură. Dimensiunea diferențialului nu a beneficiat, însă, de corecții de fond, derapajul de la exigențele criteriilor de la Maastricht înregistrând în continuare cote relativ înalte.</p> <p>În cazul politicilor monetare există diferențe notabile de abordare (instrumente utilizate și amplitudinea măsurilor luate) între politica BCE pentru zona euro și conduită de politică monetară a băncilor centrale ale statelor membre non-euro cu economii emergente, justificate de particularitățile sistemului financial și situației macroeconomice a fiecărei țări. QE nu poate fi practicat în aceste țări și cum face BCE existând pericole majore. Cele mai importante diferențe sunt observate însă în cazul pachetelor fiscale de sprijin, care reflectă spațiul fiscal foarte diferit de care dispun statele membre. Un derapaj bugetar major indus de o creștere puternică a cheltuielilor permanente (rigide) ar induce o deteriorare mare a convergenței nominale, o îndepărțare de obiectivul de intrare în MCS2 și de aderare la zona euro.</p>

	<p>Convergența financiară</p> <p>Sectorul financiar (bancar, nebancar, societăți de asigurare) se confruntă cu riscuri, care îi afectează soliditatea, generate în prima fază de declinul economic și prelungirea crizei din domeniul sănătății publice, iar într-o fază ulterioară de problemele generate de restructurarea economică. Se riscă o corecție dură, din cauza reacției piețelor financiare, când lupta cu pandemia și eforturilor de atenuare a crizei economice sunt oricum foarte dificile.</p> <p>Există un risc sistemic major dacă sunt destabilizate finanțele publice prin creșterea mare a cheltuielilor permanente, cu un deficit bugetar ce poate ajunge la peste 11% din PIB în 2021 dacă are loc o creștere a punctului de pensie cu 40% în acest an. <u>O creștere masivă a cheltuielilor permanente ce destabilizează finanțele publice, reduce spațiul de manevră existent pentru a atenua efectele crizei sanitare și ale crizei economice provocate de pandemie.</u></p> <p>In combaterea actualei crizei există un compromis (trade off) critic între creșterea cheltuielilor permanente și a celor nepermanente. Acestea din urmă trebuie să fie de departe privilegiate având în vedere cat de gravă este criza actuală.</p>
	<p>Convergența juridică</p> <p>Maniera de inițiere și implementare a proiectelor legislative, care vulnerabilizează atât cadrul legal de funcționare și operare al BNR și al instituțiilor de credit cât și mix-ul de politici macroeconomice, a generat un decalaj de convergență juridică. Se poate ajunge la un trend descendant de convergență juridică sau chiar la o divergență juridică dacă se continuă cu proiecte de acte normative nesincronizate atât cu litera cât și cu spiritul <i>acquis-ului</i> comunitar. Mecanismul de corecție legislativă și economică este, de regulă, de lungă durată și cu efecte asupra macrostabilității economice și aderării la zona euro.</p>
	<p>Convergența structurală</p> <p>Conform RST 2020, pandemia a crescut presiunea exercitată de întârzierea reformelor structurale în multe domenii: (i) sistemul de sănătate (nivelul scăzut al alocărilor financiare și accesul inegal la serviciile de sănătate); (ii) piața muncii - nivelul ridicat de inactivitate, accentuat de creșterea șomajului și lipsa serviciilor personalizate; respectiv neconcordanța între cererea și oferta de competențe; (iv) prioritizarea finanțării proiectelor de investiții publice mature; (v) reforma administrației publice și previzibilitatea procesului decizional.</p> <p>Trebuie menționat că, după debutul pandemiei, autoritățile publice, de la toate nivelurile, au implementat o digitalizare rapidă a multor tipuri de servicii publice (în special în domeniul pieței muncii).</p> <p>Schimbările profunde, pe care criza sanitară și criza economică le induc în</p>

		sistemele economice nationale, reclamă viziune, gândire strategică, mobilizare de resurse și politici publice țintite. Este tot mai clar că nu se va putea reveni la politici publice ca înainte de pandemie.
--	--	---

LEGENDĂ:**Harta culorilor:**

- **Roșu** înseamnă riscuri severe și încălcarea efectivă a TFUE
- **Portocaliu** înseamnă divergență probabilă
- **Galben** înseamnă atenționare de creare a divergențelor
- **Verde** înseamnă că nu există riscuri

Explicarea tipurilor de convergență:

- **Convergență nominală** se referă la îndeplinirea cerințelor stabilite de Tratatul de la Maastricht pentru aderarea la Uniunea Monetară Europeană; se concentrează pe evoluția ratei inflației, a ratei nominale a dobânzii, a variabilității cursului de schimb și a variabilelor fiscale, cum ar fi deficitul public și datorile (EPSC, 2015);
- **Convergență ciclică** se asociază statelor membre care se află în aceeași etapă a ciclului de afaceri, pe o tendință ascendentă sau descendenta; se realizează atunci când țările se deplasează în paralel de-a lungul ciclului economic (Comisia Europeană, 2017a);
- **Convergență financiară** se folosește mai ales în ceea ce privește evaluarea gradului de sincronizare a ciclurilor financiare și a ciclurilor de afaceri pentru analiza adâncirii integrării Uniunii Economice și Monetare. Pentru scopul acestui material extindem utilizarea conceptului din trei perspective: (i) sistemul finanțier național compatibil ca structură (sisteme componente: instituții de credit, instituții financiare nebancare, fonduri de pensii, societăți de asigurare, fonduri de investiții), funcționalitate și soliditate cu rigorile europene; (ii) politici fiscal/bugetare coordonate și compatibile cu principiile fiscal-bugetare europene de sustenabilitate, prudentă și anti-ciclicitate și, (iii) politici monetare elaborate și conduse în concordanță cu practicile Sistemului European al Băncilor Centrale;
- **Convergență juridică** se referă la: (i) transpunerea integrală a legislației europene în legislația națională și asigurarea concordanței depline cu cerințele aderării la zona euro care este obiectiv strategic asumat de România și prevăzut în Tratatul de aderare la UE, precum și la (ii) integrarea juridică deplină a BNR în Eurosistem (în special din perspectiva Statutului BCE și al SEBC), ceea ce înseamnă că legislația națională nu trebuie să includă dispoziții legale de natură să împiedice îndeplinirea mandatului și a atribuțiilor Eurosistemului și/sau implementarea deciziilor BCE;

- **Convergența structurală** țintește schimbări în structura economiei sau a sistemelor de bunăstare (bunuri publice de tipul: educație, sănătate, etc) din statele membre în sensul atingerii unor standarde comune sau a unor contribuții politice specifice (Vandenbrouke, 2017); de regulă, cadrul general standard de abordare este Semestrul european, prin Recomandările Specifice de Țară adresate fiecărui stat membru în luna mai a fiecărui an;
- **Convergența socială** abordează dimensiunea socială, care se referă de obicei la îmbunătățirea condițiilor de muncă, a standardelor de viață și a egalității de gen (Comisia Europeană, 2017b);
- **Convergența către structuri reziliente:** convergența statelor membre către structurile economice și sociale cu o capacitate mai mare de absorbție, transformare și recuperare după șocuri (Comisia Europeană 2017e);
- **Convergență reală** este convergența în performanțe economice și sociale evaluate în termeni de variabile reale și include diferite aspecte, cum ar fi convergența în PIB pe cap de locuitor, venituri, productivitate și competitivitate, rezultatele pieței muncii etc. (Marelli și Signorelli, 2010);
- **Convergență ascendentă** înseamnă convergența statelor membre către condiții mai bune de muncă și de viață și / sau rezultate economice (Comisia Europeană, 2017b). De regulă, este asocierea dintre creșterea performanțelor și reducerea decalajelor. O creștere economică în sine nu implică și convergență atâtă vreme cât nu se reduc decalajele. Divergența descendentă urmează logica inversă.

1.3. Teme de analiză

Pandemia și combaterea crizei sanitare și economice -- context european

Războiul împotriva Covid-19 continuă și este unul de uzură. Dar s-a depășit o zonă foarte dificilă a crizei economice cauzată de nevoia de închidere parțială a economiilor (Marele Lockdown, *efectul de închidere*).

Căderea economică în Europa și alte regiuni ale globului în trimestrul 2 din acest an, față de primul trimestru, vorbește elovent privind șocul reprezentat de COVID-19: declin al PIB de 12,1% în zona euro, de 11,9% în UE în ansamblu, de 31,7% în SUA. Ciclul epidemic condiționează viteza de revenire, pot exista „reînhideri locale” fiindcă războiul cu COVID-19 nu este terminat și nu este de scurtă durată.

Revenirea din trimestrul III în numeroase economii europene și în SUA pare mai alertă decât cea anticipată, dar recuperarea va fi anevoieasă având în vedere modificări structurale în economii –Carmen Reinhart, economistul șef al Băncii Mondiale vorbește de mai mulți ani ce sunt necesari în acest scop pornind de la efectele multiple ale crizei (2020) .

O medicație eficace, vaccinuri bine testate și eficace, vor reda oamenilor speranțe și încredere. Este necesar însă, să fim pregătiți pentru a face față și altor evenimente extreme. Sistemele medicale trebuie să fie puternic întărite, sănătatea publică devine o preocupare de securitate națională ! De aici nevoia unor bugete publice mai robuste, cu resurse mai mari.

Economiile nu au grad similar de robustețe, de amortizare a şocurilor. Câştigarea acestui război cere perseverență, mobilizarea de resurse, o foarte bună colaborare între instituții, de parteneriat cu cetățenii. Este nevoie de solidaritate, buna credință, de respectare a regulilor ce reduc din riscuri de contaminare, de responsabilitate individuală și colectivă.

Ieșirea din criza economică severă va fi anevoieasă în pofida saltului (*rebound-ului*) probabil în trimestrul III al acestui an. Vor exista efecte persistente ale crizei pe plan economic și social; refacerea lanțurilor de producție, dinamica comerțului internațional, sprijinul băncilor centrale și guverne ce condiționează aceste efecte. Statistici notează modificări în înclinația spre consum și cea pentru investiții (productive) fiind vizibilă o aversiune la risc crescută pe fondul marilor incertitudini și a schimbărilor structurale, al extinderii utilizării tehnologiilor noi, digitalizării, robotizării, etc.

Criza va avea sechele adânci, în condițiile în care economiile suferă transformări de ampioare. Aceste transformări sunt de judecat în corelație cu tensiuni și probleme complicate ce precedau pandemia. Schimbarea de climă este de avut în vedere în acest context prin implicațiile foarte mari și nevoie ca politici publice să răspundă în mod adecvat la aceasta amenințare existențială. Avertismentele din raportul faimos al lui Nicholas Stern (*The Economics of Climate Change*, 2006), din documente ale Clubului de la Roma, ale comisiilor specializate ale ONU sunt greu de contestat acum.

Amploarea măsurilor de combatere a crizei depinde de parametri precum spațiul fiscal existent, statutul unui stat emitent sau nu de monedă de rezervă, gradul de euroizare/dolarizare (*currency substitution*) în economia internă, existența unor mecanisme de back-up (inclusiv aranjamente de tip repo și swap cu BCE (pentru statele membre UE) și Fed (pentru țările cu care există astfel de aranjamente legale), gradul de robustețe economică, tăria instituțională, nu în cele din urmă, apartenența la un spațiu economic integrat cum este Uniunea Europeană –unde s-a pus în mișcare Planul european de redresare economică etc.

Măsuri de combatere a crizei sanitare și de reluare a activității economice

Potențialele pierderi de locuri de muncă și falimente de companii sunt încă susceptibile de a crea tensiuni economice majore pentru milioane de oameni în Europa și în întreaga lume. Din acest motiv toate statele au intervenit de urgență adoptând măsuri de natură fiscală, monetară și macroprudențială pentru contracararea efectelor pandemiei.

Din perspectiva politiciei macroprudențiale se poate afirma că există o aplicare uniformă și de ampioare relativ similară la nivelul tuturor statelor membre ale UE.

Din perspectivă fiscală, cele mai importante diferențe sunt observate însă în cazul pachetelor fiscale de sprijin, care reflectă spațiul fiscal foarte diferit de care dispun statele membre. Tocmai de aceea programele derulate la nivel european au un rol extrem de important de sincronizare, netezirea pe cât posibil, a acestor diferențe și susținerea efortului statelor membre.

Mersul economiei noastre în 2020 și „recuperarea”

La mijlocul lunii august Institutul Național de Statistică a anunțat că, în trimestrul II 2020, economia României a scăzut cu 12,3% (ritm trimestrial) și 10,5% (ritm anual), cu mult peste pierderile înregistrate în recesiunile anterioare.

La sfârșitul anului 2019, puteam vorbi despre multe puncte slabe ale economiei globale (precum slăbirea activității economice pe fondul tensiunilor comerciale tot mai intense, supraevaluarea piețelor financiare sau îngrijorările privind acumularea datoriilor în cazul companiilor), totuși, ar fi fost dificil de identificat un singur factor de risc de anvergura celui al bulei create pe piața imobiliară în intervalul 2007-2008. Deși, se poate afirma că operațiunile neconvenționale ale principalelor bănci centrale din lume au amplificat și acum ciclul finanțier, prin creșteri disproportioante la burse în raport cu activitatea economiei reale. Totodată au fost amplificate riscuri pe piețele financiare în general, au proliferat entități non-bancare care furnizează servicii bancare; riscurile sistemice pe piețele de capital au crescut foarte mult, ceea ce este subliniat de BCE, CERS, Autoritatea Europeană pentru Piețe de Capital (ESMA), FMI, etc.

Experiența ultimelor două decenii și jumătate arată că, de obicei, economia românească are nevoie de cca. 5-6 ani pentru a reveni la nivelul PIB pre-criză. Este o perioadă foarte lungă, mai ales sub presiunea condițiilor nefavorabile ale crizelor. Spre deosebire de cele două recesiuni majore anterioare, de această dată, opinia larg împărtășită de instituții internaționale, de analiști din piețe, de analize ale BNR și Consiliul Fiscal, ale Comisiei de Prognoza prevăd că nu înainte de doi ani unele economii europene, inclusiv economia românească, să poată recupera pierderile suferite în trimestrul II 2020. Astfel, pe parcursul anului 2022 am reușit în România să revenim la PIB-ul înregistrat anterior crizei pandemică. Dar această judecată privește nivelul PIB-ului și subestimează modificări de ordin structural. Alte economii europene vor avea nevoie de mai mulți ani pentru recuperarea nivelului de PIB la cotă ante-pandemie.

Perioada de revenire economică probabilă ar fi rezultatul caracteristicilor unice ale crizei provocate de COVID-19 și măsurilor economice externe și interne, considerate a avea o magnitudine istorică. Dar persistă incertitudini foarte mari. În plus, cifrele aggregate ascund modificări structurale, alte dinamici ale sectoarelor economie.

Dacă este de dat o formă traiectoriei redresării, o variantă plauzibilă este unde revenirea economiei urmărește o înviorare rapidă în faza inițială, iar ulterior viteza să încetinește marcând și posibile scăderi tranzitorii înainte să atingă nivelul înregistrat pre-criză. Oricum, revenirea economică este marcată de incertitudini foarte mari și depinde de evoluția pandemiei. Este nevoie de multă muncă și decizii adecvate situației până la recuperarea deplină atât pe plan intern cât și extern.

Privind convergența nominală, pe parcursul trimestrului doi al anului 2020, indicatorii aferenți criteriilor de la Maastricht și-au continuat, cu unele accente, evoluțiile anterioare. Sub presiunea pandemiei și a persistenței vulnerabilităților structurale, dezechilibrul finanțelor publice s-a majorat considerabil, deficitul bugetar continuând să contabilizeze creșteri suplimentare, iar datoria publică a ajuns la maxime istorice. În același timp, dezinflația a accelerat. Pe de altă parte, rata dobânzii pe termen lung și cursul de schimb s-au menținut pe coordonatele anterioare. În contextul șocului relativ simetric la nivel european generat de

urgența medicală, disonanța dinamicii autohtone față de evoluția din zona euro s-a estompat, în bună măsură. Dimensiunea diferențialului nu a beneficiat, însă, de corecții de fond, derapajul de la exigențele criteriilor de la Maastricht înregistrând în continuare cote relativ înalte.

Un risc sistemic mare este posibil prin agravare stării bugetului public, a finanțelor publice, destabilizarea economiei dacă se majorează punctul de pensie cu 40%, ceea ce ar duce la o creștere a deficitului bugetar în 2021 la peste 11% din PIB. Am avea o reacție a piețelor financiare ce ar putea afecta grav economia, îngreunând revenirea în 2021. În loc de o corecție macroeconomică ordonată, pe mai mulți ani, am fi obligați la o corecție dezordonată, foarte costisitoare economic și social.

Dezechilibrele în economia noastră

România a început lupta contra COVID-19 cu un handicap macroeconomic major: deficit bugetar (pe standard european, ESA) de 4,3% din PIB în 2019, în timp ce deficitul structural (peste 4% din PIB în 2019) și cel primar (peste 3% din PIB în 2019) erau între cele mai adânci din UE.

În aprilie 2020, în pofida izbucnirii pandemiei și suspendării (temporare) a regulilor fiscale în UE, CE a început procedura de deficit excesiv (PDE/EDP)¹. În 2009, în criza financiară, aproape toate statele din UE erau în procedura EDP, acum numai România.

În timp ce creșterile mari de deficit bugetar ale altor state din UE sunt cauzate de efecte ale pandemiei, peste jumătate din deficitul probabil din acest an la noi este legat de deficitul bugetar structural. Creșteri de cheltuieli permanente ar mări această pondere. România s-a confruntat în anii recenti și cu fenomenul deficitelor gemene (*twin deficits*). Deficitul de cont curent arată o deteriorare a finanțării, cu pondere a fluxurilor pe datorie în creștere, în bună parte denuminate în valută, cu riscurile ce decurg. și la deficitul de cont curent (4,6% din PIB în 2019) aveam starea cea mai nefavorabilă din regiune în ultimii ani. Este de notat însă că deficitul de cont curent din ultimii ani este mult inferior celui consemnat în anii 2007-2008.

¹ La data de 4 martie 2020, CE recomandă Consiliului inceperea situației de deficit public excesiv din România, ca urmare a constatării încălcării articolului 126 alineatul (3) din TFUE privind deficitul bugetar, ceea ce justifică o procedură aplicabilă deficitelor excesive. Începând cu primăvara anului 2017, România a fost subiectul mai multor proceduri aplicabile abaterilor semnificative (PAS) în cadrul componentei preventive a PSC; de altminteri, ca urmare a abaterii semnificative de la obiectivul său bugetar pe termen mediu (OTM) în 2016, Consiliul a lansat o PAS în primăvara anului 2017. De atunci, Consiliul a emis recomandări bianuale, la care România nu a răspuns prin acțiuni eficiente, abătându-se în mod repetat și semnificativ de la traectoria de ajustare recomandată. De altminteri, raportul CE de țară din 2019 avansa un deficit bugetar de 6,1% din PIB în 2021 dacă se lăsa în considerare majorarea propusă de legea pensiilor, ceea ce însemna principalul factor de risc „ridicat” pentru România. O săptămână mai târziu, se declanșă epidemia COVID-19. După două săptămâni, CE propunea Consiliului activarea Clauzei generale derogatorii pentru abaterea temporară, coordonată și ordonată, de la cerințele PSC aplicabile tuturor statelor membre într-o situație de criză generalizată. La data de 3 aprilie 2020 Consiliul a aprobat propunerea CE iar România a intrat în PDE.

România va avea în 2020 un deficit bugetar peste 8% din PIB –prognoza Guvernului cea mai recentă (la rectificarea bugetului) este de 8,6%), iar cea a Consiliul Fiscal este în parametrii apropiati (8,6-9,4%). State cu care ne comparăm adesea (Ungaria, Polonia) vor avea deficite bugetare aproximativ de aceeași mărime. Dar este o diferență esențială între a înregistra deficite bugetare de ordinul a 8-9% din PIB preponderent ca urmare a unor elemente de natură structurală, ca urmare a reducerii de taxe și a majorării unor cheltuieli permanente efectuate în ultimii ani cum este situația României (cum arată analize ale Consiliului Fiscal și ale BNR) și deficite similare ca ordin de mărime, dar preponderent ca urmare a implementării unor programe de sprijin pentru economie, pentru contracararea efectelor economice și sociale ale pandemiei COVID-19, cum este cazul multor țări din UE. Acestea din urmă au spațiu de manevră mai mare pentru a stimula economia și, în plus, beneficiază de avantajul că aceste măsuri sunt de tip one-off și, prin urmare, nu vor mai afecta execuția bugetară atunci când stimulul va fi retras. Deci, nu vor fi necesare măsuri de corecție pentru revenirea la o traекторie sustenabilă a politiciei fiscal-bugetare – a se vedea și Opinia Consiliului Fiscal din 31 august a.c.

Deficitele inițiale (bugetar și de cont curent) mari nu au permis BNR să fie la fel de agresivă în scăderea ratei de politică monetară precum bănci centrale din țări vecine. Această situație se reflectă și în costurile de finanțare considerabil mai ridicate ale României pe piețele financiare, comparativ cu cele ale altor țări din regiune - Cehia, Ungaria, Polonia. Este de notat că în ultimul timp costurile au scăzut și pentru România, dar diferențele sunt încă mari.

Contractiona PIB, ce este revizuită de CNSP, pentru 2020, la 3,8% este în imediată apropiere a intervalului propus de Consiliul Fiscal care lucrează în scenariul său de baza, cu plaja 4-6% de declin al PIB în acest an. Deficitul bugetar prognozat de Guvern pentru 2020, de 8,6%, este în pas cu evoluția economiei și aproape de cel prognozat de Consiliul Fiscal.

Cum se arată și în Opinia cea mai recentă a Consiliul Fiscal, este esențial să fie evitată o creștere a punctului de pensie cu 40%, care ar destabiliza economia și mai mult, în vremuri tare complicate, când trebuie să luptăm cu COVID-19, să atenuăm efectele crizei economice².

Este obligatoriu să evităm ca economia românească să intre într-o spirală de criză foarte periculoasă.

Acoperirea necesarului de finanțare pentru acest an este asigurată în largă măsură, dar mult mai problematică ar putea fi acoperirea finanțării pe termen mediu în lipsa unui program clar de corecție macroeconomică. Este greu de crezut că piețele financiare vor tolera/accepta, pentru o perioadă îndelungată, niveluri înalte ale deficitului bugetar, chiar dacă devierea de la cerințele PSC, regulile fiscale în UE, vor rămâne suspendate și în 2021.

Obiectivul ambițios de aderare la zona euro (și, în prealabil, de intrare în Mecanismul Cursurilor de Schimb – ERM2) nu este compatibil cu încălcarea acquis-ului comunitar cu privire la UEM

² A se vedea și Lucian Croitoru (2020), Valentin Lazea(2020), intervenții ale lui Laurian Lungu, Aurelian Dochia și Ionut Dumitru, la dezbaterea organizată de Consiliul Fiscal și Institutul pentru Studierea Evenimentelor Extreme(ISSE) 1IN 18 18 IUNIE 2020, Napoleon pop (2020).

care exclude deficite bugetare structurale mari și, cu deficite externe considerabile, aşa cum era situația României la începutul anului 2020.

Este necesară creșterea veniturilor fiscale (bugetare) pentru a face față unor crize viitoare, pentru a avea un buget public mai robust. O creștere a bazei de impozitare ar ajuta corecția macroeconomică din următorii ani. O asemenea creștere ar ajuta mult ca procesul de corecție macroeconomică să nu fie însoțit de taxe și impozite mai mari, ceea ce ar fi o corecție suboptima.

Bugete publice mai robuste devin o problemă generală în UE pe fondul crizei sanitare și a celei economice, în raport cu provocările immense din anii ce vin, inclusiv implicații ale schimbării de climă. Raportul privind Starea Uniunii, al președintelui CE, 16 sept. a.c., este mai mult decât elocvent. Analize ale BCE și ale altor bănci centrale, fac referiri sistematice la impactul schimbării de clima asupra economiilor, asupra sistemelor financiare. Numeroase bănci centrale au format un *network* care examinează acest impact.

Corecția macroeconomică

Marea provocare macroeconomică începând cu 2021 este corecția deficitului bugetar, a dezechilibrului macroeconomic. Este îndoialnic că piețele vor accepta deficite bugetare mari ani în sir.

Trebuie făcută distincție între cheltuieli permanente și cheltuieli one-off, cauzate de nevoie de a atenua efectele epidemiei. Dacă revenirea economică va fi mai anevoieasă în 2021 decât cea anticipată și ar fi nevoie de susținere temporară a activității economice, este probabil că, într-un context judecat la scară europeană, să se disocieze o corecție pe componenta structurală a deficitului total de cheltuieli nepermanente.

Corecția deficitului bugetar și a deficitului structural, este necesară în următorii ani dacă vrem să ținem lucrurile sub control. Această corecție presupune un program pe câțiva ani, în concordanță cu solicitarea CE, care să ducă deficitul aproape de 3% din PIB. Se poate gândi care ar fi combinații între ajustări de cheltuieli și creștere de venituri fiscale/bugetare, în principal de mărire a bazei de impozitare. Oricum, impactul va fi semnificativ, concomitent pe cerere și pe ofertă.

Corecția nu poate și nu trebuie să fie brutală, este bine să se întindă pe câțiva ani. O corecție brutală ar plonja economia în mare necaz. Corecția este necesară și pentru a limita deficitele externe, mai ales că până în 2019 fenomenul deficitelor gemene era proeminent.

Trebuie date semne clare și credibile că vrem să avem o corecție ordonată. Programul de corecție trebuie să fie coordonat cu CE, pentru a avea acordul privind calendarul de timp și măsurile avute în vedere.

Pasul de corecție depinde de creșterea veniturilor fiscal/bugetare.

Se pot rationaliza cheltuieli acolo unde risipa este mare, aparatul de stat trebuie să fie restructurat; creșteri de venituri finanțate de bugetul public trebuie să fie limitate în anii ce vin.

Cei care văd deprecierea cursului drept calea decisiva pentru corecția macroeconomică se cuvine să aibă în vedere câteva considerente. Astfel, o depreciere controlată poate ajuta, în timp ce una scăpată de sub control poate destabiliza economia – inclusiv printr-o fugă de leu. Aici sunt de avut în vedere anticipări inflaționiste, efecte de bilanț pentru gospodării și firme, grad de euroizare, etc. În Polonia și Ungaria, în Cehia, problema cursului (deprecierei) nu este atât de sensibilă ca la noi.

În România, corecția cererii agregate, a dezechilibrului extern, nu se poate face esențialmente prin depreciere; este necesară o ajustare a deficitului bugetar, chiar dacă în mod gradual.

Banii europeni și “chestiunea macroeconomică”

Fondurile europene au un rol cheie pentru a ușura corecția. Nu numai că pot susține cererea agregată prin cheltuieli guvernamentale suplimentare de, să presupunem, 2-2,5% din PIB anual (net de contribuția la bugetul UE), dar și producția internă. Banii europeni ar ajuta finanțarea balanței de plată. Fonduri europene importante ar susține puternic activitatea firmelor private direct și indirect.

Este vital ca absorbția de fonduri europene să fie cât mai mare în anii imediat următori (să fie *upfront*), când ar trebui să facem corecție macroeconomică. Mai ales că resursele din Planul de redresare ar trebui folosite cu precădere în intervalul 2021-2023. Experiența din anii trecuți reclamă circumspectie din acest punct de vedere, dar trebuie să reușim cât mai bine în noul exercițiu financiar.

Venituri superioare la bugetul public sunt necesare

Este nevoie acută de creștere a veniturilor bugetare.

Audem o colectare a veniturilor fiscale considerabil inferioară în raport cu ceea ce s-ar putea obține. Nu numai gradul foarte scăzut de eficiență la colectarea TVA (ilustrata de Eurostat privind anul 2018). Plaja veniturilor fiscale în noile state intrate în UE în 2004 și 2007, este 32-38% din PIB (cu medie 34-35%), în timp ce în România nivelul este mult sub, mai puțin de 27% din PIB în 2019.

Polonia, Bulgaria în UE sunt cazuri elocvente pentru reforma mecanismelor de colectare, creșterea bazei de impozitare, pentru informatizarea sistemului de colectare, care au adus la bugetul public puncte procentuale din PIB.

Să ne propunem să ajungem cu veniturile fiscale de cca. 30% din PIB în 3-4 ani, ceea ce ar putea duce veniturile bugetului, ce includ venituri nefiscale, către 31-32% din PIB. Creșterea bazei de impozitare este un traseu de baza în acest scop. Cât vom reuși vom vedea. La acestea s-ar adăuga resurse din bugetul UE.

Efortul de colectare mai bună trebuie să fie central în creșterea veniturilor fiscale/bugetare ca și cel de eliminare a diverse „portițe”(loopholes); la dezideratul de creștere a veniturilor fiscale ar contribui mai multă transparență, declararea tuturor veniturilor și averilor, lupta fermă contra

evaziunii fiscale și a optimizărilor fiscale (tax avoidance) –așa cum se face în orice stat membru al UE unde bugetul public servește cetățenilor, unde statul respectă cetățenii și ei onorează obligațiile față de furnizorul de bunuri publice. Este de salutat efortul de informatizare al ANAF, care să servească în scopul amintit.

Într-o perspectivă de timp mai lungă, venituri superioare sunt necesare pentru a face față la alte crize, pentru a face economia mai robustă la diverse șocuri. Un buget public robust devine o prioritate pentru securitatea națională având în vedere provocările viitoare.

România nu trebuie să capete dependență structurală de fonduri europene pentru a trece prin perioade foarte dificile. Să avem totodată în vedere cât de puțin din PIB se cheltuie în România pentru educație și sănătate publică, pentru infrastructura critică și altele. și chiar dacă am reduce ponderea unor cheltuieli în mod substanțial pentru a elibera resurse pentru necesități acute, tot am avea un deficit de resurse pentru producția de bunuri publice esențiale de procente bune din PIB.

Bulgaria și Croația în MCS2. România?

Parte din răspuns este oferit de indicatori cheie: balanțe externe și bugete publice pe un sir relevant de ani. Astfel, din 2013 Bulgaria a avut surplussuri de cont curent mărimea fiind de 4% din PIB în 2019 (de la deficite de două cifre înainte de 2009). Croația a mers pe aceeași linie începând cu 2014 având surplus de cca. 3% în 2019 (de la deficite de două cifre înainte de 2009). Privind bugetul public, acesta a fost în Bulgaria cu surplus de cca. 2% din PIB în 2019, în timp ce în Croația a fost în echilibru anul trecut.

În 2019, deficitul bugetului public în Romania a fost de 4,3% din PIB (standarde ESA), iar deficitul de cont curent de cca. 4,6% din PIB (drept însă că mult sub deficitele de două cifre din 2007-2008, când economiile din Est fuseseră prinse în vria creditării cu intrări mari de capital extern). Deficitul primar și deficitul structural al bugetului public în România au fost între cele mai adânci din UE în 2019.

În plus, există presiuni mari de cheltuieli permanente pe buget. Cu asemenea date orice discuție de intrare în MCS2 pentru România era un demers lipsit de credibilitate. De remarcat că toate economiile nou intrate în UE începând cu 2004 și care nu fac parte din zona euro au cifre mai bune decât România la indicatorii menționați. România stă bine la datoria publică (cca. 35% în 2019, față de 20% în Bulgaria și peste 75% din PIB în Croația).

Raportul de fundamentare și planul de acțiune privind aderarea la zona euro fac recomandări privind nevoie de a reduce deficitele pentru a avea șanse de intrare în MCS2 și de aderare. Planul ar fi trebuit să înceapă să fie pus în aplicare din 2019. Din păcate, cele două documente au rămas mai mult un exercițiu de diplomație publică; câștig de cauză au avut în schimb inițiative cu implicații nefaste asupra bugetului public și altor criterii de convergență cu zona euro.

În Bulgaria și Croația, un consens politic a fost acompaniat de programe concrete, un dialog permanent cu BCE și CE privind pașii de urmat. Mai ales că era tot mai clar că intrarea în MCS2 va presupune și intrarea în UB.

Dinamica construcțiilor bugetare în cele două țări a ajutat intrarea în MCS2. Veniturile lor bugetare și fiscale sunt considerabil mai mari decât în România; veniturile fiscale în Bulgaria au fost de cca. 30% din PIB și în Croația de cca. 37% din PIB în 2019 –nivelul din România fiind în jur de 27% din PIB, printre cele mai scăzute în UE.

Dialogul României cu BCE și CE în privința MCS2 putea să aibă loc dacă un program de corecție macroeconomică ar fi fost în derulare. Dar politici macro prociclice și deficite externe tot mai mari în anii recenti (în pofida unor venituri crescute din servicii și remiteri considerabile din străinătate) au singularizat poziția României în regiune în sens negativ și au redus șansele unui dialog fructuos cu BCE și CE. Nu au ajutat nici propunerile legislative care ne îndepărtau de cadrul normativ din zona euro.

România a reiterat dorința de aderare la zona euro prin programul de convergență adoptat de Guvern în 2020, ceea ce înseamnă semnalarea intenției de intrarea în prealabil în MCS2. Dar atât timp cât nu vom pune ordine în finanțele publice, nu vom găsi mijloace să avem deficite externe mai mici, un dialog concret cu BCE, și CE și statele membre este dificil. Avem și povara socrului pandemiei și nu știm care vor fi urmările concrete, într-o economie ce va fi slabită mai mult timp chiar dacă va avea loc o revenire pe creștere.

Finanțarea redresării economiilor statelor membre și implicații pentru România în nou context pandemic

Din perspectiva UE, soluția propusă de CE pentru finanțarea redresării și rezilienței în UE constă într-un pachet de proiecte legislative care combină instrumentele tradiționale de finanțare pe termen mediu și lung din Cadrul Financiar Multianual (CFM) 2021-2027, în sumă de 1074 miliarde euro, cu un instrument nou, denumit „Next Generation EU” (NGEU) care, prin cele 750 de miliarde euro alocate, va finanța redresarea europeană pe termen scurt și mediu. Aceste două instrumente cumulează puterea financiară a bugetului UE la o valoare record de 1,824 trilioane de euro, direcționată către trei ținte clare: convergență (pentru redresare durabilă), reziliență (pentru îmbunătățirea structurilor economice) și, transformare (pentru tranziția verde și digitală). Simultan cu acest uriaș efort financiar, se speră ca acordul politic pentru cele trei caracteristici ale NGEU - titluri de stat emise de UE în nume propriu, taxe pan-europene și, pârghii de împrumut pentru a beneficia de cele mai mici dobânzi - să genereze efectul fiscal unional mult-așteptat. Însă, această soluție europeană rezolvă doar parțial problema finanțării economiilor statelor membre.

Marea provocare în UE și, mai ales în zona euro, rămâne, în continuare, finanțarea datorilor suverane naționale și consolidarea sustenabilă a redresării din surse interne.

Din perspectiva României, finanțarea planului național de redresare pe termen scurt și, a economiei pe termen lung are o problemă de sustenabilitate a finanțelor publice. Dacă (i) se continuă relaxarea fiscală din anii precedenți prin alocarea resurselor bugetare, și aşa reduse, mai mult către consum și mai puțin către prioritățile europene, sau dacă (ii) Parlamentul României, sau alte parlamente naționale întârzie procesul de ratificare a CFM post 2020, singura plasă de siguranță (safety net) este instrumentul clasic de asistență financiară de tip „Balanță de plată”, în asociere cu o linie de împrumut de la FMI.

Dar nici accesul la acest instrument nu este simplu, pentru că România se află în Procedură de deficit excesiv care obligă la implementarea unui program de corecție (corrective actions), care s-ar adăuga condiționalităților FMI.

Banii europeni sunt, aşadar, vitali pentru finanțarea economiei românești, în special în perioada ce vine; de aici nevoie de proiecte cât mai viabile care să grăbească redresarea economiei și să prevină o corecție abruptă macroeconomică.

Noul cadru financiar multianual (CFM 2021-2027) se va desfășura pe coordonate naționale și europene fără precedent: simultaneitatea gestionării ieșirii din criza pandemică și a implementării obiectivelor asumate de tranzitia către un nou model economic la nivel European. Efectele neașteptate pe termen scurt ale pandemiei impun eforturi de redresare economică ce aduc un factor suplimentar de dificultate în medierea presiunilor aferente implementării unei dezvoltări sustenabile. Practic, statele membre vor trebui să echilibreze oportunitățile oferite de finanțarea inovației și rezilienței economice, cu constrângerile impuse de obiectivele de sustenabilitate și dezvoltare echitabilă.

Pentru România, CFM 2021-2027, aşa cum se prefigurează acum, aduce avantaje în sensul: cuantumului total de finanțare, a flexibilizării și simplificării mecanismelor de absorbție. Principalele provocări sunt legate de temporizare, prin suprapunerea unor surse de finanțare distincte cu termen de absorbție scurt. Practic în perioada imediat următoare, programarea noului cadru financiar european va fi realizată în paralel cu: finalizarea cadrului financiar anterior, implementarea proiectelor finanțate din Instrumentul european pentru redresare (Next Generation EU)—pentru care trei sferturi din finanțare trebuie realizată în primii doi ani, și Fondul pentru Tranzitie Echitabilă (Just Transition Fund) menit să medieze efectele împovărtătoare ale tranzitiei verzi. Sub presiunea timpului regăsim totodată și provocări legate de viziunea strategică inter-sectorială, prioritizarea investițiilor și capacitatea tehnică de implementare a proiectelor. Pe termen mediu, se pot identifica trei categorii de vulnerabilități în procesul de dezvoltare și implementare al noului exercițiu financiar în România: structurale—de dezvoltare, administrative—de capacitate tehnică și financiară, și procedurale—legate de mecanismele de condiționare și monitorizare din partea UE.

Comunicarea publică și aderarea la zona euro

Concluziile celui mai recent sondaj Eurobarometru publicat de Comisia Europeană la finele lunii iulie 2020, indică, la nivel agregat, menținerea atitudinii favorabile referitoare la impactul monedei unice europene a majorității celor intervievați din statele membre care nu au adoptat încă euro, cu persistența unor ample variații la nivel de țară: în Suedia și Cehia predomină atitudinea negativă, în timp ce în Ungaria și România proporția celor cu percepție favorabilă despre introducerea euro depășește 60 la sută .

În privința orizontului de timp, deși Bulgaria și Croația prin intrarea în luna iulie MCS2 și aderarea la Uniunea Bancară intrarea în Mecanismul de cooperare strânsă, la data de 10 iulie 2020, au pășit înainte pe drumul către euro, sondajul relevă un procent relativ scăzut al celor

ce doresc introducerea rapidă a euro - 26/27 la sută în România, respectiv Ungaria și între 8-20 la sută în celelalte state membre aflate în prezent în afara zonei euro.

În cazul României, procentul celor care înclină spre un orizont de timp mai îndepărtat (29 la sută) îl depășește pentru prima dată (din 2004) pe cel al celor dornici de o introducere mai rapidă a monedei unice europene (26 la sută față de 30 la sută în 2019 și un maxim de 50 la sută în 2008). Aceasta în condițiile în care, din perspectiva convergenței nominale, România nu mai îndeplinește nici un criteriu stabilit prin Tratatul de la Maastricht, iar dezbatările din spațiul public despre pașii și măsurile necesare pentru soluționarea dezechilibrelor majore cu care ne confruntăm de ceva timp și accelerarea convergenței pe toate palierile sale (reală, legislative etc), sunt ecranate de tematici conjuncturale (electorale sau pandemia COVID-19).

Măsurarea percepțiilor publicului, îndeosebi a înțelegerii mesajelor, constituie un bun barometru pentru măsurarea eficacității oricărei activități de comunicare. Uneori însă, percepția poate fi mai puternică decât realitatea sau decât eforturile de a livra mesaje corecte, echilibrate, de natură să refacă și consolideze încrederea.

Evoluțiile în planul percepțiilor și a tehnologiilor presupun așadar eforturi suplimentare de adaptare a comunicării despre euro la noile realități, de colaborare inter-instituțională și multidisciplinară, de realizare a unui consens inclusiv la nivel politic asupra principalelor căi de urmat pentru a nu lăsa un culoar liber dezinformărilor ce pot alimenta fie un entuziasm nejustificat, fie scepticismul în ceea ce privește parcursul nostru European. Toate acestea în condițiile în care pandemia COVID-19 adaugă peisajului o suită de incertitudini și provocări nebănuite, exercitând un impact economic și social sever, cu reverberații globale și schimbări multiple, inclusiv la nivel comportamental.

Așa cum arată și Comisia Europeană (CE), o strategie de comunicare trebuie să țină cont de specificul fiecărei țări, de mediul social, cultural, economic, de părțile implicate, de grupuri țintă, chiar și de peisajul media dintr-o țară. Aceasta nu trebuie să excludă însă analizarea parcursului altor țări. Chiar dacă nu toate instrumentele mai sunt de actualitate, din fiecare experiență în parte pot fi extrase lecții utile.

2. MERSUL ECONOMIEI ÎN VREMURI DE PANDEMIE SI DINAMICA DEZCHILIBRELOR

2.1. Cum se compară criza din 2020 cu cea din 2008?

Al doilea trimestru al anului 2020 a fost o perioadă plin de provocări pentru economia românească, caracterizată de scăderi profunde nemaîntâlnite în ultimii 25 de ani. Spre deosebire de crizele anterioare, recesiunea a fost cauzată de SARS-COV-2, un dușman invizibil, plasat în afara sferei de acțiune a forțelor economice.

Într-o măsură mai mare sau mai mică, pandemia a afectat toate ramurile economiei, însă datele publicate cu frecvență lunară evidențiază faptul că recuperarea a început mai devreme, încă din luna mai. Îar în luna iunie ritmul revenirii a devenit deosebit de puternic, deschizând calea către o creștere robustă în trimestrul al treilea.

Deși ulterior trimestrului III 2020 ritmul revenirii este preconizat să se încetinească semnificativ, în momentul de față, conform scenariului cel mai probabil activitatea economică va reuși să își revină la nivelul pre-criză mult mai repede decât în recesiunile anterioare. Pentru aceasta, însă, este esențială îndeplinirea simultană a mai multor condiții. Astfel, procesul de recuperare urmează să ajungă într-o etapă fragilă, și dacă nu se va acorda atenția potrivită provocărilor, situația poate redeveni critică într-o fracțiune de secundă. Prin urmare, încă este nevoie de multă muncă și decizii adecvate situației până la recuperarea deplină atât pe plan intern cât și extern.

O recesiune cum nu a mai fost

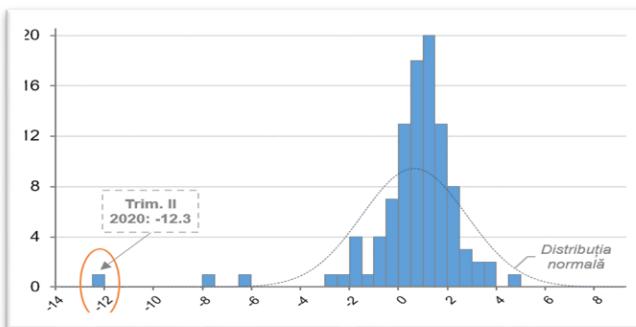
La mijlocul lunii august, toate îndoielile au dispărut după ce Institutul Național de Statistică a confirmat că, în trimestrul II 2020, economia României a scăzut cu 12,3% (ritm trimestrial) și 10,5% (ritm anual), cu mult peste pierderile înregistrate în recesiunile anterioare. Datele PIB trimestriale sunt disponibile începând din 1995, însă, în acești 25 de ani (care se transpun în cca. 100 de observații trimestriale), asemenea scăderi profunde nu au mai fost înregistrate (Grafic 1). În acest context, poate fi aplicată metafora lebedei negre făcută celebră de profesorul Nassim Nicholas Taleb. Totuși, este de remarcat faptul că, în momentul de față, este vorbă de o lebădă foarte diferită comparativ cu cea din 2008. O astfel de diferență poate fi identificată în evoluția crizei utilizând date cu frecvență lunară (Grafic 2).

Pentru a analiza cele mai recente evoluții, a fost aplicat un model cu factori comuni dinamici. Desigur, un model nu poate fi niciodată perfect. De exemplu, pentru al doilea trimestru al anului 2020, modelul indică o scădere a PIB de "doar" -11,1% (ritm trimestrial), ușor sub cifrele anunțate de INS (-12,3%). Cu toate acestea, ținând cont de incertitudinile extrem de ridicate asociate estimărilor în timp de criză, rezultatul dat de model pare să surprindă în mod adekvat efectele pandemiei asupra activității economice.

Forma crizei sugestiv intitulată Marele Blocaj pare să fie foarte diferită față de cea înregistrată în perioada Marii Recesiuni din 2008.

Datele recente confirmă faptul că, după o scădere extrem de dură în luna aprilie, recuperarea a început să se contureze deja pe parcursul lunii mai, iar dinamica revenirii a devenit chiar una alertă în ultima lună a trimestrului II. Astfel, forma crizei sugestiv intitulată Marele Blocaj pare să fie foarte diferită față de cea înregistrată în perioada Marii Recesiuni din 2008.

Grafic 1. Distribuția creșterilor PIB (variație trimestrială, %)



Sursă: INS, calcule proprii

Grafic 2. Activitatea economică estimată folosind date la frecvență lunară (luna T, asociată cu izbucnirea crizei = 100)



Sursă: INS, CE, BNR, COVID-19 RoEIM, calcule proprii

Profilul crizelor din 2020 și 2008

Care este natura fundamentală a crizei din 2020 și cum se raportează aceasta la caracteristicile recesiunii din 2008? Evenimentele anului 2008 sunt amintite foarte des ca o lebădă neagră, totuși, Marea Recesiune poate fi clasificată ca una făcând parte din familia crizelor financiare clasice. Atât pe plan intern, cât și în economiile principale ale lumii, recesiunea din 2008 a fost precedat de un boom clasic al creditării, și însotit de o bulă imobiliară, elementul de noutate constând la acel moment în utilizarea pe scară largă în economiile avansate a unui portofoliu eclectic de instrumente financiare de o complexitate neuzuală. Sectorul privat, în special segmentul gospodăriilor, s-a îndatorat mult peste limitele sustenabilității, în timp ce sectorul finanțier a devenit deosebit de expus la șocurile externe din cauza nivelurilor scăzute

Datele recente confirmă faptul că, după o scădere extrem de dură în luna aprilie, recuperarea a început să se contureze deja pe parcursul lunii mai, iar dinamica revenirii a devenit chiar una alertă în ultima lună a trimestrului II.

Marea Recesiune a fost extrem de dureroasă, pentru că s-a atins punctul minim al mai multor tipuri de cicluri. În România, situația a fost agravată și de diverse dezechilibre macroeconomice.

ale capitalizării și al sporirii apelului la scheme de finanțare pe termen scurt. În această situație fragilă, o scânteie, și anume căderea băncii de investiții Lehman Brothers, a fost suficientă pentru a răsturna întregul sectorului financiar într-un ritm exploziv, ulterior avalanșa propagându-se asupra sectorului real și provocând o recesiune economică deosebit de profundă. Astfel, criza a fost extrem de dureroasă, pentru că s-a atins punctul minim al mai multor tipuri de cicluri (precum cel al economiei reale, financiare, imobiliare). În România, situația a fost agravată și de diverse dezechilibre macroeconomice, în special de deficitul de cont curent (peste 10% din PIB) și de cel bugetar (cca. 5% din PIB).

La sfârșitul anului 2019, se putea vorbi despre multe puncte slabe ale economiei globale (precum slăbirea activității economice sub umbra tensiunilor comerciale, supraevaluarea piețelor financiare sau îngrijorările privind acumularea datoriilor în cazul companiilor), totuși, ar fi fost dificil de identificat un singur factor de risc de anvergura celui al bulei create pe piața imobiliară în intervalul 2007-2008. În perioada premergătoare pandemiei, economia globală nu a fost caracterizată de o supraîncălzire atât de excesivă ca în 2008. În cazul României, în ultimii ani, volumul creditelor a crescut într-un ritm moderat, consecința acestei evoluții fiind și nivelul redus al intermedierii financiare din economia noastră. Deși piața imobiliară a înregistrat un avans, nu se putea vorbi de o bulă generalizată. Majoritatea gospodăriilor erau mai bine poziționate din punct de vedere financiar, iar sistemul bancar dispunea de o mai bună capacitate de a face față șocurilor externe datorită nivelului ridicat al capitalizării și rezervelor suplimentare pentru acoperirea necesarului de lichiditate. Însă, în ceea ce priveștedezechilibrele macroeconomice, disciplina precară în cazul finanțelor publice a rămas o verigă slabă a economiei autohtone (de exemplu, în 2019, deficit bugetar a înregistrat o valoare de peste 4% din PIB, cea mai ridicată din UE), de asemenea, în comparație cu alte țări din regiunea noastră, deficitul de cont curent a fost relativ ridicat (aproape de pragul de 5%).

Condiții financiare

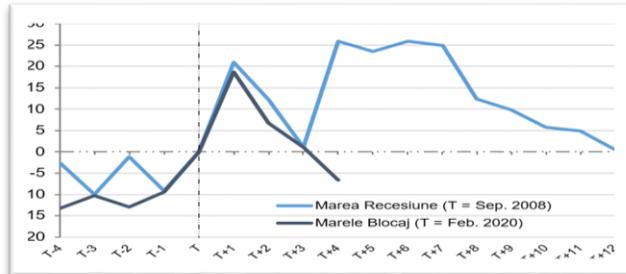
În acest context, izbucnirea crizei din 2008 a creat o situație caracterizată de stres financiar extrem de ridicat, ale cărei efecte s-au resimțit pe o perioadă îndelungată atât la nivel global cât și în cazul României (Grafic 3). Finanțarea deficitului bugetar prin accesarea piețelor a devenit imposibilă, cursul de schimb al monedei naționale a înregistrat o variație de aproape 20% într-o perioadă relativ scurtă, iar piețele bursiere s-au prăbușit.

Acum, spre deosebire de 2008, recesiunea a fost cauzată de SARS-COV-2, un dușman invizibil, plasat în afara sferei de acțiune a piețelor financiare. Desigur, deteriorarea bruscă a condițiilor financiare nu a putut fi evitată nici de această dată, însă situația s-a calmat mult mai repede (cel puțin pentru moment).

La sfârșitul anului 2019, se putea vorbi despre multe puncte slabe ale economiei globale, totuși, ar fi fost dificil de identificat un singur factor de risc de anvergura celui al bulei create pe piața imobiliară în intervalul 2007-2008.

Disciplina precară în cazul finanțelor publice a rămas o verigă slabă a economiei autohtone; de asemenea, în comparație cu alte țări din regiunea noastră, deficitul de

*Grafic 3. Indicele al stresului finanțier
(luna T, asociată cu izbucnirea crizei = 0, puncte de bază)*

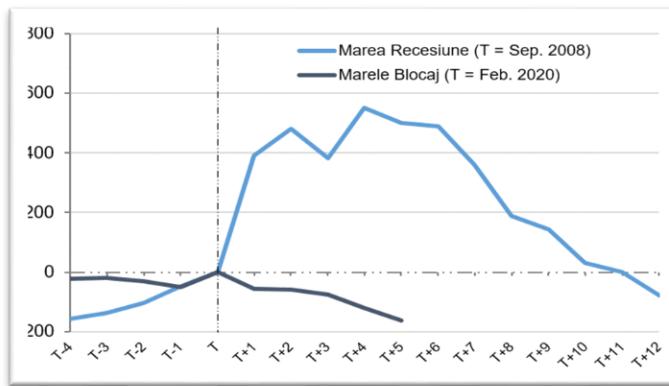


Sursă: BCE, calcule proprii

cont curent a fost relativ ridicat (aproape de pragul de 5%).

Măsurile adoptate de băncile centrale și ceilalți actori decizionali (atât din străinătate cât și din plan intern), considerate de magnitudini istorice și, în plus, implementate într-un timp record, au jucat un rol cheie în calmarea piețelor. De asemenea, reziliența sectorului bancar, ca urmare a eforturilor de consolidare din ultimii ani, a oferit un sprijin important. Diferența dintre morfologia celor două recesiuni este indicată și de faptul că, în câteva luni de la izbucnirea furtunii din 2008, ratele dobânzilor la împrumuturile noi în lei acordate companiilor au crescut cu 500-600 puncte de bază (în medie la 21%). În plus, a fost nevoie de aproximativ un an până când costurile de finanțare au revenit în apropierea nivelurilor înregistrate în perioada pre-criză (Grafic 4).

*Grafic 4. Ratele dobânzilor în lei la credite noi acordate firmelor
(luna T, asociată cu izbucnirea crizei = 0, puncte de bază)*



Sursă: BNR, calcule proprii

Diferența dintre morfologia celor 2 recesiuni este indicată și de faptul că, în câteva luni de la izbucnirea crizei din 2008, ratele dobânzilor la împrumuturile noi în lei acordate companiilor au crescut cu 500-66pb.

În condițiile Marei Blocării, comparativ cu nivelul observat în februarie 2020, aceleși rate ale dobânzilor au scăzut cu cca. 160 puncte de bază până la 4,5% în luna iulie. Probabil că acest nivel nu este încă unul care să corespundă tuturor doleanțelor, însă fără îndoială, evoluția are efecte favorabile privind sprijinirea procesului de recuperare economică.

Principalele sectoare ale economiei

În perioada dezastrului din 2008, probabil **industria** a fost cel mai de succes sector. Desigur, la începutul crizei, producția industrială a înregistrat un declin semnificativ, însă recuperarea a debutat relativ rapid. În această evoluție, deschiderea unităților noi de producție a jucat un rol important (ca exemplu, putem să ne gândim la industria auto). Faptul că România a devenit membru al UE tocmai înaintea crizei, a ajutat extrem de mult la procesul de redresare, țara devenind astfel o destinație atractivă pentru investitorii străini datorită diverselor avantaje competitive. În aceste condiții, scăderea inițială a fost, în mare măsură, recuperată pe un orizont de timp de doar 12 luni. 2020 ne arată o imagine foarte diferită. Dintre principalele ramuri ale economiei (servicii private, industrie și construcții), în cazul industriei se poate observa cel mai drastic declin, marcat în principal de închiderile forțate ale unor unități productive. Ca urmare a procesului de redeschidere al economiei, recuperarea este rapidă, totuși, în luna iunie, volumul producției plasându-se cu aprox. 15% sub nivelul înregistrat în luna februarie 2020. Cu privire la perspectivele industriei, trebuie menționat că viteza și traiectoria redresării cererii externe vor fi absolut crucială. Pe baza așteptărilor asociate scurtării lanțurilor de producție, pot fi găsite motive de speranțe pentru investiții de tip greenfield, însă este important de adăugat că incertitudinile sunt deosebit de ridicate, mai ales din cauza infrastructurii în continuare precare și a competitivității care a cunoscut erodări pe parcursul ultimilor ani. Astfel, este incert dacă sectorul poate repeta un succes asemănător cu cel din criza anterioară.

În ansamblu, efectele crizei asupra **serviciilor private** nu au fost la fel de drastice ca în cazul industriei, cu mențiunea că la nivel sub-sectorial pot fi observate tendințe complet diferite (de exemplu, ramura HoReCa a fost caracterizată de un colaps de proporții, în timp ce sectorul IT sau serviciile de curierat au reușit să capitalizeze în perioada pandemiei). Cele mai recente informații sugerează că, după o scădere profundă în luna aprilie, recuperarea a început să se contureze deja de pe parcursul lunii mai, iar apoi, în luna iunie, redresarea a devenit dinamică, întrucât tot mai multe unități și-au redeschis, complet sau parțial, porțile. În privința perspectivelor, este important de adăugat că, există șanse ca recuperarea completă a sectorului să fie mai rapidă decât în ciclul post-2008, în principal beneficiind de situația financiară ceva mai echilibrată a gospodăriilor. De menționat că, în comparație cu sectorul industrial, cel al serviciilor de piață este mai dependent de evoluția cererii interne. În plus, între ramurile serviciilor, pot fi găsite și sub-sectoare care au capacitatea de a performa bine chiar și în timpul crizelor (de exemplu segmentul IT, care are o pondere din ce în ce mai importantă în economia noastră). În același timp, rămâne de văzut cum se poate adapta segmentul HoReCa la condițiile noi determinate de coronavirus, un subiect înconjurat de incertitudini ridicate.

În timpul crizei din 2008, piața imobiliară a trecut printr-o recesiune extrem de profundă. Se poate spune că acest sector a fost lovit cel mai puternic de furtuna financiară. În perioada pre-criză, sectorul a devenit categoric supraîncălzit. Creșterea excesivă a creditării împreună cu intrările fără precedent de capitaluri din străinătate au contribuit la formarea unei bule imobiliare semnificative. Analizând țările din regiune, se putea constata că România a înregistrat cel mai rapid ritm de creștere a prețurilor. Apoi, pe măsură ce sursele de finanțare din străinătate s-au diminuat apreciabil pe fondul turbulențelor financiare, piața imobiliară s-a prăbușit. În consecință, sectorul construcțiilor a intrat într-o perioadă deosebit de dureroasă. În momentul de față, spre deosebire de 2008, sectorul construcțiilor poate fi considerat ca o poveste de succes a rezilienței. În ciuda situației epidemice, dinamica volumului lucrărilor de construcții a reușit să rămână pe plus în luniile martie și aprilie, iar abia în perioada mai-iunie, au apărut unele semne de slăbiciune. Pe lângă faptul că dezvoltatorii imobiliari au preferat să continue proiectele în curs de derulare în pofida dificultăților generate de coronavirus, reziliența sectorului se datorează probabil și faptului că piața imobiliară a intrat în noua criză cu o situație ceva mai solidă, beneficiind inclusiv de unele avantaje fiscale deloc de ignorat. Cu toate acestea, cu privire la perspective, există numeroase semne de întrebări. Din acest motiv, ar fi mult prea devreme să fie declarată o victorie decisivă.

Consum și comerț exterior

Pe partea cererii, merită evidențiat evoluția consumului și a balanței comerciale. În 2008, **cheltuielile de consum** ale gospodăriilor au fost susținute de creșterea rapidă a creditelor (ca pondere în PIB, valoarea împrumuturilor acordate populației a crescut de la 4% în 2004 la 18% în 2008). În același timp, după o perioadă de tranziție extrem de dificilă în anii '90 și la începutul anilor 2000, societatea românească a devenit (mult prea) optimistă pe fondul creșterilor rapide ale salariilor, al accesului mai facil la credite, și cel mai probabil al statutului de nou membru al UE, toate acestea având un rol în configurarea unui sentiment favorabil. Însă, din păcate, ritmul accelerat al consumului și al îndatorării s-a răzbunat ulterior, ducând la un proces dureros de dezintermediere. Mai mult decât atât, necesitatea de a ajusta anumite dezechilibre în alte domenii ale economiei (de exemplu, corecția deficitului bugetar prin reducerea cheltuielilor de personal și majorarea TVA), a amânat redresarea consumului.

Per ansamblu, în ultimii ani, populația a fost mai prudentă, creșterea consumului nefiind însoțită de o îndatorare extrem de rapidă (raportat la PIB, valoarea împrumuturilor a scăzut sub 14% la sfârșitul anului 2019). Desigur, această imagine este nuanțată de faptul că politica fiscală a stimulat în mod continuu consumul prin majorarea salariilor și cheltuielilor sociale, care, până la urmă, au fost finanțate inclusiv prin creșterea gradului de

îndatorare a sectorului public.

Cele mai recente date sugerează că, pe de o parte, declinul a fost extrem de profund din cauza măsurilor de distanțare socială în luna aprilie. Pe de altă parte însă, în perioada mai-iunie, recuperarea pare să fi fost deosebit de rapidă. În luna iunie, în comparația cu aceeași perioadă a anului trecut, comerțul cu amănuntul a revenit deja în teritoriu pozitiv. De asemenea, vânzările auto au înregistrat un recul alert. În spatele scăderii puternice, se pot găsi diverși factori care au jucat un rol important în evoluția sectorului. Pe de o parte, avem impactul favorabil al cererii amânate (pent-up demand), acțiunile autorităților care au atenuat, într-o anumită măsură, efectele negative (de exemplu, introducerea şomajului tehnic), precum și caracterul acomodativ al politiciei monetare (reduceri succesive ale dobânzii de politică monetară, menținerea stabilității relative a cursului valutar etc.). Pe de altă parte, analizând factorii fundamentali, merită subliniată situația financiară mai solidă a populației. Cu toate acestea, ar fi prematur pentru a jubila, întrucât perspectivele pieței forței de muncă s-au deteriorat, astfel încât dinamica redresării consumului este preconizată să se încetinească în mod semnificativ în perioada următoare. Este de remarcat și faptul că, în comparație cu 2008, revenirea relativ dinamică a consumului se transpune într-o cerere mai ridicată pentru produse și servicii din **import**. Din păcate, evoluția **exporturilor** pare să nu fie la fel de favorabilă, astfel deficitul comercial este preconizată să rămână destul de ridicat și în anul 2020.

Perspective

În vederea analizării perspectivelor pe **termen scurt**, se poate utiliza din nou Graficul 2. În cazul în care, în perioada iulie-august-septembrie, activitatea economică s-ar menține la nivelul estimat pentru luna iunie, în termeni trimestriali, s-ar putea să se observe deja o creștere economică deosebit de robustă. Datele publicate pentru primele două luni ale trimestrului III, cum ar fi indicii de încredere economică precum și indicatorii alternative cu frecvență ridicată (de exemplu, indicatorii de mobilitate Google), sugerează că economia României a reușit să își consolideze câștigurile obținute în luna iunie, o evoluție categoric încurajatoare. Totuși, este de menționat că așteptările pentru trimestrul III sunt, într-o anumită măsură, umbrite de evoluția posibilă a producției agricole. Tradițional, în trimestrul III, agricultura are un aport ridicat la formarea PIB-ului, și pare că performanța sectorului nu va fi una prea favorabilă. Comparativ cu anul trecut, producția de grâu a scăzut cu peste 30%, la doar 3,3 tone la hectar, conform ultimei estimări a Comisiei Europene. Pe ansamblu, în ciuda știrilor sumbre din domeniul agriculturii, o creștere puternică a PIB pare să rămâne scenariul cel mai probabil pentru perioada iulie-septembrie.

De fapt, întrebarea principală este ce se va întâmpla **după al treilea trimestru** și cât timp va dura până când activitatea economică își va reveni la

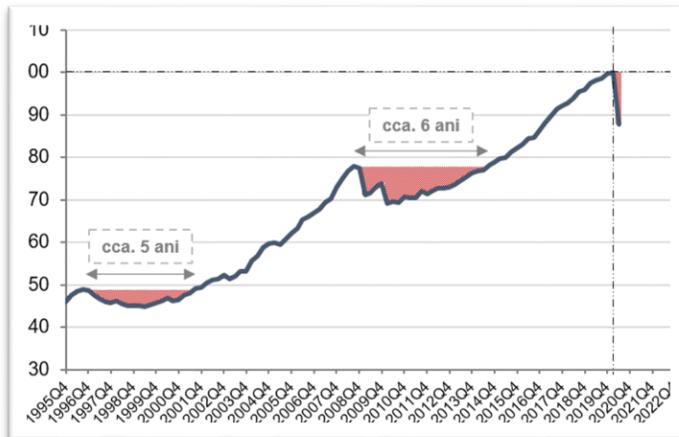
Economia României a reușit să își consolideze câștigurile obținute în luna iunie, o evoluție categoric încurajatoare.

nivelul perioadei pre-criză. Fără iluzii: dinamica alertă a redresării din luniile mai și iunie nu este sustenabilă. Ulterior trimestrului III, ritmul revenirii, în mod firesc, se va încetini considerabil. În această privință, merită de subliniat câțiva factori. Ca urmare a relaxării măsurilor de distanțare socială, economia a beneficiat de o cerere amânată („pent-up demand”). În timpul stării de urgență, au existat bunuri și servicii care nu erau accesibile din cauza restricțiilor de mobilitate ori datorită temerilor exagerate de îmbolnăvire, însă și pe fondul unor perturbări ale lanțurilor de producție și distribuție. După redeschiderea economiei și calmarea (fondată sau nefondată) a temerilor, populația a încercat să compenseze decalajul de consum, însă este de așteptat ca acest impuls favorabil din partea cererii amânate să se disipeze treptat. De asemenea, în ultima perioadă, numărul infecțiilor noi a înregistrat o recrudescență, atât în România cât și în străinătate, ceea ce este de natură să slăbească procesul de recuperare. În plus, este preconizat ca în rândul partenerilor comerciali al României, dinamica redresării să își piardă din ritm, cu repercușiuni nefavorabile asupra economiei autohtone. Mai mult, în absența concretizării unui tratament medical eficient, este greu de imaginat o revenire rapidă a activității economice la nivelul înregistrat anterior pandemiei. În același timp, sectorul public, sectorul companiilor precum și piața muncii trebuie să treacă prin diverse transformări, iar în unele cazuri, chiar prin ajustări și corecții dureroase, pentru a se putea adapta la noua realitate post-pandemie. Acest lucru, însă, este de așteptat să necesite o perioadă mai lungă de timp.

Experiența ultimelor două decenii și jumătate ne arată că, de obicei, economia românească are nevoie de cca. 5-6 ani pentru a reveni la nivelul PIB pre-criză (Grafic 5).

Totuși, este de menționat că așteptările pentru trimestrul III sunt, într-o anumită măsură, umbrite de evoluția posibilă a producției agricole.

Grafic 5. Produsul intern brut
(Trim. I 2020 = 100)



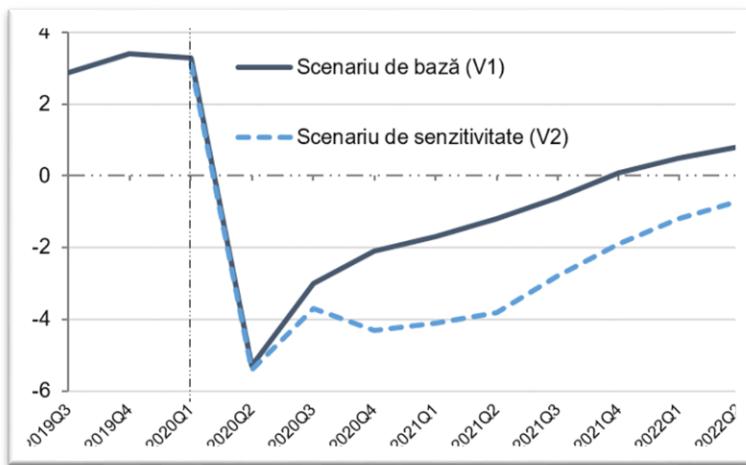
Sursă: INS, calcule proprii

5-6 ani este o perioadă foarte lungă, mai ales sub presiunea condițiilor

nefavorabile ale crizelor. Spre deosebire de cele două recesiuni majore anterioare, de această dată consensul pieței (media opiniilor analiștilor intervievați de Reuters și Consensus Economics) prevede că doi ani ar fi suficienți pentru ca economia românească să recupereze pierderile suferite în trimestrul II 2020. Astfel, pe parcursul anului 2022 teoretic economia ar reuși să revină la PIB-ul înregistrat anterior crizei pandemică. Cu alte cuvinte, experiența deceniilor trecute de 5-6 ani stă față cu așteptarea de cca. 2 ani a profesioniștilor în contextul actualei crize. Este posibil ca așteptările analiștilor să fie mai aproape de adevăr, în principiu datorită caracteristicilor unice ale crizei și măsurilor economice externe și interne, considerate a avea o magnitudine istorică.

Deși clasificarea crizelor după “abecedar” are numeroase dezavantaje, dacă ar fi necesară caracterizarea traectoriei redresării cu ajutorul literelor, varianta aleasă ar putea fi între „V” și „L”, unde revenirea economiei urmărește o înviorare rapidă în faza inițială, iar ulterior se aplatizează treptat, marcând și posibile scăderi tranzitorii înainte să atingă nivelul înregistrat pre-criză. În acest sens, scenariul prezentat în Raportul asupra inflației - august 2020 este o referință foarte utilă (Grafic 6). Este de menționat că cifrele prezentate în raport se referă la decalajul de producție (gap-ul PIB) și nu la nivelul propriu-zis al PIB-ului real (raportul urmărește evoluțiile economice din perspectiva dinamicii inflației, astfel decalajul este mult mai important decât nivelul PIB), însă, această diferență în interpretarea datelor nu schimbă validitatea traectoriei de revenire.

Grafic 6. Deviația PIB
(puncte procentuale)



Sursă: BNR, Raportul asupra inflației – august 2020 (Caseta 3. Scenariu de sensibilitate privind evoluția crizei de sănătate publică)

Experiența ultimelor două decenii și jumătate ne arată că, de obicei, economia românească are nevoie de cca. 5-6 ani pentru a reveni la nivelul PIB pre-criză

Acest profil al recuperării economice pare să fie scenariul cel mai probabil, însă este condiționat de un set de factori. În primul rând, se presupune că situația epidemică poate fi gestionată (prin depistarea persoanelor infectate, izolare locală etc.) atât pe plan intern, cât și la nivel global, fără a fi necesară reapelarea la măsuri de închidere generalizată ale economiilor. O altă condiție este ca principalele economii ale lumii să beneficieze de o recuperare în linie cu așteptările indicate de majoritatea analiștilor profesioniști.

Trebuie de avut în vedere, că dacă economia globală nu va reuși să-și revină, nici economia românească nu va avea prea multe şanse să iasă din situația dificilă cauzată de pandemie. Însă chiar dacă condițiile de mai sus sunt îndeplinite, revenirea totuși mai poate fi anulată prin măsuri care subminează în mod semnificativ încrederea investitorilor în economia României. De exemplu, pierderea categoriei ratingului de țară recomandată pentru investiții ar implica costuri imense pentru toate sectoarele economiei.

Numărul și diversitatea condițiilor care sunt necesare pentru recuperarea deplină, indică faptul că economia se află în pragul unei etape foarte fragile a procesului de redresare. Dacă nu se acordă atenția cuvenită circumstanțelor care ar putea pune în pericol revenirea, atât progresele obținute până acum, cât și perspectivele viitoare se pot schimba radical într-o fracțiune de secundă.

În cazul în care situația epidemică se înrăutățește considerabil, traiectoria economiei ar putea fi mai degrabă asemănătoare cu scenariul de sensibilitate prezentat în Graficul 6. De asemenea, în absența unor abordări adecvate și responsabile în perioada următoare, din partea tuturor actorilor, acumularea extrem de rapidă a datoriilor (o tendință tipică a crizei actuale, mai ales în cazul sectorului public) creează toate premisele unei furtuni din familia crizelor financiare clasice.

Deși tratată cu scepticism, totuși se poate considera și un scenariu oarecum mai optimist decât cele prezentate mai sus, pe fondul unor utilizări extrem de eficiente a fondurilor UE, soluții medicale integrate și imediat accesibile etc., urmate de o revenire mai rapidă a pieței muncii și a încrederii în economie. Primul pas și cel mai important însă este limitarea riscurilor deja cunoscute și, prin măsuri sustenabile, consolidarea recuperării care s-a conturat deja.

2.2. Evoluția deviațiilor de la exigențele criteriilor de la Maastricht

Pe parcursul trimestrului doi al anului 2020, indicatorii de convergență nominală și-au continuat, cu unele accente, evoluțiile anterioare. Sub presiunea pandemiei de coronavirus și a persistenței vulnerabilităților structurale, dezechilibrul finanțelor publice s-a majorat considerabil, deficitul bugetar continuând să contabilizeze creșteri suplimentare, iar datoria publică a ajuns la maxime istorice. În același timp, dezinflația a accelerat. Pe de altă parte, rata dobânzii pe termen lung și cursul de schimb s-au menținut pe coordonatele anterioare.

În contextul șocului relativ simetric la nivel european generat de urgența medicală, disonanța dinamicii autohtone față de evoluția din zona euro s-a estompat, în bună măsură. Dimensiunea diferențialului nu a beneficiat, însă, de corecții de fond, derapajul de la exigențele criteriilor de la Maastricht înregistrând în continuare cote relativ înalte. Din această perspectivă se cuvine reiterat faptul că, deși autoritățile europene au suspendat, în contextul crizei declanșate de pandemia de coronavirus, regulile fiscale prevăzute Pactul de Stabilitate și Creștere, iar activarea clauzei generale derogatorii permite un tratament diferit, în cadrul PDE, pentru cheltuielile generate de pandemia COVID-19, România trebuie să vină un plan de ajustare a dezechilibrului bugetar în septembrie 2020, care să acopere următorii doi ani.

Tabloul de bord evidențiază, la capitolul evoluții favorabile, ușoare diminuari ale divergenței în cazul randamentelor titlurilor de stat pe termen lung și ratei inflației. Acestea au înregistrat ameliorări marginal superioare dinamicii valorilor de referință. În plus, intervalul de variație al cursului de schimb a rămas, în pofida cotelor ridicate ale aversiunii la risc pe piețele financiare internaționale, nemodificat.

Evoluția încadrării în criteriile de la Maastricht

	2019T2	2019T3	2019T4	2020T1	2020T2
Soldul bugetului consolidat* (procente în PIB)	-3,7 (-3,0)	-4,2 (-3,0)	-4,3 (-3,0)	-5,2 (-3,0)	n.a (-3,0)
Datoria publică (procente în PIB)	33,8 (60)	35,2 (60)	35,2 (60)	37,4 (60)	40,2 (60)
Rata dobânzii pe termen lung (procente pe an, medie anuală)	4,8 (3,6)	4,6 (3,7)	4,5 (3,5)	4,4 (2,9)	4,3 (3,0)
Cursul de schimb față de euro** (apreciere(+)/depreciere(-) procentuală)	+0,3/ -4,0	+0,5/ -3,5	+0,3/ -3,0	+0,9/ -3,8	+0,9/ -3,8
Rata inflației (IAPC) (procente, medie anuală)	4,0 (2,4)	3,9 (2,1)	3,9 (1,9)	3,7 (1,8)	3,2 (1,4)

Sursa: Eurostat, Banca Națională a României, Ministerul Finanțelor Publice

() – valoare de referință

*) Metodologie SEC 2010; medie mobilă pe ultimele 4 trimestre

**) Calculat pentru ultima lună a trimestrului ca deviația maximă a cursului de schimb al leului față de euro pe ultimele 24 de luni comparativ cu media lunii premergătoare acestui interval.

Indicatorii de convergență nominală și-au continuat, cu unele accente, evoluțiile anterioare.

Disonanța dintre evoluțiile înregistrate în România și dinamica europeană s-a atenuat, pe fondul șocului simetric indus de pandemie.

Derapajul substanțial de la exigențele criteriilor de la Maastricht nu a beneficiat, însă, de corecții de fond.

Abateri în ușoară retragere au fost înregistrate în cazul randamentelor titlurilor de stat pe termen lung și ratei inflației, iar cursul de schimb a rămas stabil.

Pe de altă parte, ponderea datoriei publice în PIB și-a menținut tendința alertă de creștere, pe fondul amplificării dezechilibrului bugetar³. Potrivit datelor MFP privind evoluția datoriei guvernamentale (metodologie UE), nivelul acesteia a crescut cu 2,8 pp la 40,2%⁴, care reprezintă un maxim istoric pentru România. Astfel, scenariul central privind saltul cu cca. 10 pp (la cca. 45% din PIB) în decursul acestui an a ponderii datoriei publice în PIB se susține în continuare, ceea ce semnalizează, inclusiv în contextul legislației autohtone aplicabile⁵, iminența pregătirii de corecții semnificative. De altfel, prelungirea acestui ritm de îndatorare și în anul 2021 ar determina cvasi-consumarea marjei de siguranță față de pragul de 60% din PIB⁶.

În plus, ponderea finanțării în monedă locală a continuat să se reducă (-0,6 pp, de la 49,4% în 2020T1 la 48,8% în 2020T2). În acest context, ponderea în PIB a datoriei publice denuminate în valută a depășit pragul de 20% în intervalul analizat, ceea ce implică trecerea în regimul de senzitivitate relativ înaltă a situației finanțelor publice la riscul de curs de schimb.

Indicatorul privind randamentele titlurilor de stat pe termen lung (medie anuală) și-a menținut tendința ușor descententală, scăzând cu 0,1 pp în al doilea trimestru al anului curent, la valoarea de 4,3%. În același timp, nivelul de referință a urcat cu 0,1 pp, de la 2,9% la 3,0%, pe fondul unei schimbări de structură în baza de calcul⁷. Astfel, deviația pozitivă a randamentelor titlurilor de stat pe termen lung față de limita corespunzătoare s-a ameliorat cu 0,2 pp la 1,3 pp în al doilea trimestru al anului curent, după ce în trimestrul anterior se majorase cu 0,5 pp. În pofida revenirii la o evoluție relativ consonantă cu dinamica înregistrată la nivel european, diferențialul față de zona euro al randamentelor titlurilor de stat pe termen lung ale României se menține la

Datoria publică și-a menținut dinamica alertă, ajungând la maxime istorice în condițiile amplificării dezechilibrului bugetar.

Senzitivitatea situației finanțelor publice la riscul de curs de schimb s-a accentuat.

Deviația pozitivă a randamentelor titlurilor de stat pe termen lung de la valoarea de referință corespunzătoare a scăzut ușor.

³ Datele publicate de Ministerul Finanțelor Publice (MFP) privind execuția bugetară (metodologie cash) prezintă un nivel al deficitului guvernamental cu 2,3 pp mai mare în al doilea trimestru al anului 2020 (4,2% din PIB) decât în aceeași perioadă a anului precedent (1,9% din PIB). În plus, respectarea regulii de aur a finanțelor publice continuă să reprezinte o provocare, din cele 25,2 mld. lei cheltuieli suplimentare în primul semestru al anului curent numai cca. 15%, respectiv cca. 3,8 mld. lei, regăsindu-se în majorarea cheltuielilor de investiții. Totodată, noua planificare bugetară, în urma recentei rectificări, indică un nivel deficitului mai ridicat cu cca 2 pp, respectiv în proximitatea valorii prognozate anterior de Comisia Europeană (9% din PIB) și alte instituții relevante.

⁴ Datele aferente lunii iulie indică un nivel cu 2 pp mai ridicat, respectiv de 42,2% din PIB

⁵ Potrivit Legii responsabilității fiscal-bugetare, atunci când datoria publică este cuprinsă între 45% și 50% din PIB, Ministerul Finanțelor Publice prezintă Guvernului un raport privind justificarea creșterii datoriei cu propunerile pentru menținerea acestui indicator la un nivel sustenabil, în timp ce depășirea pragului de 50% implică programul pentru reducerea ponderii datoriei publice în PIB, care cuprinde, fără a se limita la acestea și măsuri privind înghețarea cheltuielilor totale respectiv a salariilor din sectorul public.

⁶ Evidențele statistice asociate evenimentelor de stres bancar în contextul crizei datoriilor suverane din zona euro de la începutul decadei anterioare sugerează inclusiv presiuni substanțiale asupra stabilității bancare într-un orizont de timp relativ apropiat (cca. un an).

⁷ În al doilea trimestru, Grecia și-a reluat, de la Italia, locul în baza de calcul.

peste 4 procente.

Cursul de schimb față de euro a rămas cvasi-fix ($\pm 0,01$ unități în jurul valorii de 4,835 lei/euro), fără consecințe în planul rezervelor valutare, care au sporit, de altfel, cu 0,9 mld. euro la 33,8 mld. euro în trimestrul al doilea. Pe acest fond, intervalul de fluctuație, calculat conform uzanței folosind o fereastră mobilă de doi ani, a rămas în limitele din trimestrul anterior (-3,8%/+0,9%). Reducerea gradului de finanțare a deficitului de cont curent din resurse negeneratoare de datorie externă, pe fondul cvasi-stopării influxului de investiții străine directe sub formă de participații la capital, rămâne, însă, preocupantă, în lipsa unei perspective clare de consolidare bugetară durabilă concomitent cu valorificarea superioară a oportunităților date de fondurile europene alocate României.

Situată criteriului privind stabilitatea prețurilor a continuat să se amelioreze ușor. Deviația ratei inflației de la valoarea de referință corespunzătoare a scăzut la 1,8 pp în 2020T2 (-0,1 pp față de trimestrul precedent). Această evoluție a fost determinată de accentuarea tendinței dezinflaționiste autohtone, inflația medie în România scăzând cu 0,5 pp (la 3,2% în 2020T2, comparativ cu -0,2 pp la 3,7% în 2020T1), în condițiile în care valoarea de referință a ajuns nu doar substanțial sub ținta de inflație a zonei euro, ci și sub marja de 1,5 pp prevăzută de criteriul de la Maastricht (-0,4 pp la 1,4%). În plus, diferențialul în plan regional s-a estompat, remarcându-se deviația superioară înregistrată de Ungaria (+2 pp), precum și poziționarea în proximitate de către Republica Cehă și Polonia, ambele cu o deviație pozitivă de câte 1,7 pp.

*

* *

Contorul deviațiilor de la valorile de referință corespunzătoare indică: i) 11 trimestre consecutive de depășire a limitei în cazul criteriului privind rata dobânzii; ii) nouă în cazul ratei inflației; și iii) șase pentru soldul bugetar.

În plus, prognozele pe termen mediu, deși grevate de incertitudini majore asociate inclusiv evoluției impredictibile a pandemiei de coronavirus, indică menținerea unor deviații semnificative ale indicatorilor de convergență nominală de la exigențele criteriilor de aderare la zona euro în orizontul 2021-2022. În cazul ratei inflației și randamentelor titlurilor de stat pe termen lung deviațiile, calculate pe baza prognozelor disponibile la momentul analizei, indică niveluri de aprox. +1 pp. În același timp, abaterile ar ajunge la cote greu gestionabile în cazul finanțelor publice, deficitul structural fiind prognozat la peste 9% din PIB (+ 8 pp peste obiectivul bugetar pe termen mediu - MTO), în lipsa unei consolidări bugetare de amploare, favorabilă întăririi potențialului de creștere economică durabilă, respectiv care să susțină ameliorarea ratei de participare la piața forței de muncă și stimularea acumulării de capital concomitent cu îmbunătățirea productivității.

Intervalul de fluctuație al cursului de schimb a rămas nemodificat.

Situată criteriului privind stabilitatea prețurilor a înregistrat o nouă ușoară ameliorare. În plus, diferențialul în plan regional al ratei inflației s-a estompat.

Prognozele pe termen mediu indică persistența deviațiilor substanțiale ale indicatorilor de convergență nominală de la exigențele criteriilor de aderare la zona euro, în lipsa reechilibrării situației bugetare.

2.3. Programele de sprijin al economiei: instrumente de politică fiscală, monetară și macroprudențială utilizate

Diferitele măsuri de închidere parțială (lockdown) ca răspuns la coronavirus au oprit activitatea economică în anumite sectoare (ex. turism, HORECA) și au perturbat-o sever în multe alte domenii (mai ales în domeniul serviciilor, producției industriale, transporturilor). Potențialele pierderi de locuri de muncă și falimente de companii erau (și sunt încă) susceptibile de a crea tensiuni economice majore pentru milioane de oameni în Europa și în întreaga lume. Din acest motiv toate statele au intervenit de urgență adoptând măsuri de natură fiscală (I), monetară (II) și macroprudențială (III) pentru contracararea efectelor pandemiei.

În zona euro, BCE a reacționat cu politici monetare puternice și măsuri de supraveghere specifice. Guvernele din întreaga UE au început să anunțe și să implementeze diferite măsuri fiscale pentru a contracara impactul economic.

Răspunsul la criză înglobează acțiuni concertate și corelate deopotrivă din sfera celor trei categorii de politici: fiscale, monetare și macroprudențiale

I. Măsuri de natură fiscală

Conform analizei Fitch Ratings⁸, folosind o definiție largă a sprijinului fiscal, inclusiv măsuri și garanții directe de relaxare fiscală, Germania, Italia și Marea Britanie au anunțat fiecare peste 20% din PIB sprijinul fiscal total, urmate îndeaproape de Franța (17,5%). Pentru cele mai mari patru țări din zona euro, precum și pentru Marea Britanie, mai mult de 70% din răspunsul fiscal total este compus din garanții guvernamentale. Pe piețele emergente, răspunsul fiscal a fost mai restrâns în majoritatea țărilor, cu doar câteva excepții, printre care se remarcă Polonia (care a adoptat pachete fiscale importate ca amploare, de circa 9% din PIB).

Tot din perspectivă fiscală, o comparație publicată de grupul de reflecție de la Bruegel⁹ în data de 5 august confirmă diferențe importante în anvergura răspunsurilor fiscale discreționare ale țărilor UE, ale Regatului Unit și ale Statelor Unite. Studiul este bazat doar pe măsurile adoptate (așadar fără a ține seama de cele aflate în discuție la momentul respectiv). Autorii grupează măsurile fiscale discreționare în trei categorii:

- *Impuls fiscal imediat*: cheltuieli guvernamentale suplimentare (cum ar fi resursele medicale, menținerea persoanelor angajate, subvenționarea IMM-urilor, investiții publice) și venituri anulate (ex. anularea anumitor impozite și contribuții la asigurările sociale).

Măsurile fiscale pentru sprijinirea economiei au o amploare fără precedent în majoritatea statelor, dar există diferențe majore între statele dezvoltate și cele cu economie emergentă.

⁸ <https://www.fitchratings.com/research/sovereigns/coronavirus-macro-policy-responses-unprecedented-03-06-2020>

⁹ Julia Anderson, Enrico Bergamini, Sybrand Brekelmans, Aliénor Cameron, Zsolt Darvas, Marta Domínguez Jiménez, Catarina Midões „The fiscal response to the economic fallout from the coronavirus”, 5 august 2020, disponibil online la <https://www.bruegel.org/publications/datasets/covid-national-dataset/>

Aceste tipuri de măsuri duc imediat la deteriorarea soldului bugetar, fără nicio compensare directă ulterior;

- *Amânări:* multe guverne au decis să amâne anumite plăți, inclusiv impozite și contribuții la asigurările sociale, care, în principiu, ar trebui rambursate ulterior. Aceste măsuri îmbunătățesc pozițiile de lichiditate ale persoanelor fizice și ale companiilor, dar nu le anulează obligațiile. Prin urmare, aceste măsuri determină deteriorarea soldului bugetar în 2020, dar îl îmbunătățesc ulterior. Câteva țări au amânat, prin moratorii publice, plata ratelor aferente împrumuturilor sau plata facturilor de utilități, care îmbunătățesc, de asemenea, pozițiile de lichiditate ale celor afectați. Chiar dacă împrumuturile au fost acordate de bănci private iar utilitățile sunt furnizate de furnizori privați, soldul bugetar se va deteriora în 2020 din cauza profiturilor mai mici și a impozitelor aferente, dar se va îmbunătăți ulterior;
- *Alte ajutoare financiare (lichiditate) și garanții:* aceste măsuri includ garanții la export, asistență de lichiditate, linii de credit prin băncile naționale de dezvoltare. Unele dintre aceste măsuri îmbunătățesc poziția de lichiditate a sectorului privat, dar, spre deosebire de amânări care sunt automate și se aplică în general grupurilor țintă, liniile de credit necesită acțiuni din partea companiilor afectate. Liniile de credit și garanțiile ar putea să nu slăbească soldul bugetar în 2020, dar ar crea datorii contingente care s-ar putea transforma în cheltuieli efective fie în 2020, fie ulterior.

Măsuri fiscale discreționare pentru susținerea economiei (% din PIB aferent anului 2019)

Țara	Stimul fiscal imediat	Amânări/suspendări la plata obligațiilor fiscale	Garanții / lichiditate*	Data actualizării
Belgia	1.4%	4.8%	21.9%	3/6/2020
Danemarca	5.5%	7.2%	4.1%	1/7/2020
Franta	4.4%	8.7%	14.2%	18/06/2020
Germania	8.3%	7.3%	24.3%	4/8/2020
Grecia	3.1%	1.2	2.1%	5/6/2020
Ungaria	0.4%	8.3%	0.0%	25/03/2020
Italia	3.4%	13.2%	321%	22/06/2020
Olanda	3.7%	7.9%	3.4%	27/05/2020
Portugalia	2.5%	11.1%	5.5%	4/5/2020
Spania	3.7%	0.8%	9.2%	23/06/2020
Regatul Unit	8.0%	2.3%	15.4%	16/07/2020
SUA	9.1%	2.6%	2.6%	27/04/2020

Sursa: <https://www.bruegel.org/publications/datasets/covid-national-dataset/>

* Categoria „Garanții / lichiditate” include numai măsuri inițiate de guvern (exclude măsurile băncii centrale) și arată volumul total al împrumuturilor / activităților din sectorul privat acoperite efectiv (nu suma totală pe care guvernele au rezervat-o pentru garanții sau sprijin de lichiditate).

*Amplarea inegală
între state a
răspunsului fiscal
național reflectă
spațiul limitat pe care
unele dintre ele îl au,
din motive structurale
sau al conduitelor
macroeconomice
anterioare pandemiei.*

Măsurile fiscal-bugetare anunțate de guvernul României reprezintă între 1,5 și 2%¹⁰ din PIB pentru anul în curs și includ în principal: fonduri suplimentare pentru sistemul de sănătate, șomaj tehnic de 75% din maxim salariul mediu brut pe țară, inclusiv acoperirea parțială a salariilor lucrătorilor independenti, amânarea plății taxelor pe durata stării de urgență și a altor 30 de zile după încheierea acesteia. Alte măsuri vizează rambursarea mai rapidă a TVA, suspendarea executării silite la debitorii restanți, amânarea plății impozitului pe proprietate cu trei luni, cu menținerea bonificației de 10%. La acestea se adaugă garanții de împrumut pentru IMM-uri de circa 15 miliarde de lei.

Cum efectele pandemiei au fost severe pentru majoritatea economiilor europene, diferențele atât de importante prezentate mai sus în ceea ce privește ampoarea pachetelor naționale de sprijin fiscal reflectă de fapt limitările existente în ceea ce privește spațiul fiscal disponibil pentru a acomoda programele de sprijin.

Având în vedere această situație, solidaritatea europeană reprezintă un sprijin important pentru statele membre cu economie mai puțin dezvoltată, de talie mai redusă sau aflate în dificultate din perspectiva echilibrelor macroeconomice și accesului la resurse financiare ce ar putea fi mobilizate independent.

II. Măsuri de politică monetară

Programele fiscale au fost încă de la început susținute prin măsuri de politică monetară luate de băncile centrale, care au apelat (în majoritatea cazurilor) la o gamă largă de instrumente (atât clasice cât și neconvenționale): începând cu asigurarea lichidității piețelor și a numerarului în circulație, continuând cu reducerea ratelor dobânzilor de politică monetară și a ratelor rezervelor minime obligatorii, și ajungând, în unele cazuri, la o varietate operațiuni de cumpărare de active financiare având ca scop menținerea lichidității pe piețele respective (ex. în cazul BNR) și/sau relaxarea în continuare a condițiilor monetare (ex. în situația BCE).

Răspunsurile băncilor centrale au fost la fel de impresionante ca cele ale guvernelor, instrumentul principal utilizat în cazul sistemelor bancare din economiile dezvoltate fiind noile programe de relaxare cantitativă (impactul acestora fiind unul global, nu doar la nivel național, datorită rolului pe care îl joacă în cadrul sistemului finanțier internațional băncile centrale emitente de monedă de rezervă), precum și o gamă largă de noi facilități de credit.

În cazul țărilor cu economie emergentă, ținând seama de particularitățile (și

Diferențele de ampoare a măsurilor de sprijin și relansare se vor reflecta, cel mai probabil, în viteza și capacitatea de recuperare a statelor, putând conduce la o adâncire a decalajelor de dezvoltare.

Rolul extrem de important al programelor derulate la nivel european este tocmai de a compensa și ameliora aceste diferențe (solidaritate europeană).

Instrumentele de politică monetară preponderent utilizate pentru combaterea efectelor crizei economice induse de pandemie au constat în programe de relaxare cantitativă în țările cu economie

¹⁰ Estimari ale Consiliului Fiscal

vulnerabilitățile) macroeconomice specifice, instrumentul cel mai utilizat a fost reducerea pe scară largă a ratei dobânzii. Mai multe bănci centrale din economii emergente au inițiat, de asemenea, programe de cumpărare de obligațiuni, în cazul acestora uneori accentul fiind pus mai degrabă pe stabilizarea pieței (menținerea lichidității, calmarea volatilității prețurilor și randamentelor activelor), decât pe creșterea bilanțului și a masei monetare în sens larg.

În plan monetar-financial, BNR a luat o serie de decizii vizând reducerea graduală a ratei politicii monetare de la 2,5% până la 1,5% și reducerea ratei rezervelor minime obligatorii pentru pasivele eligibile denominate în valută. BNR a acționat pe întreaga perioadă a crizei în sensul asigurării necesarului de lichiditate al instituțiilor de credit prin operațiuni repo (preponderent pe baze bilaterale), media zilnică a stocului acestor operațiuni situându-se, de exemplu, la circa 1 mld. lei în luna iulie și 636 mil. lei în luna august. Totodată, banca centrală a realizat achiziții de titluri de stat în lei de pe piața secundară, al căror volum total (de la debutul crizei) a ajuns la aproape 5,3 mld. lei la finele lunii august. Suplimentar, guvernul a adoptat, după consultări cu banca centrală, măsuri de amânare a plății ratelor pentru gospodăriile și întreprinderile afectate de COVID-19 pe o perioadă de până la nouă luni.

dezvoltată, respectiv măsuri de reducere a ratelor dobânzii de politică monetară în statele cu economie emergentă, opțiuni adaptate conjuncturii macroeconomice specifice.

III. Măsuri macroprudențiale

Programele de sprijin fiscal și măsurile de politică monetară menite să susțină depășirea efectelor negative ale crizei actuale și reluarea creșterii economice sunt completeate atât la nivel național cât și european prin măsuri cu caracter macroprudențial care au ca scop consolidarea capacitatii sistemului finanțier de a rezista crizei și a susține economia printr-o îndeplinire adecvată a tuturor funcțiilor sale.

Experiența crizelor anterioare au arătat deopotrivă faptul că, mai devreme sau mai târziu, sistemul finanțier este afectat de deteriorarea lichidității și solvabilității populației și companiilor nefinanciare (efekte aproape inevitabile, în pofida stimulilor fiscale și monetari, chiar dacă de o amploare mai redusă datorită acestora) precum și faptul că restabilirea normalității în economie și reluarea creșterii sunt foarte dificile în absența unei funcționări adecvate a acestuia.

La nivel european, răspunsul macroprudențial este coordonat de Comitetul European pentru Risc Sistemnic (CERS), în colaborare cu cele trei autorități europene de supraveghere și cu autoritățile macroprudențiale naționale. Cele cinci priorități ale CERS în contextul pandemiei COVID-19 sunt:

1. Implicațiile asupra sistemului finanțier al schemelor de garanție și al altor măsuri fiscale adoptate pentru protejarea economiei reale;
2. Lichiditatea redusă a pieței și implicațiile pentru administratorii de

Răspunsul macroprudențial este coordonat la nivel european de CERS în colaborare cu cele trei autorități europene de supraveghere și cu autoritățile macroprudențiale naționale.

- active și asigurători;
3. Impactul unor posibile reduceri de ampioare a ratingurilor de credit pentru obligațiunile corporative asupra piețelor și tuturor entităților sistemului finanțier european;
 4. Nevoia unor restricții generalizate la nivelul sistemului finanțier privind distribuirea dividendelor, derularea programelor de răscumpărare de acțiuni și efectuarea unor anumite tipuri de plăți din sfera remunerării variabile acordate unor anumite categorii de angajați;
 5. Riscul de lichiditate în legătură efectuarea apelurilor în marjă.

Pentru abordarea riscurilor aferente acestor cinci priorități, pe parcursul lunii mai CERS a emis patru recomandări, prezentate în ediția anterioară a raportului nostru, fiind aplicate deja de către autoritatea macroprudențială din România prin recomandări specifice destinate autorităților competente (Guvern, ASF, BNR) care au realizat deja demersuri pentru îndeplinirea acestora.

Recomandările emise de CERS sunt deja în stadiu avansat de implementare în statele membre.

3. RESURSELE EUROPENE – O ȘANSĂ EXCEPȚIONALĂ

3.1. Banii europeni și chestiunea macroeconomică¹¹

Rândurile ce urmează au fost scrise cu sentimentul apăsării din cauza mersului epidemiei. Ca să parafrazăm o vorbă populară, țara arde și unii fac analize macroeconomice. Dar viața nu merge fără economie și guvernele iau decizii pornind de la evaluări cantitative și alte premise. Cât de mult contează cifrele s-a văzut și la ultimul CE dedicat bugetului UE și Planului de redresare economică.

În lunile ce vin instituțiile europene trebuie să definitiveze Bugetul UE pentru exercițiul 2021-2027 și Planul de redresare; cele două vor cumula probabil 1850 miliarde euro, din care României i se vor aloca cca. 80 miliarde euro. Dacă scădem contribuția la bugetul UE ar fi vorba de cca. 60 miliarde euro, din care 16,7 miliarde ar fi împrumuturi ultraieftine –ce beneficiază de ratingul UE (al Germaniei ca factor principal). Cei care fac referire la împrumuturi trebuie să observe costul de finanțare cerut de piețe României acum și orizontul de timp pentru rambursări. Grant-uri nete vor fi 42-43 miliarde euro, din care 16,8 miliarde din Planul de redresare. 70% din banii din acest plan ar trebui să fie utilizate în intervalul 2021-2023, cu posibilitatea ca 10% să poate fi trași în avans, în 2020 (conform unor afirmații ale comisarului Paolo Gentiloni).

În lunile ce vin instituțiile europene trebuie să definitiveze Bugetul UE pentru exercițiul 2021-2027 și Planul de redresare; cele două vor cumula probabil 1850 miliarde euro, din care României i se vor aloca cca. 80 miliarde euro.

¹¹ După Daniel Daianu, Opinii BNR (2020)

Cât se putea obține și în ce condiții este tema în dezbaterea internă, cum se întâmplă peste tot în UE. Ce contează este să vedem cum putem fructifica mai bine resursele europene, care excluzând contribuția la bugetul comun, înseamnă cumulate peste 30% din PIB-ul actual al României. De-a lungul exercițiului 2021-2027 și raportat la acest PIB ar fi mai bine de 4% anual ca medie; dacă am avea, ipotetic, o creștere anuală medie a PIB-ului să zicem de 3,6%, banii europeni ar fi ca medie 3,2% anual din PIB. Dacă absorbția de bani ar fi 80% din nivelul maxim, am avea un plus de resurse la buget de cca. 2,6% din PIB anual în medie. Economia privată ar beneficia direct și indirect de resurse europene. Pentru a vedea forța investițională în sectorul public (formarea brută a capitalului) ar trebui să adăugăm și investițiile din resurse proprii, care în ultimii ani au fost de 2,5-3% din PIB, dar care pot crește în anii următori într-un scenariu bun. La investițiile publice s-ar adăuga investiții private pentru economie în ansamblu. Ar trebui să ținem însă cont de faptul că unii bani europeni sunt subvenții agricole, ce nu se transformă automat în investiții. Aceste cifre sunt orientative, mai ales că operăm cu medii și absorbția nu este uniformă în timp.

Există un beneficiu al resurselor europene puțin evocat în discuția publică și care merită atenție - mă refer la chestiunea macroeconomică.

România a început lupta contra COVID-19 cu un handicap macroeconomic major: deficit bugetar (pe standard european, ESA) de 4,3% din PIB în 2019, în timp ce deficitul structural (peste 4% din PIB în 2019) și cel primar (peste 3% din PIB în 2019) sunt între cele mai adânci din UE. În aprilie 2020, în pofida izbucnirii pandemiei și suspendării (temporare) a regulilor fiscale în UE, Comisia Europeană a început procedura de deficit excesiv (EDP). În 2009, în criza financiară, aproape toate statele din UE erau în procedura EDP, acum numai România. În timp ce creșterile mari de deficit bugetar ale altor state din UE sunt cauzate de efecte ale pandemiei, cca. jumătate din deficitul probabil din acest an la noi este legat de deficitul bugetar structural. Creșteri de cheltuieli permanente ar mări această pondere. Este de notat că deficitul de cont curent arată o deteriorare a finanțării, cu pondere a fluxurilor pe datorie în creștere, în bună parte denominate în valută, cu riscurile ce decurg. și la deficitul de cont curent (4,6% din PIB în 2019) avem starea cea mai nefavorabilă din regiune în ultimii ani.

Marea provocare macroeconomică în anii ce vin este corecția deficitului bugetar, a dezechilibrului macroeconomic.

Cu o creștere a punctului de pensie de 10%, cum se sugerează ca variantă din partea MFP, deficitul bugetar ar fi probabil în jur de 8% în 2020 și nu ar scădea în mod semnificativ în 2021 chiar asumând o creștere a PIB-ului de peste 4%.

O întrebare cheie este dacă piețele vor accepta deficite bugetare de peste

Ce contează este să vedem cum putem fructifica mai bine resursele europene, care excluzând contribuția la bugetul comun, înseamnă cumulate peste 30% din PIB-ul actual al României.

România a început lupta contra COVID-19 cu un handicap macroeconomic major

Marea provocare macroeconomică în anii ce vin este corecția deficitului bugetar, adezechilibrului macroeconomic.

7%, chiar 6% câțiva ani în sir având în vedere mărimea deficitului structural. Din acest punct de vedere, trebuie făcută distincție între cheltuieli permanente și cheltuieli one-off (cauzate de nevoia de a atenua efectele epidemiei). Dacă revenirea economică va fi mai anevoieasă în 2021 decât se anticipează și ar fi nevoie de susținere a activității economice, este probabil ca, într-un context judecat la scară europeană, să se disocieze o corecție pe componenta structurală a deficitului total de partea de cheltuieli nepermanente.

Această corecție presupune un program pe câțiva ani, care să ducă deficitul aproape de 3% din PIB. Se poate gândi care ar fi combinații între ajustări de cheltuieli și creștere de venituri fiscale/bugetare. Oricum, impactul va fi semnificativ, concomitent pe cerere și pe ofertă. și vedem de ce fondurile europene au un rol cheie pentru a ușura corecția. Nu numai că pot susține cererea agregată prin cheltuieli guvernamentale suplimentare de, să presupunem, 2-2,5% din PIB anual (net de contribuția la bugetul UE), dar și producția internă. Banii europeni ar ajuta și finanțarea balanței de plată.

Raționamentul trebuie să fie nuanțat totuși dat fiind că absorbția de bani europeni a existat și în anii trecuți. Este necesară și co-finanțare bugetară de 15%, chiar dacă reguli de accesare au fost relaxate în acest an și este posibil să opereze la fel și în anul ce vine. și nu toți banii europeni sunt utilizati de bugetul public.

Este vital deci ca absorbția de fonduri europene să fie cât mai mare în anii când ar trebui să facem corecție macroeconomică. De subliniat că resursele din Planul de redresare ar trebui folosite cu precădere în intervalul 2021-2023. Experiența din anii trecuți reclamă circumstănciile, dar trebuie să reușim cât mai bine în noul exercițiu financiar.

Chestiunea macroeconomică este tare complicată, deși datoria publică este încă rezonabilă –cca. 35% din PIB în 2019 și probabil 43-44% în 2020. Polonia, de pilda, are anunțat un deficit de 7-8% din PIB în acest an, dar care este generat în principal de susținerea economiei (era anunțat echilibrul bugetar înainte de pandemie). Ungaria are prognozat un deficit bugetar comparabil cu cel al Poloniei în 2020, sub influența principală a pandemiei. Ambele țari, ca și Cehia, au balanțe externe mult mai echilibrate și economii mai robuste.

Eforturi de a reveni la deficite mai mici în UE nu vor întârzi, chiar dacă țări cu rating-uri bune pot valorifica un timp mai îndelungat condițiile monetare induse de politici neconvenționale, de scăderea ratei naturale a dobânzii în ultimele decenii. România nici nu poate utiliza programe QE cum fac state cu economii puternice, sau unde se emite monedă de rezervă.

La cum să se facă corecția macroeconomică în România trebuie să răspundem nu peste mult timp. De aceea, banii europeni contează în

Corecția presupune un program pe câțiva ani, care să ducă deficitul aproape de 3% din PIB.

Este vital ca absorbția de fonduri europene să fie cât mai mare în anii când ar trebui să facem corecție macroeconomică.

ecuația macro.

Cei care consideră că deprecierea cursului este soluția pentru corecția macroeconomică se cuvine să introducă în judecată câteva considerente. Astfel, o depreciere controlată poate ajuta, în timp ce una brutală poate destabiliza economia – inclusiv printr-o fugă de leu. Aici sunt de avut în vedere anticipări inflaționiste, efecte de bilanț pentru gospodării și firme, grad de euroizare, etc. În Polonia și Ungaria, în Cehia, problema cursului (deprecierii) nu este obsesivă. Ideea este că, în România, corecția cererii agregate, a dezechilibrului extern, nu se poate face numai prin depreciere; este necesară o ajustare a deficitului bugetar, chiar dacă în mod gradual. De notat că ajustarea prin curs depinde de ponderea bunurilor și serviciilor exportabile și care pot substitui importul (tradables) în PIB, de elasticitățile exportului și importului la mișcarea cursului (în logica condiției Marshall-Lerner) --cumulate trebuie să fie sensibil peste 1. Inserția în lanțurile de producție europene și valoarea adăugată produsă acasă sunt de asemenea de avut în vedere.

Problematica structurală a utilizării banilor europeni nu este tema acestui text. Dar merită să fie menționate aspecte ce ajută echilibrul și dezvoltarea durabilă. Banii europeni, dacă susțin reforme structurale și guvernanța mai bună a sectorului public, dezvoltarea de avantaje competitive, măresc PIB-ul potențial. Acesta este augmentat și de dezvoltarea infrastructurii de bază, a agriculturii (industriei agroalimentare), amenajarea teritoriului și protecția mediului. Sănătate publică și educație publică mult mai bine finanțate, cu infrastructură mai bună, ajută robustețea economiei, a societății.

Epișoade epidemice ne mai pot vizita, schimbarea de climă poate fi devastatoare dacă nu luăm măsuri din timp, dacă nu avem un buget public robust, cu spațiu fiscal adecvat, care să ajute la amortizarea șocurilor. De aceea, problema creșterii veniturilor bugetare nu este o marotă, ci are origine în starea precară a bugetului public (în care cheltuieli cu salarii și asistență socială dețin parte covârșitoare din veniturile fiscale) și provocări imense la orizont. Oricât am încerca să rationalizăm (reduce) cheltuieli bugetare și crește eficiența utilizării, este necesară mărirea veniturilor bugetare. Sunt țări în vecinătatea noastră (Bulgaria, Polonia, Georgia) unde s-a reușit creșterea veniturilor fiscale prin programe serioase și voință politică; teza că un nivel jos al acestor venituri este un dat structural este incorectă.

Este de menționat că în numeroase țări (în Europa) se discută despre sistemele de impozitare pentru a conferi politicilor fiscale un rol mai mare în stabilizarea macroeconomică; este vorba de stabilizatori automați, reguli fiscale (care să fie mai puțin prociclice), combaterea evaziunii fiscale și a arbitrajului de jurisdicție fiscală. Analize în acest sens fac instituții

Cei care consideră că deprecierea cursului este soluția pentru corecția macroeconomică se cuvine să introducă în judecată câteva considerente.

Probabilitatea altor șocuri în viitor este mare, de aceea avem nevoie de un buget public robust, cu spațiu fiscal adecvat, care să ajute la amortizarea șocurilor.

internăționale (FMI, OCDE, etc) și CE. În UE este ținută creșterea veniturilor proprii ale bugetului UE prin taxe comune. Este timpul să deschidem ochii și să vedem realitatea aşa cum este.

Sistemele economice reale, fie și cele mai avansate tehnologic, au devenit mai fragile din varii motive în anii din urmă –îndatorare publică și privată mai mare, distribuire mai asimetrică a veniturilor, înclinație crescută spre investiții pe termen scurt (speculative), riscuri sanitare și legate de schimbarea de climă, alte pericole neconvenționale (informatică), etc. Sistemele financiare sunt mai fragile în pofida unei capitalizări mai bune a băncilor deoarece riscuri sistemicе au crescut (din cauza interconectării și expunerii pe entități supraîndatorate), au proliferat și în entități nebancare.

Fragilitatea economiilor/societăților, într-un fel un paradox al vremurilor noastre (deoarece ai presupune că progresul tehnologic conduce la mai multă reziliență), obligă să regândim aspecte privind guvernanța publică și privată, conduita individuală și de grup, relația cu natura, starea bugetelor publice și private. Cu atât mai mult este de făcut în România unde avem de realizat o corecție macroeconomică de ampoloare și de rezolvat probleme structurale fundamentale.

În loc să ne lamentăm că nu avem expertiză, că instituțiile sunt slabe, să încercăm să facem mai bine și mai responsabil în utilizarea de bani europeni și politicile publice, conduita fiecărui (apropos de modul în care se respectă reguli de protecție individuală și socială în lupta contra epidemiei).

*Fragilitatea
economiilor/societăților,
într-un fel un paradox al
vremurilor noastre
(deoarece ai presupune
că progresul tehnologic
conduce la mai multă
reziliență), obligă să
regândim aspecte
privind guvernanța
publică și privată,
conduita individuală și
de grup, relația cu
natura, starea bugetelor
publice și private.*

3.2. Finanțarea redresării Uniunii Europene¹²

3.2.1. Finanțarea prin Instrumentul european pentru redresare în situații de urgență 'Next Generation EU'

A] Baza legală

Propunerea CE de lansare a *Planului de redresare pentru Europa* (Planul) are ca fundamente legale prevederile articolului 122 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (TFUE), care permite Consiliului UE, la propunerea CE, să acorde asistență financiară statelor membre amenințate cu dificultăți severe cauzate de apariții excepționale care nu se află sub

*Deși baza legală a fost
creată, există temeri că
se creează un precedent
pentru alte situații de
lungă durată, urgente și
excepționale, care ar
transforma NGEU într-o
structură permanentă*

¹² Acest text analizează versiunea „Planului de redresare pentru Europa” disponibilă înainte de începerea negocierilor tripartite (Comisia Europeană - statele membre – Parlamentul European); o versiune actualizată a textului va fi prezentată după încheierea negocierilor „Planului de redresare pentru Europa”.

controlul lor și, care necesită un răspuns colectiv al UE, în spirit de solidaritate [1a].

Termenii, condițiile și obiectivele Planului au fost detaliați în comunicarea CE din 26 mai 2020 și în propunerea de regulament al Consiliului din 27 mai 2020, unde, la articolul 2, se stabilesc limitele legale ale acțiunii guvernelor statelor membre, respectiv finanțarea măsurilor naționale pentru: reactivarea piețelor muncii, protecție socială și sisteme de îngrijire a sănătății, revigorarea creșterii și ocupării forței de muncă durabile, sprijin pentru întreprinderile cele mai afectate de criză și restabilirea relațiilor comerciale și economice dintre statele membre și UE [1a], [1b].

Ambele documente au generat o dezbatere aprinsă între economiști și juriști [5a], [5b]. Dincolo de nevoia indubitată de fonduri pentru finanțarea redresării UE, există o temere juridică dacă nu cumva, crearea acestui prim precedent de situație „excepțională”, va deschide cale liberă și pentru alte situații de urgență sau, dacă prin durata sa foarte lungă (până în 2058), NGEU va deveni, în practică, o structură permanentă. Astfel, o nouă datorie publică europeană riscă, să apară, în fiecare viitor caz, ca o modalitate convenabilă de finanțare a noilor situații de urgență și, lucru îngrijorător, subordonată integral deciziei politice. Rezultatul final pe termen lung ar putea fi o capacitate fiscală UE și mai divizată ca până acum.

B] Dimensiunea și distribuția fondurilor NGEU

Noua arhitectură a finanțării economiilor *tuturor* statelor membre termen lung are la bază legătura dintre instrumentul clasic de finanțare permanentă a economiilor UE (CFM) și noul instrument temporar de finanțare a redresării, NGEU, prin Mecanismul/Facilitatea de redresare și reziliență (FRR). Suma totală record de 1,824 trilioane euro¹³ vine ca o necesitate a contextului actual: CE a estimat un decalaj în materie de investiții publice și private de cel puțin 1,5 trilioane euro necesare pentru remedierea daunelor economice și sociale cauzate de pandemie [1a], [1b], [4].

Cât privește *volumul* alocat pentru NGEU, suma de 750 miliarde euro se împarte între transferuri directe de 390 miliarde euro și împrumuturi de 360 miliarde euro. *Structura* NGEU pe instrumente de finanțare este următoarea: i) FRR, integrat în Semestrul European, în valoare de 672,5 de miliarde euro (circa 90 la sută din NGEU) și ii) CFM actual și viitor, ca o completare a politicilor bugetare, în sumă de 77,5 miliarde euro. Ca *distribuție în timp și criterii de alocare*, NGUE se împarte astfel: (i) pentru

Volumul de bani alocat pentru NGEU se împarte între transferuri directe (cea mai mare parte) și împrumuturi, 70 la sută fiind alocat în următorii doi ani

Simultan cu efortul financiar uriaș alocat NGEU, se speră ca

¹³ Toate cifrele din acest material sunt calculate la valoarea prețurilor din 2018 [2]

perioada 2021-2022, se vor angaja 70 la sută din valoarea subvențiilor prin FRR; (ii) începând cu anul 2023, restul de 30 la sută va fi alocat în funcție de ponderea pierderilor în PIB-ul real din anii 2020 și 2021 ca urmare a pandemiei.

C] Principalele particularități ale NGEU

Succesul negocierilor la Consiliul din 21 iulie 2020 nu este atât despre suma enormă alocate redresării UE, cât despre particularitățile nou creatului instrument NGEU: design, durată, guvernanță, finanțare, mecanism de transfer, sursa de rambursare și mod de implementare [1a], [1b], [4].

(a) Design: acordul politic privind NGEU include câteva compromisuri politice cu privire la:

- Majorarea valorii alocate pentru împrumuturi (de la 250 miliarde la 360 miliarde euro) și scăderea componentei de subvenții (de la 433,2 miliarde euro la 384,4 miliarde euro)
- Anularea finanțării propuse de CE pentru țările din afara UE prin cele trei instrumente clasice de finanțare în Balcanii de vest.
- Modificarea metodei de transfer a fondurilor prin FRR: cheia de alocare a fondurilor s-a transformat într-un sistem mai mult asiguratoriu decât compensatoriu [9].
- Reducerea garanțiilor disponibile statelor membre UE în instrumentele de redresare (de la 61,6 miliarde euro la doar 5,6 miliarde euro); acum, garanțiile vor veni prin CFM.

(b) Durată: NGUE va fi un instrument de urgență temporar, disponibil numai pe o perioadă de timp limitată, și utilizat exclusiv pentru măsurile de răspuns și de redresare în situații de criză.

(c) Guvernanță: Ce poate complica negocierile NGEU (și, implicit CFM post 2020) este dorința unor actori instituționali de a-și spori puterea (cazul unor state membre și al PE).

(d) Finanțare: pentru prima dată în istoria sa, UE se va împrumuta de pe piețele de capital pentru a finanța cheltuielile în *toate* statele membre, la un volum alocat record. Acordul politic franco-german, dacă va fi funcțional aşa cum s-a decis în Consiliul din 21 iulie 2020, va spori flexibilitatea politicii fiscale a UE către granițe apropiate de uniunea fiscală americană (mutualizarea cheltuielilor și, mai ales, a datoriilor).

(e) Pârghie de distribuție/transfer a resurselor financiare în interiorul UE, către *toate* statele membre: colectarea de fonduri de pe piețele financiare se va face prin subvenții și prin împrumuturi. Subvențiile vor fi sub formă de stimulente bănești care se vor aloca direct statelor membre condiționat, adică, doar dacă obiectivele de etapă și țintele convenite, stabilite în

particularitățile conferite noului instrument - dintre care: emitera de titluri de stat de UE în nume propriu, taxe paneuropene și, pârghii de împrumut pentru a beneficia de cele mai mici dobânzi - să genereze efectul fiscal unional mult-ășteptat.

NGEU și CFM post 2020 cumulează puterea financiară a bugetului UE la o valoare record de 1,824 trilioane de euro, direcționată către trei ținte clare: convergență (pentru redresare durabilă), reziliență (pentru îmbunătățirea structurilor economice) și, transformare (pentru tranziția verde și

planurile naționale de redresare (sincronizate cu celelalte documente strategice din Semestrul European), vor fi îndeplinite. Împrumuturile se vor obține la cel mai mic cost mediu al îndatorării, în condiții de dobânzi aproape de zero (sau chiar sub zero) care se acordă în prezent pentru debitorii suverani AAA (rating egal cu al Germaniei), numai pentru eşalonarea în timp a costurilor de finanțare a redresării și, condiționat de propunerile din planurile naționale de redresare (corelate cu Semestrul European), ceea ce ar putea permite statelor membre să nu mai contribuie suplimentar la Bugetul UE în perioada 2021-2027. Aceste fonduri pot fi utilizate pentru împrumuturi reciproce („back-to-back”) și pentru cheltuieli direcționate prin intermediul CFM [2], [4], [10].

digitală).

(f) Rambursarea fondurilor are două componente:

- (i) *Plafonul de resurse proprii al bugetului UE:* discuția nu poate fi separată de contextul negocierilor CFM 2021-2027 (de aceea trebuie respectate cerințele disciplinei bugetare) prin Decizia revizuită privind resursele proprii – detalii la secțiunea 2.4). Se propune o majorare, excepțională și temporară, a plafoanelor resurselor proprii pentru angajamente și plăti cu 0,6 la sută din venitul național brut (VNB) UE27, de la 1,4 la sută din VNB¹⁴ până la 2 la sută, pentru a conferi încredere investitorilor și piețelor.
- (ii) *Graficul de rambursare:* se stabilește în conformitate cu principiul bunei gestiuni financiare, astfel încât să se asigure reducerea constantă și previzibilă a datoriilor „nu mai devreme de 2027, până la 31 decembrie 2058” [3, p.3].

Ca urmare, monitorizarea cheltuirii acestor bani va fi direct corelată cu Semestrul European și va ținti și alte politici decât politica de coeziune și politica agricolă comună.

D] Legătura cu Semestrul European

Finanțarea prin NGEU țintește zonele geografice și sectoarele cele mai afectate de criză dar nu oricum, ci urmărind să asigure o revenire economică durabilă, de calitate, prin finanțarea acelor proiecte investiționale care sunt în concordanță cu obiectivele convenite în contextul Semestrului European: (i) convergență, prin redresare durabilă, (ii) reziliență, prin îmbunătățirea structurilor economice și sociale și, (iii) transformare, prin tranziția verde și digitală. Domeniile vizate sunt: (i) energii regenerabile și soluții bazate pe hidrogenul curat, (ii) transporturi nepoluante, (iii) sustenabilitate alimentară într-o economie circulară inteligentă, (iv) infrastructură și competențe digitale, (v) investiții în reziliență la viitoarele crize, (vi) protecție socială, (vii) ocuparea forței de muncă, (viii) educația, (ix) cercetarea, inovarea, (x) sănătatea, (xi) domenii

Reforma sistemului de resurse proprii în cadrul

¹⁴ În exercițiul finanțier anterior, plafonul era stabilit la 1 la sută din VNB, însă a fost majorat anterior pandemiei, în contextul incertitudinilor economice provocate de Brexit.

legate de mediul de afaceri, inclusiv administrația publică și sectorul finanțiar [3].

Pe lângă respectarea Recomandărilor Specifice de Țară (RST) în cadrul Semestrului European [3, p.5], CE mai propune introducerea unor noi indicatori de monitorizare a statelor membre, de tipul contribuției proiectului pentru care se solicită finanțare la creșterea PIB-ului potențial, crearea de noi locuri de muncă, coeziune socială și teritorială, etc..

CFFM post 2020 este esențială, dar dificilă din mai multe puncte de vedere.

E] Abordarea politicii de coeziune și a politicii agricole comune în noul context

Politicele clasice ale UE rămân importante, dar se reorganizează și se priorizează astfel¹⁵:

Politica de coeziune – va avea ținte clare:

- *pentru a face față efectelor crizei pandemice*, suma de 55 miliarde euro se va aloca suplimentar, până în anul 2022, astfel: (i) 5 miliarde euro pentru acest an, prin actualul CFM post 2020, pentru asigurarea continuității programelor în curs de implementare; (ii) 50 miliarde euro, pentru 2021 și 2022, prin NGEU în funcție de gravitatea impactului economic și social al crizei [1a], [1b];
- *pentru a diminua adâncirea asimetriilor și a divergențelor* dintre statele membre și în interiorul acestora. Noile programe ale politicii de coeziune vor fi lansate la 1 ianuarie 2021 și se vor derula în paralel cu fondurile suplimentare mai sus menționate până la sfârșitul anului 2022, astfel încât din 2023 să poată fi derulate independent de instrumentul temporar NGUE [1a], [1b].

Politica agricolă comună – va oferi prioritate pentru:

- implementarea Pactului verde european, a noii strategii privind biodiversitatea și a strategiei „De la fermă la consumator”, prin consolidarea cu 15 miliarde euro a bugetului Fondului european agricol pentru dezvoltare rurală și direcționarea fondurilor către programele care susțin tranziția verde, schimbările climatice și protecția mediului [1b].

F] Finanțarea rezilienței economiilor UE pe termen lung prin Cadrul Finanțier Multianual post 2020: ce s-a schimbat față de negocierile

¹⁵ În perioada 29 – 30 mai 2018, CE a publicat propunerea privind pachetul legislativ privind politica de coeziune 2021-2027 care cuprinde 5 regulamente: Regulamentul privind prevederile comune care nu mai include Fondul european pentru agricultură și dezvoltare rurală, mutat la NGUE; Regulamentul privind Fondul european de dezvoltare regională și Fondul de coeziune; Regulamentul privind cooperarea teritorială; Regulamentul privind mecanismul de cooperare transfrontalieră; Regulamentul privind „Fondul social european plus”.

dinaintea crizei COVID-19?

Noua propunere de CFM 2021-2027, complementat cu NGEU, marchează o schimbare din punct de vedere politic și instituțional, un pas spre o adâncire a integrării europene, care, cel mai probabil, va sprijini creșterea economică în zona euro (Italia, Spania și Franța) și, va genera mai multă încredere în viitorul UE.

3.2.2. Finanțarea rezilienței economiilor UE pe termen lung prin Cadrul Financiar Multianual post 2020: ce s-a schimbat față de negocierile dinaintea crizei COVID-19?

A] Adaptarea priorităților strategice la noua realitate pandemică

Ca și cum negocierile CFM post 2020 nu erau destul de dificile, pandemia COVID-19 a complicat și mai mult filozofia fiscal-bugetară pentru politicile economice viitoare ale UE. Instrumentele de recuperare pandemică adoptate în perioada martie-mai 2020 au fost doar o parte a soluției europene pentru redresarea UE. Deocamdată, *soluția europeană post-pandemică* nu include și obiective strategice pe termen lung. Ceea ce se conturează pare a fi un compromis de tip strategia Europa 2020+, prin complementarea actualei strategii Europa 2020 cu noile provocările date de pandemie [1a, p.4].

B] Politica de venituri – reforma sistemului de resursele proprii

Reforma sistemului de resurse proprii europene este imperativ necesară și urgentă, mai ales în contextul crizei COVID-19. Nu este o problemă simbolică, ci una profundă pentru fundamentarea uniunii fiscale, ceea ce va îngreuna și mai mult procesul de negociere a CFM post 2020.

În actualul CFM 2014-2020, peste 80 la sută din Bugetul UE este finanțat din bugetele naționale. CE își menține opinia că, eliminarea treptată a tuturor corecțiilor/rabaturilor în favoarea anumitor state membre va echilibra CFM [2]. Cu toate acestea, în situația actuală, având în vedere impactul economic al pandemiei de COVID-19, eliminarea treptată a acestor corecții ar presupune majorări disproportioante ale contribuțiilor anumitor state membre în următorul ciclu bugetar 2021-2027. Pentru a evita acest lucru, corecțiile actuale ar putea fi eliminate treptat pe o perioadă mult mai lungă decât cea prevăzută de CE în propunerea inițială din 2018.

B1] Generarea de noi taxe transferabile direct către Bruxelles și mecanismul de corecție

Criza COVID-19 generează creșteri semnificative cheltuieli pentru redresare și reziliență economică dar și pentru demararea procesului de tranziție verde și digitală. Efectul este concomitant și asupra veniturilor, cu atât mai

În primul rând, se obține greu consensul politic al tuturor statelor membre.

În al doilea rând, PE este singurul parlament din lume care nu are putere asupra veniturilor din Bugetul UE! Acesta este motivul pentru care se face legătura între CFM și veniturile proprii.

De aceea, pentru a fi adoptat, Bugetul UE necesită unanimitatea în cadrul Consiliului European, dar nu și în PE.

mult cu cât se suprapune cu ieșirea Marii Britanii din UE. În aceste condiții, nevoile suplimentare de finanțare vor fi asigurate, în mare parte, din împrumuturi de pe piețele de capital. Dar nu este suficient. De aceea, CE a avansat și câteva *posibile resurse proprii suplimentare*; în cazul în care introducerea acestora va avea loc până în 2024, contribuțiile naționale ale statelor membre la CFM 2021-2027, exprimate ca pondere din economia lor, ar putea scădea în comparație cu plășile efectuate în 2020. În acest sens, opțiunile ar putea include [3], [10]:

- posibilitatea introducerii unei taxe legată de utilizarea deșeurilor din plastic, începând din 2021, ar putea aduce venituri suplimentare cuprinse între 5 și 14 miliarde euro, în funcție de domeniul de aplicare și de concepția aflată la baza mecanismului;
- posibilitatea introducerii unei taxe digitale, până la sfârșitul anului 2021 - o taxă digitală aplicată societăților cu o cifră de afaceri de peste 750 de milioane euro ar putea aduce până la 1,3 miliarde euro pe an la Bugetul UE;
- posibilitatea de a include o resursă proprie bazată pe activitățile întreprinderilor care-și desfășoară activitatea și beneficiază de avantajele pieței unice, care, în funcție de modul în care este concepută, ar putea genera aproximativ 10 miliarde euro pe an;
- posibilitatea introducerii unui mecanism de taxare a tranzacțiilor financiare;
- posibilitatea de a negocia o rezervă de ajustare la Brexit de 5 miliarde euro pentru a contracara consecințele neprevăzute din statele membre și sectoarele cele mai afectate.

În ceea ce privește *mecanismele de corecție/rabaturile*, acestea se vor menține pentru Danemarca, Germania, Țările de Jos, Austria și Suedia, în termeni reali, sub forma unei sume forfetare. Statele frugale vor un deflator de 2 la sută mai degrabă decât să urmeze practica curentă de a utiliza inflația reală - ceea ce ar fi mai bine atâtă timp cât rămâne la un nivel de sub 2 la sută din PIB.

B2] Priorități ecologice și climatice

Pentru prima dată în istoria UE se propune direcționarea a 30 la sută din totalul cheltuielilor CFM post 2020 și NGEU către obiective specifice în cadrul legislației sectoriale pentru 2030 ale Uniunii, actualizate până la sfârșitul anului și a celor privind neutralitatea climatică a UE până în 2050. Implementarea acestor obiective va genera efecte sociale și economice, care vor fi monitorizate și atenuate prin nou creatul mecanism pentru o tranziție justă și finanțate printr-un fond pentru o tranziție justă [10]. Ca principiu general, toate cheltuielile UE ar trebui să fie în concordanță cu

Singura cale de a implica PE este ca acesta să-și dea consimțământul dacă - și numai dacă - se realizează progrese în sistemul de resurse proprii, ceea ce implică, printre altele, noi resurse, deci, noi taxe.

Și nu în ultimul rând, reforma resurselor proprii mai necesită și ratificarea tuturor parlamentelor naționale, care pot avea și alte priorități naționale de redresare decât cele europene.

obiectivele Acordului de la Paris [3]. CE raportează anual către PE cu privire la cheltuielile din domeniul climei [10], [4].

B3] Planurile naționale de redresare și legătura cu Semestrul European

CE propune ca statele membre să prezinte CE un plan național de redresare care să cuprindă o strategie de reforme și investiții planificate pe perioada 2021-2023, coerente cu prioritățile identificate prin Semestrul European (RST, programul de convergență, PNR și planul de acțiuni aferent Procedurii de deficit excesiv, în cazul României), dar și cu măsurile de consolidare a potențialului de creștere, a creării de locuri de muncă și a rezilienței economice și sociale a statului membru. Aceste planuri sunt evaluate de CE în termen de două luni de la depunere. Planurile naționale de redresare vor fi revizuite și adaptate, după caz, în 2022, pentru a ține seama de alocarea finală a fondurilor pentru 2023. [2], [4], [10]. Evaluarea planurilor de redresare și reziliență se aprobă de către Consiliu, cu majoritate calificată, la propunerea CE.

B4] Perspectiva statului de drept (the rule of law)

Noua propunere a CE din luna iunie 2020 a schimbat perspectiva de abordare a acestui concept. Astfel, la ultimul Consiliu European s-a discutat despre două procese distincte: (i) pe de o parte, este condiționalitatea în sine, prin punerea sa în aplicare cu vot exprimat prin majoritate calificată; (ii) pe de altă parte, este angajamentul politic al șefilor de stat și de guvern pentru a considera acest subiect important din punct de vedere politic. Deocamdată, însă, nu există încă o claritate completă a procedurii [9].

În România, finanțarea planului național de redresare pe termen scurt și, a economiei pe termen lung, se complică. În prezent, posibilitatea concretizării unor vulnerabilități și riscuri poate afecta serios redresarea sustenabilă a economiei.

3.2.3. Implicații pentru România

A] Principalele riscuri strategice pe termen lung evaluate de CE

Din perspectiva evaluărilor europene recente, *principalele surse de vulnerabilități care pot afecta stabilitatea țării pe termen scurt și mediu* sunt:

- a) *insuficiente lichidități pentru economie*, de care să beneficieze: (i) companiile și gospodăriile, în special IMM-urile și lucrătorii independenti, (ii) finanțarea acestor proiectelor de investiții publice mature, conectate cu proiectele strategice europene care favorizează redresarea economică în domenii precum: tranzitia ecologică și digitală, în special către transportul durabil, infrastructura de servicii digitale, producția și utilizarea energiei în mod nepoluant și eficient, precum și către infrastructura de mediu, inclusiv în regiunile miniere;
- b) *politici fiscal-bugetare relaxate*, dacă se continuă stimulentele fiscale pe fond electoral, prin adoptarea unor măsuri care: (i) pun în

România dispune de

pericol sustenabilitatea finanțelor publice, (ii) afectează reziliența sistemului de sănătate, (iii) generează inegalitate între categorii sociale și, (iv) nu oferă soluții clare de protecție socială și de ocupare a forței de muncă.

- c) *lipsa de predictibilitate a procesului decizional la nivel național și, continuarea politicării excesive a actului decizional din sectorul public, mai ales în context electoral.*

În vederea reîntoarcerii la convergența reală pe termen mediu și lung, evitarea acestor tipuri de riscuri ar putea ajuta la consolidarea rezilienței structurilor economice:

- *Riscuri strategice:* alăturarea României unui mecanism european de mutualizare a datoriilor de tip NGEU nu este separată de controlul bugetului național. Dacă România nu-și va asuma cu rigurozitate mecanismele interne de supraveghere a cheltuielilor și de generare a veniturilor naționale, construcția bugetară și politicile fiscal-bugetare riscă să redevină nesustenabile pe termen mediu și lung.
- *Riscuri de credibilitate:* asumarea transparentă a mecanismelor de control/dare de seamă (accountability) și răspundere (ownership) în domeniul fiscal bugetar și în domeniul investițional, prin creare de condiții adecvate pentru implementarea rapidă a proiectelor de investiții, în special în infrastructură, care să asigure convergență, reziliență, tranziția verde și digitală –în cazul în care, în mod excepțional, unul sau mai multe state membre consideră că există abateri grave de la îndeplinirea în mod satisfăcător a obiectivelor de etapă și a ţintelor relevante, acestea pot bloca, pentru o perioadă de trei luni, aprobarea plășilor din fondurile NGEU; consensualizarea între statele membre se face la nivelul EFC, dar, în caz de eșec, un stat membru poate solicita președintelui Consiliului European să supună această problemă atenției următorului Consiliu European, în conformitate cu articolul 317 din TFUE.
- *Riscul de ignorare a redefinirii bunurilor publice naționale în epoca post - COVID-19* – această criză are o puternică dimensiunea socială, iar cetățenii au nevoie de bunuri publice care să le redea încrederea în instituțiile statului: un sistem public de sănătate și educație, de asistență socială, dar și de infrastructura de bază în mediul rural și comunitățile defavorizate.
- *Riscul de îndepărțare de la viziunea europeană* – România are nevoie să-și recăstige încrederea partenerilor europeni în ceea ce privește credibilitatea și sustenabilitatea politicilor fiscal-bugetare. Planul național de restructurare poate fi un bun instrument.

rezerve bugetare limitate pentru a face față impactului crizei și pentru a asigura, simultan, sustenabilitatea pe termen lung a finanțelor publice.

Este foarte posibil ca piețele financiare să nu accepte o perspectivă a creșterii deficitului bugetar prin alocarea resurselor bugetare mai degrabă către consum (vezi legea pensiilor, alocații mărite, etc) decât către proiecte viabile pentru redresare, reziliență și transformare verde și digitală în singurul stat membru al UE care are deschisă o procedură de deficit excesiv.

Ca urmare, singura plasă de siguranță rămâne un acord cu FMI, dar și acela nu va fi ușor de negociat

B] Plasa de siguranță – deocamdată, o singură opțiune este posibilă

În cazul în care Parlamentul României (sau alt parlament național) întârzie sau blochează în această toamnă/iarnă ratificarea proiectului CFM 2021-2027 iar, simultan, situația economico-financiară a țării se înrăutășește, singura opțiune teoretică de finanțare pentru Guvernul României este accesarea unicului mecanism european de asistență financiară disponibil unui stat membru în afara zonei euro: instrumentul de finanțare a problemelor de balanță de plăți.

Până la aprobarea și implementarea noului CFM 2021-2027, contextul finanțării economiei este complicat. Dacă se mai adaugă și o posibilă deteriorare economică bruscă din cauza valului doi al pandemiei, este posibil să nu mai poată fi evitat un nou program de asistență financiară, singurul prin care pot fi accesate liniile de creditare de la Troika internațională (FMI și BM, probabil și BCE). Însă, este bine de știut că, nici accesarea acestui instrument nu mai este atât de facilă ca în trecut, pentru că, acum, România este singurul stat din UE care are în derulare o Procedură de deficit excesiv. Ca urmare, va exista un dublu set de condiționalități: corecțiile macroeconomice al CE (corrective actions) se vor suprapune condiționalităților Troika. Consecințele sunt serioase: un al 4-lea program de asistență financiară pentru România-stat membru UE ar diminua sprijinul partenerilor europeni pentru aderarea la zona euro și ar diminua încrederea creditorilor externi.

Rezultatul negocierilor tripartite este vital pentru implementarea NCEU în formatul pentru care s-a obținut acordul politic european

Există riscul ca, unele parlemente naționale, să întârzie, din motive electorale interne, ratificarea NGEU de către fiecare stat membru și, deci, amânarea implementării noului instrument de finanțare a redresării în UE.

3.2.4. Ce urmează?

A] Consens politic european

Obținerea unui acord final privind proiectul CFM post 2020 și, implicit, pentru NGEU este prima urgență: în săptămâna imediat următoare istoricei reuniuni s-a creat o „masă critică politică” între Președinția germană a Consiliului (având ca fundament politic acordul franco-german) și PE, pe de o parte, și CE „ca facilitator”, pe de altă parte, care pune în mișcare angrenajul tehnic al CE și al statelor membre pentru implementarea cât mai rapidă a deciziei politice. Ca urmare, CE a propus întâlniri regulate în format tripartit atât la nivel politic cât și la nivel tehnic, de experți.

La 23 iulie, PE a adoptat o rezoluție cu o mare majoritate a membrilor și grupurilor sale politice (de la stânga radicală la centru-dreapta) care poate servi ca mandat pentru viitoarele negocieri [15].

B] Rolul parlamentelor naționale

Creșterea plafonului resurselor proprii de la 1,2 la sută la 2 la sută din VNB, pentru a permite CE să împrumute 750 miliarde euro pe piețele financiare și să finanțeze NGEU, necesită o procedură legislativă specială, cu acordul

PE și aprobarea în unanimitate a statelor membre, în conformitate cu cerințele lor constituționale (articolul 311 din TFUE).

Prin urmare, în funcție de procedurile naționale, aceasta poate implica parlamentele naționale. CE va fi autorizată să împrumute fonduri pe piețele financiare pentru a finanța NGEU numai atunci când parlamentele naționale din toate statele membre aprobă majorarea plafonului de resurse proprii. Adoptarea poate fi dificilă în special în cazul statelor frugale 4 + 1 (Olanda, Austria, Suedia, Danemarca și Finlanda), care s-au opus de mult timp ideii de a permite UE să împrumute pe piețele financiare pentru a finanța transferurile către statele membre.

Deși nu se așteaptă ca PE să blocheze legislația pentru CFM și bugetul pentru 2021, o narativă negativă persistentă a partidelor eurosceptice ar putea crea unele turbulențe pe piețele financiare.

3.3. Prioritățile și provocările naționale¹⁶

Prioritățile României

La intrarea în negocierile pentru CFM 2021-2027 (martie 2019), România a stabilit 5 obiective de politică pentru cadrul financiar multianual viitor (CFM 2021-2027) reflectate în nouă programe operaționale.

Obiective Politice 2021-2017 stabilite la începutul negocierilor pentru viitorul ciclu CFM (martie 2019)	Programe Operaționale 2021-2027
OP1: O Europă mai inteligentă (Cercetare și inovare, Servicii publice digitale și integrarea tehnologiilor digitale de către întreprinderi, Digitalizare și IMM-uri),	Programul Operațional Tranzitie Justă (POTJ)
OP2: O Europă mai verde (Energie, Schimbări climatice, Apă și ape uzate, Gestionarea deșeurilor, Biodiversitate și Mobilitate multimodală în mediul urban),	Programul Operațional Dezvoltare Durabilă (PODD)
OP3: O Europă mai conectată (Transport, Digitalizare și bandă largă (Broadband)),	Programul Operațional Transport
OP4: O Europă socială (Politicile pieței muncii, Educație, Incluziune, sărăcie și Sănătate)	Programului Operațional Creștere Inteligentă, Digitalizare și Instrumente Financiare (POCIDIF)
OP5: O Europă mai apropiată de cetățenii săi (Dezvoltarea teritorială integrată, Dezvoltare urbană, Turism, Cultură și Patrimoniu cultural).	Programul Operațional Sănătate
	Programul Operațional Educație și Ocupare (POEO)
	Programul Operațional Incluziune și Demnitate Socială (POIDS)
	Programe Operaționale Regionale

La intrarea în negocieri (martie 2019) România și-a stabilit 5 obiective de politică pentru CFM post 2020

¹⁶ Contribuție invitată a Dnei Clara Volintiru, conferențiar universitar, ASE; paragrafe din acest text au fost publicate în luna decembrie 2019 pe următoarele publicații electronice:

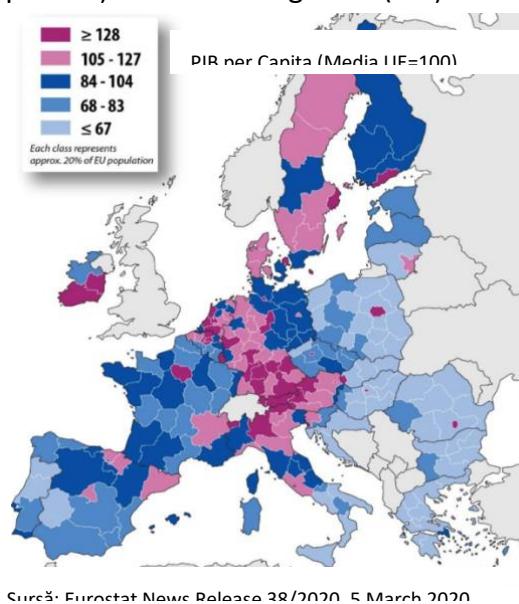
<http://www.oranoua.ro/clara-volintiru-cadrul-financiar-multianual-2020-2027/> și <https://www.eethinktank.ro/leaders/>

Aceste obiective și programe sunt aliniate priorităților asumate la nivel european. Astfel, putem regăsi ca principale liniile de acțiuni: domeniul cercetării, dezvoltării și inovării (CDI), asigurarea rezilienței socio-economice și dezvoltarea sustenabile și echitabilă deopotrivă. Mai mult decât atât, se pot considera obiectivele de dezvoltare legate de inovație și reziliență ca fiind oportunități pentru România, în timp ce obiectivele legate de sustenabilitate și echitate sunt provocări pe care România are ocazia să le adreseze cu susținerea finanțărilor semnificative puse la dispoziție de către Uniunea Europeană în noul cadru financiar. Programele operaționale regionale (POR)—implementate la nivelul fiecărei regiuni de dezvoltare din România, precum și programul de asistență tehnică (POAT) devin astfel elemente orizontale ce vor adresa toate direcțiile de dezvoltare ale viitorului cadru financiar multianual. De asemenea, intervențiile se vor desfășura transversal și intersectorial. Este mult mai importantă dimensiunea guvernanței multinivel—transnațional, național, regional (NUTS II) și local, în acest cadru de programare.

În ceea ce privește România, precum și restul Europei Centrale și de Est (CEE) există o triplă tensiune: (1) conformarea cu regulile uniforme la nivel regional, (2) creșterea în lanțul de producție la nivel regional (creșterea valorii adăugate a bunurilor și serviciilor din economia națională) și (3) extinderea bazei de beneficiari (câștigători) la nivel național.

România are cea mai scăzută pondere procentuală din PIB pentru CDI la nivelul UE. Chiar dacă nu ne comparăm cu țările din Vest, Ungaria sau Cehia alocă triplu, iar Polonia dublu. În contextul unui nivel de alocări pentru CDI fără precedent în UE, capacitatea de absorbție a României în acest domeniu trebuie să crească. Pe parcursul ultimului deceniu a crescut ponderea alocărilor private pentru CDI, ceea ce compensează cu scăderea procentuală a alocărilor sistemului universitar. Această tendință este aliniată cu proeminența cercetării aplicate și a parteneriatului public-privat, față de cercetarea fundamentală practicată până acum în România.

Desigur, România poate beneficia de finanțările pentru digitalizare și noi tehnologii, IMM-uri, inovație, schimbări climatice, sau reziliență dar toate



Triplă tensiune pentru țările CEE

acestea vor impune noi paradigme de dezvoltare ce trebuie traduse în practica instituțională. Documentele programatice sunt importante în acest sens, pentru că pe baza lor se va semna Acordul de Parteneriat și se vor fundamenta programele operaționale în perioada de finanțare 2021-2027. Strategiile integrate sunt primul pas în acest sens (ex: Planul național integrat în domeniul energiei și schimbărilor climatice (PNIESC), dar extrem de importante sunt și alocările de responsabilitate la nivel instituțional în mod cât mai flexibil și funcțional. Departajarea atribuțiilor nu va mai fi neapărat posibilă ca până acum, atât în interiorul ministerelor, cât și între diferite instituții.

Provocările României

Se pot identifica trei categorii de vulnerabilități în procesul de dezvoltare și implementare al noului exercițiu financiar în România: structurale—de dezvoltare, administrative—de capacitate tehnică și financiară și procedurale—legate de mecanismele de condiționare și monitorizare din partea UE.

România are cea mai scăzută pondere procentuală din PIB pentru CDI la nivelul UE

Decalaje de dezvoltare

Documentele strategice europene dinainte de pandemie stabilieau următorul set de priorități: inovație și competitivitate, schimbări climatice, securitate, ceea ce nu însemna rezolvarea problemelor asimetriilor de dezvoltare au fost rezolvate!

Noul Cadru Financiar Multianual va fi o provocare pentru România mai ales că decalajele de dezvoltare nu au fost recuperate încă. Totuși, oportunitățile de dezvoltare rămân foarte mari, în condițiile în care fondurile europene au reprezentat aproximativ jumătate din finanțarea pentru proiecte de investiții publice în România.

Capacitate administrativă

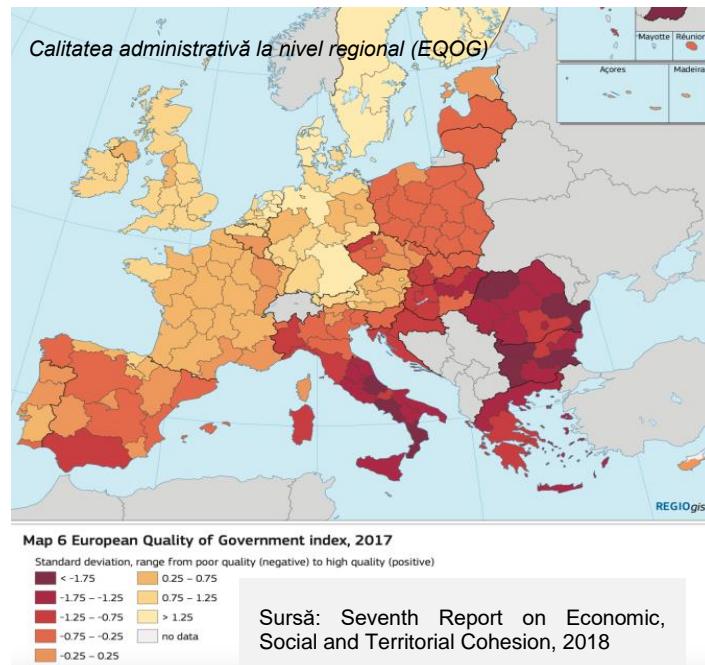
Înainte de pandemie, Comisia oferea asistență tehnică personalizată, la cererea unui stat membru, prin intermediul Programului de sprijin pentru reforme structurale, pentru a ajuta statele membre să pună în aplicare reforme menite să promoveze creșterea, în vederea abordării provocărilor identificate în procesul semestrului european, sau să realizeze alte reforme naționale și în acest sens s-a alocat aproximativ 1 miliard de euro pentru consolidarea capacitații administrației publice la diferite niveluri și pentru încurajarea cooperării cu părțile interesate relevante.

Dezvoltarea și în perioada post-pandemică a programelor de asistență tehnică ar putea fi utilă pe tot parcursul cadrului financiar multianual CFM 2021-2027: de la etapa de programare, la contractare și ulterior în implementarea și monitorizarea proiectelor. Susținerea timpurie a acestor eforturi instituționale este cu atât mai importantă cu cât cadrul programatic ar putea deveni mult mai complex datorită posibilei suprapunerii a surselor (ex: CFM 2014-2019, CFM 2021-2027, Instrumentul european pentru redresare (*Next Generation EU*), Fondul pentru Tranziție Echitabilă (*Just Transition Fund*)) și modalităților de finanțare (ex: granturi, împrumuturi, garanții). Din punct de vedere legislativ există de asemenea datorită contextului de criză o suprapunere în timp scurt a redactării sau reacționării față de multiple documente programatice (ex: Programul național de reformă, Recomandările specifice de țară (CSR), Plan Național de Redresare, Acordul de Parteneriat, Programele Operaționale).

Calitatea administrativă poate fi corelată cu capacitatea administrativă. Comisia Europeană calculează un index de calitate administrativă la nivel regional (EQOG) care a înregistrat un nivel scăzut în România pe parcursul ultimilor ani. Aceste valori sunt datorate corupției, lipsei de transparentă în procesul decizional și în achizițiile publice, lipsa de predictibilitate la nivelul reglementărilor și altele.

Capacitatea administrativă ar putea fi întărită prin programul operațional de asistență tehnică (POAT).

Noul CFM va fi o provocare pentru România



Calitatea administrativă a înregistrat un nivel scăzut în România în ultimii ani

4. CE FAC CANDIDAȚII LA ZONA EURO?

4.1. Evoluția comparativă a procesului de adoptare a monedei unice în alte state membre
 În data de 10 iulie a.c Banca Centrală Europeană a anunțat intrarea celor două state membre în mecanismul cursurilor de schimb (MCS2) și în Acordul de cooperare strânsă cu BCE, deschizând astfel calea către adoptarea monedei euro într-un orizont *apropiat*.

Bulgaria a transmis formal cererea de intrare în MCS2 în 2018, când a fost adoptat planul de acțiune pentru intrarea în MCS2 (<https://www.mfin.bg/en/1291>), iar Croația în 2019, la un an după elaborarea strategiei pentru adoptarea euro (<https://euro.hnb.hr/documents/2070751/2104255/e-strategy-for-the-adoption-of-the-euroin-Cro.pdf/9e02b33f-665a-46a9-a1b6-ac63f9af3c95>).

Potrivit comunicatelor BCE, în data de 13 iulie 2020 au intrat în vigoare paritățile centrale agreeate de către băncile centrale ale celor două state membre și BCE, precum și nivelele de intervenție corespunzătoare bandei de fluctuație de +/- 15 la sută față de acestea (vezi tabel).

Euro central rates and compulsory intervention rates for the currencies of the Member States participating in ERM II, in force as of 13 July 2020		
Country and currency		EUR 1 =
Denmark Danish krone (DKK) (unchanged)	Upper rate Central rate Lower rate	7.62824 7.46038 7.29252
Bulgaria Bulgarian lev (BGN)	Upper rate Central rate Lower rate	2.24920 1.95583 1.66246
Croatia Croatian kuna (HRK)	Upper rate Central rate Lower rate	8.66468 7.53450 6.40433

În același timp, potrivit acordurilor de cooperare strânsă dintre BCE și băncile centrale din Bulgaria și Croația (acorduri intrate în vigoare la 14 zile de la publicarea în Jurnalul Oficial al UE), până la data de 1 octombrie 2020 BCE va evalua și stabili instituțiile de credit din cele două țări ce se încadrează în categoria instituții semnificative, a căror activitate va fi direct supravegheată de către Consiliul de Supraveghere al BCE, organism în care ambele state vor fi reprezentate cu aceleași drepturi și obligații ca ceilalți membrii, inclusiv drept de vot. Se vor stabili proceduri comune de supraveghere pentru toate instituțiile de credit și monitorizare a celor ce nu se încadrează în criteriul instituții semnificative.

Comunicatul Comisiei Europene subliniază eforturile celor două state pentru a accede la intrarea în MCS2 și Uniunea bancară, pași ce vor avea ca efect întărirea rezilienței economiilor respective, facilitând focalizarea politicilor către stabilitate, convergență deplină și adoptarea euro. Ambele țări au îndeplinit o serie de angajamente în anumite domenii, și anume, în cazul Bulgariei supravegherea sectorului finanțier nebancar, ajustarea cadrului legal privind insolvența și prevenirea spălării banilor, guvernanța companiilor de stat, iar pentru Croația colectarea, producția și diseminarea datelor statistice, guvernanța sectorului public, adoptarea

cadrului legal privind prevenirea spălării banilor, ajustarea poverii financiare și administrative asupra companiilor. Totodată ambele state au agreat să respecte anumite angajamente și după intrarea în MCS2¹⁷.

CEHIA, UNGARIA, POLONIA

În pofida obligațiilor asumate la intrarea în UE, și în contrast cu poziția Bulgariei și Croației, adoptarea euro nu constituie o prioritate pentru autoritățile Republica Cehă, Ungaria sau Polonia.

4.2. De ce România nu poate încă să intre în ERM2¹⁸

BCE a anunțat vineri 7 iulie că Bulgaria și Croația (leva și, respectiv, kuna) au fost admise în Mecanismul Cursurilor de Schimb2 (ERM2), care este antecamera aderării la zona euro. În MCS2 se stă cel puțin doi ani și în cazul Bulgariei aranjamentul de “consiliu monetar” (currency board) poate fi menținut pe perioada acestui stagiu până la aderare efectivă. Bulgaria a făcut cererea de intrare în MCS2 în 2018, iar Croația în 2019.

De ce Bulgaria și Croația au făcut (au putut să facă) acest pas și de ce nu România? Răspunsul poate avea o formulare scurtă și una mai elaborată.

Răspunsul scurt este oferit de indicatori cheie: balanțe externe și bugete publice pe un sir relevant de ani. Astfel, din 2013, Bulgaria a avut surplussuri de cont curent mărimea fiind de 4% din PIB în 2019 (de la deficite de două cifre înainte de 2009). Croația a mers pe aceeași linie începând cu 2014 având surplus de cca 3% în 2019 (de la deficite de două cifre înainte de 2009). Privind bugetul public, acesta a fost în Bulgaria cu surplus de cca 2% din PIB în 2019, în timp ce în Croația a fost în echilibru anul trecut.

În 2019, deficitul bugetului public în România a fost de 4,3% din PIB (standarde ESA), iar deficitul de cont curent de cca 4,6% din PIB (drept însă că mult sub deficitele de două cifre din 2007-2008, când economiile din Est fuseseră prinse în vria creditării cu intrări mari de capital extern). Deficitul primar și deficitul structural al bugetului public în România au fost între cele mai adânci din UE în 2019. În plus, există presiuni mari de cheltuieli permanente pe buget. Cu asemenea date orice discuție de intrare în MCS2 pentru România era un demers lipsit de credibilitate. De remarcat că toate economiile nou intrate în UE începând cu 2004 și care nu fac parte din zona euro au cifre mai bune decât România la indicatorii menționați. România stă bine la datoria publică (cca 35% în 2019, față de 20% în Bulgaria și peste

Economia are nevoie de competitivitate, de deficite reduse, de un nivel al cursului de schimb la intrarea în MCS2 care să permită economiei sa reziste presiunilor concurențiale din zona euro

României cu BCE și CE în privința MCS2 putea să aibă loc dacă un program de corecție macroeconomică ar fi fost în derulare

¹⁷ https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/annex/ecb.pr200710_1_annex.en.pdf?7110ffcb8c3fe1428ee4891590351b93 și https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/annex/ecb.pr200710_annex?29156bba37.en.pdf?8f5e1809d789d5398e72225c5152393c

¹⁸ Dupa Daniel Daianu, Opiniile BNR (2020)

75% din PIB în Croația).

Să încercăm acum un răspuns mai bogat la întrebarea pusă mai sus. În acest sens este de menționat Raportul de fundamentare a unui plan de acțiune pentru aderarea la zona euro, care a fost elaborat de o comisie națională în 2018 și care este document public. Din Comisia Națională au făcut parte reprezentanți ai tuturor partidelor politice din Parlament, ai Administrației Prezidențiale, înalți oficiali guvernamentali și ai BNR, ai Academiei Române, reprezentanți ai sindicatelor și cercurilor de afaceri, ai societății civile. În Raport și în planul de acțiune (PA) se subliniază, între altele:

- aderarea la zona euro aduce beneficii economice și are semnificație geopolitică, dar reclamă pregătire; la zona euro nu se poate adera în orice condiții;
- aderarea la zona euro cere finanțe publice solide, deficite mult diminuate, un grad adecvat de robustețe a economiei;
- economia are nevoie de competitivitate, de deficite externe reduse, de un nivel al cursului de schimb la intrarea în MCS2 care să permită economiei să reziste presiunilor concurențiale din zona euro, mai ales dată fiind lipsa instrumentelor de partajare a risurilor;
- intrarea în ERM2 este un obiectiv nu mai puțin exigent decât aderarea la zona euro și cere finanțe publice sănătoase, o consolidare bugetară durabilă (respectarea MTO, adică deficit sub sau egal cu -1% din PIB), care să sprijine convergența reală în mod sustenabil;
- este necesară o creștere a veniturilor fiscale/bugetare care să ajute consolidarea bugetara și asigurarea de bunuri publice de bază;
- intrarea în MCS2 cere convergență juridică/legislativă și un statut corespunzător al Băncii Centrale.

Raportul de fundamentare și planul de acțiune care îl însoțește fac recomandări privind nevoia de a reduce deficitele pentru a avea șanse de intrare în MCS2 și de aderare. Planul ar fi trebuit să înceapă să fie pus în aplicare din 2019. Din păcate, cele două documente au rămas mai mult un exercițiu de diplomație publică; câștig de cauză au avut în schimb inițiative cu implicații nefaste asupra bugetului public și altor criterii de convergență cu zona euro.

În Bulgaria și Croația, un consens politic a fost acompaniat de programe concrete, un dialog permanent cu BCE și CE privind pașii de urmat. Mai ales că era tot mai clar că intrarea în MCS2 va presupune și intrarea în Uniunea Bancară. Dar ce contează, în ultima instanță, este că au existat credențiale economice pentru a se admite solicitarea celor două țări de intrare în MCS2. Ai spune că pentru Bulgaria echilibrul bugetului public este facilitat de consiliul monetar (ce nu permite emisiune monetară decât contra active externe) și ca mijloace macroprudențiale (introduse după 2012 în UE) ajută

Dialogul României cu BCE și CE în privința MCS2 putea să aibă loc daca un program de corecție macroeconomică ar fi fost în derulare

România a reiterat dorința de aderare la zona euro prin programul de convergență adoptat de Guvern în 2020, ceea ce înseamnă intrarea în prealabil în MCS2. Dar atât timp cât nu vom pune ordine în finanțele publice, nu

la limitarea deficitelor externe. Dar ce ia ochiul este că balanța externă a fost tot mai puternică în ultimii ani – prin încasări mari din turism (ca export intern) și ameliorarea balanței comerciale, absorbție de fonduri europene. Și Croația încasează mult din turism și vedem ce înseamnă un sector economic foarte bine pus la punct. Croații leagă aderarea la zona euro și de gradul de euroizare a economiei foarte înalt. În contrast, în România, dezechilibrele comerciale (traded goods) au fost tot mai pronunțate trecând de 6-7% din PIB în ultimii ani; aceste dezechilibre au reflectat politici macroeconomice prociclice (ce au stimulat cererea internă) și declinul competitiv al unor sectoare (ex: industria agroalimentară, cea a confecțiilor, etc). De notat că în 2019 deficitul bugetar a fost aproape similar cu cel de cont curent.

Dinamica construcțiilor bugetare în cele două țări a ajutat intrarea în MCS2. Veniturile lor bugetare și fiscale sunt considerabil mai mari decât în România; veniturile fiscale în Bulgaria au fost de cca 30% din PIB și în Croația de cca 37% din PIB în 2019 – nivelul din România fiind în jur de 27% din PIB, printre cele mai scăzute în UE. La noi nu numai că veniturile fiscale sunt foarte joase, dar s-a și procedat la o suită de scăderi de impozite și taxe când se profilau creșteri de salarii pentru a atenua emigrăția; s-a ignorat impactul asupra echilibrului bugetar. Înțelept ar fi fost să se procedeze la măsuri de creștere a veniturilor fiscale/bugetare.

O temă de meditație este că, după 2010 Bulgaria și Croația au devenit exportatori neți de capital, într-un fel repetând experiența unor economii asiatice după criza din 1997-1998. Cât de firească este o asemenea ipostază este de discutat. Deoarece, exportul de capital poate avea suflu dacă are la bază dezvoltarea continuă de avantaje competitive, câștiguri de productivitate considerabile. Dar pentru ținta de acum, de intrare în ERM2, această situație pare să fi ajutat. Trebuie spus însă că plecarea de resurse din cele două economii era inevitabilă în condițiile în care există investiții străine importante, care înseamnă repatriere de profituri; este aici o diferență față de economiile asiatice care au încercat să stimuleze exporturile, să construiască avantaje competitive și să acumuleze rezerve valutare prin menținerea unor cursuri de schimb subevaluate în mod deliberat, ceea ce este greu de practicat în condițiile Pieței Unice din UE.

Bulgaria și Croația au intrat în MCS2 și este de văzut cât timp vor funcționa în acest regim. Cele două țări au de întreprins în continuare pași care privesc legislația contra-spălării de bani (apropos de scandaluri în diverse țări din UE), convergența juridică, guvernanța întreprinderilor de stat, mediul de afaceri, etc.

Cehia, mâine dacă ar vrea, ar putea să adere la zona euro (deși trebuie să stea formal cel puțin doi ani în MCS2), dar nu a luat o decizie în acest sens. Ungaria și Polonia au cifre macro de ansamblu și grad de competitivitate mai bune ca ale României, dar stau în expectativă din varii motive.

vom găsi mijloace să avem deficite externe mai mici, un dialog concret cu BCE și CE este dificil.

Documente ale BNR și ale Consiliului Fiscal au subliniat că deficite mari împiedică mersul către MCS2, că este nevoie de o schimbare de abordare

Dacă vrem să facem pasul de intrare în MCS2 este obligatoriu să avem o corecție macroeconomică durabilă odată impactul pandemiei surmontat.

Marea provocare macroeconomică în anii ce vin este corecția deficitului bugetar, a dezechilibrului macroeconomic

Dialogul României cu BCE și CE în privința MCS2 putea să aibă loc dacă un program de corecție macroeconomică ar fi fost în derulare. Dar politici macro prociclice și deficite externe tot mai mari în anii recenti (în pofida unor venituri crescute din servicii și remiteri considerabile din străinătate) au singularizat poziția României în regiune în sens negativ și au redus şansele unui dialog fructuos cu BCE și CE. Nu au ajutat nici propunerile legislative care ne îndepărtau de cadrul normativ din zona euro.

România a reiterat dorința de aderare la zona euro prin programul de convergență adoptat de Guvern în 2020, ceea ce înseamnă intrarea în prealabil în MCS2. Dar atât timp cât nu vom pune ordine în finanțele publice, nu vom găsi mijloace să avem deficite externe mai mici, un dialog concret cu BCE și CE este dificil. Avem și povara șocului pandemiei și nu știm care vor fi urmările concrete, într-o economie ce va fi slăbită mai mult timp chiar dacă va avea loc o revenire pe creștere. Trebuie subliniat că veniturile bugetare trebuie să crească și pentru că șocuri vor mai fi (vezi și efectele ale schimbării de climă), ceea ce obligă la crearea de spațiu fiscal, care acum este neglijabil.

România nu mai respectă niciun criteriu de convergență nominală (cum au subliniat analize ale CE și BCE în iunie a.c.), este singurul stat din UE supus procedurii de deficit excesiv (EDP), presiuni pe bugetul public sunt în continuare foarte mari. Si sunt măsuri în alte domenii (de convergență juridică, funcționare a sectorului public, etc) de realizat.

Raportul de fundamentare și PA arătau că intrarea în MCS2 și ținta de aderare la zona euro pot încuraja reforme structurale, pot conduce la reducerea dezechilibrelor. Lucrurile nu au mers însă cum trebuie. Documente ale BNR și ale Consiliului Fiscal au subliniat că deficite mari împiedică mersul către MCS2, că este nevoie de o schimbare de abordare. În fapt, reducerea deficitelor ar trebui să aibă loc fiindcă aşa dictează bunul simț economic! Desigur nu este vorba de reducerea deficitului bugetar în acest an având în vedere impactul pandemiei.

Dacă vrem să facem pasul de intrare în MCS2 este obligatoriu să avem o corecție macroeconomică durabilă odată impactul pandemiei surmontat. Această corecție implică, între altele, creștere de venituri bugetare (o bază de impozitare mai largă prin transparentă, declararea tuturor veniturilor și averilor, eliminarea de exceptări, combaterea fermă a evaziunii fiscale), raționalizare de cheltuieli. Cu absorbție intensă de resurse europene putem sprijini reforme structurale și corecția macroeconomică necesară. Trebuie să limităm deficitele externe, să avem în vedere competitivitatea economiei, mai ales a sectoarelor de tradables.

Este vital deci ca absorbția de fonduri europene să fie cât mai mare în anii când ar trebui să facem corecție macroeconomică

La cum să se facă corecția macroeconomică în România trebuie să răspundem nu peste mult timp. De aceea, banii europeni contează în ecuația macro.

Oricât am încerca să raționalizăm (reduce) cheltuieli bugetare și crește eficiența utilizării, este necesară mărirea veniturilor bugetare.

5. PROVOCĂRI ÎN COMUNICAREA DESPRE EURO

5.1. Avatarurile convergenței¹⁹: percepție versus realitate

Pornind de la evaluări recente privind atitudinea față de moneda unică europeană, evidențiem unele provocări în activitatea de comunicare despre euro, îndeosebi importanța testării percepțiilor publicului în vederea calibrării strategiilor de informare referitoare la procesul de convergență în contextul incertitudinilor majore ce se manifestă la nivel global. În pofida conjuncturii nefavorabile pe care o traversăm, cauzată de dezechilibrele interne accentuate de impactul sever al pandemiei COVID-19, consolidarea drumului României către euro, și implicit comunicarea despre exigențele acestui proces, reprezintă o oportunitate, fiind parte a soluției și nu a problemei.

Cel mai recent sondaj publicat de Comisia Europeană ([Eurobarometru 487](#)) referitor la percepția despre moneda unică europeană în cele șapte state care nu au adoptat încă euro (Bulgaria, Croația, Republica Cehă, Ungaria, Polonia, România și Suedia) relevă la nivel agregat, menținerea atitudinii favorabile a majorității celor intervievați în ceea ce privește impactul introducerii euro. Persistă însă variațiile ample la nivel de țară: în Suedia și Republica Cehă predomină atitudinea negativă, în timp ce în Ungaria și România proporția celor cu percepție favorabilă despre introducerea euro depășește 60 la sută.

Deși pandemia COVID-19, unul dintre cele mai dramatice și severe evenimente la nivel mondial din ultimul secol, este în plină derulare, două dintre cele șapte state, Bulgaria și Croația, au intrat în luna iulie a.c. în mecanismul cursurilor de schimb MCS2 și sistemul de supraveghere bancară european, deschizând astfel calea către adoptarea monedei euro într-un orizont apropiat, în funcție de performanțele pe care le vor avea în cei minim doi ani de aplicare MCS2.

Conform sondajului, pe ansamblu, jumătate din cei intervievați afirmă că se consideră informați cu privire la euro, fiind mai familiarizați cu caracteristicile banonetelor decât cu cele ale monedelor. Băncile centrale naționale sunt principala sursă de informare a publicului privind euro, urmate de instituțiile europene. Referitor la mijloacele de diseminare a informațiilor, preferințele înclină pentru online/rețelele de socializare (în România și televiziuni).

Similar cercetărilor anterioare, majoritatea respondenților consideră însă că nu sunt pregătiți pentru adoptarea euro (în România procentul este în scădere față de 2019). În ceea ce privește momentul adoptării euro, la nivel agregat, **patru din 10 respondenți** indică preferința pentru un **orizont mai îndepărtat** -

Motto: Parte a soluției nu a problemei

Atitudine favorabilă la nivel agregat despre impactul introducerii euro, variații ample la nivel de stat membru ce nu a adoptat euro

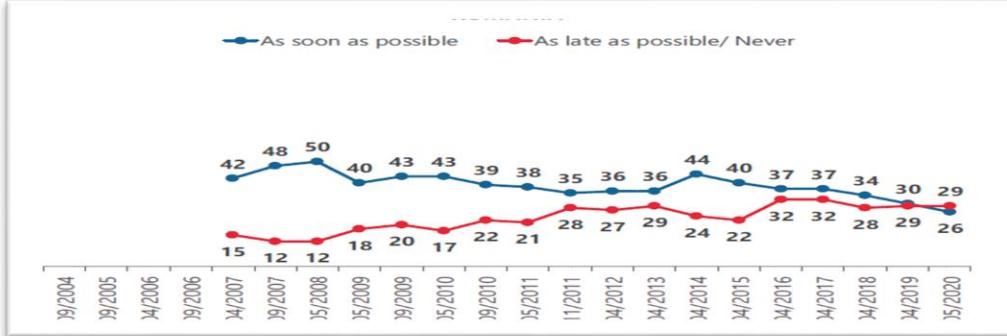
Băncile centrale sunt principala sursă de informare, publicul caută informații online

Insuficient

¹⁹ Acest text a fost publicat la data de 10 august pe Blogul BNR și este disponibil la adresa: <http://www.opiniibnr.ro/index.php/macroeconomie/437-avatarurile-convergenței-percepție-vs-realitate-provocari-in-comunicarea-despre-euro>

proccente semnificative sunt consemnate nu doar în Republica Cehă sau Polonia, dar și în Bulgaria (41%) sau Croația (38%) deși perspectivele acestora de a păsi mai aproape de euro erau pregătite la data realizării sondajului, inclusiv prin mesajele și declarațiile oficialilor naționali/europeni.

*pregătiți,
preferința pentru
un orizont de
adoptare a euro
mai îndepărtat*



Procentul celor **favorabili unei adoptări mai rapide a monedei unice rămâne relativ scăzut, la 26-27 la sută în România, respectiv Ungaria și variază între 8-20 la sută în celelalte state membre din afara zonei euro**. Interesant de remarcat faptul că, în cazul României, pentru prima dată din 2004 de când se realizează astfel de sondaje, procentul celor care înclină spre un orizont de timp mai îndepărtat pentru adoptarea euro - **29 la sută**, neschimbă față de 2019 - îl depășește pe cel al celor dornici de o introducere mai rapidă a monedei unice europene - acesta coboară la **26 la sută** de la 30 la sută anul anterior și un maxim de 50 la sută în anul 2008.

*Pentru prima data
în cazul României
cei ce preferă
orizontul de
adoptare mai
îndepărtată îl
depășește pe cel al
celor dornici de
adoptare rapidă*

Cu toate acestea, proporția celor care cred că introducerea euro în România ar putea avea loc **într-un orizont de timp de cinci ani rămâne neschimbătă față de evaluarea precedentă, la 41 la sută**, evoluție similară cu cea a ponderii celor care estimează un orizont de 10 ani – aceasta se menține la 37 la sută, inferioară însă celor consemnate în Ungaria (43 la sută) și Polonia (42 la sută).

*Așteptările
publicului rămân
centrate pe un
orizont de cinci ani
România nu mai
îndeplinește nici
unul dintre criteriile
de convergență
nominală*

Evoluția perceptiei despre orizontul de timp pentru introducerea euro are loc în condițiile în care, din perspectiva convergenței nominale, România nu mai îndeplinește nici un criteriu stabilit prin Tratatul de la Maastricht, iar dezbatările din spațiul public despre pașii și măsurile necesare pentru soluționarea dezechilibrelor majore cu care ne confruntăm de ceva timp și accelerarea convergenței pe toate palierile sale (reală, legislative etc), sunt ecranate de teme conjuncturale (electorale sau implicațiile pandemiei).

Percepția poate fi

Percepția, îndeosebi înțelegerea mesajelor, formează și ajustează așteptările publicului, fiind un bun **barometru pentru măsurarea eficacității oricărei activități de comunicare**. Uneori însă, percepția poate fi mai puternică decât realitatea sau decât eforturile de a livra mesaje corecte și echilibrate. În ceea ce privește adoptarea euro, modul în care sunt transmise dar mai ales receptate informațiile, dezbatările care au loc în societate, influențează așteptările publicului, care își va revizui corespunzător percepțiile formate anterior, corecte

sau nu, asupra realității construcției europene. Din aceste considerente este necesară testarea permanentă a percepțiilor publicului, cu precădere în contextul unor evoluții globale dominate de incertitudini și crize majore, de natură să modifice radical comportamentul și reacțiile oamenilor.

În acest sens, deși toate strategiile și campaniile derulate de **cele șapte state care au adoptat euro începând cu anul 2007** au fost centrate pe sublinierea avantajelor monedei unice europene și adresarea temerilor privind creșterea prețurilor (asociată rotunjirilor în procesul de conversie), contextul specific fiecărei țări (politic, economic, cultural) alături de conjunctura europeană și globală de la momentul adoptării euro și-au pus amprenta asupra percepției mesajelor și al eficienței tehniciilor și instrumentelor de comunicare utilizate.

Astfel, în cazul statelor Baltice, care au adoptat euro după declanșarea crizei financiare globale (**Estonia 2011, Letonia 2014 și Lituania 2015**), una dintre preocupări a fost legată de percepțiile publicului referitoare la **identitatea națională, moneda proprie fiind un puternic simbol**. Tehnicile și instrumentele de diseminare au fost însă relativ diferite având în vedere, de exemplu, puternica digitalizare a societății în Estonia comparativ cu celelalte țări Baltice sau situația geo-strategică a acestor state în regiune. Din perspectiva complexității campaniilor de comunicare privind adoptarea euro, cea din **Malta (2008)** a cuprins cel mai bine, într-un mod integrat, toate categoriile de public și instrumente disponibile la acel moment, fiind însă mai costisitoare, în timp ce în **Slovacia (2009)** eforturile s-au concentrat pe penetrarea mesajelor în zona rurală, minorități, inclusiv prin implicarea activă a comunităților religioase. Analiza acestor strategii de comunicare sugerează experiența **Slovaciei** – un reper al consensului și colaborării inter-institutionale eficiente, **drept relevantă pentru România, inclusiv din perspectiva profilului socio-cultural**.

Inventarierea experienței și a celor mai bune practici ale statelor care au adoptat euro până în anul 2015 este relevantă doar **sub rezerva luării în calcul a evoluțiilor recente** și anume: dezvoltarea puternică, îndeosebi în ultimii cinci ani, a instrumentelor și tehniciilor de captare a audientelor simultan cu apariția unor schimbări notabile ale încrederii și ale percepției de către public a mesajelor livrate de către autorități. Potrivit cercetărilor la nivel global (**Edelman Barometer Trust**), **refacerea încrederii după criza financiară globală din anul 2008 s-a realizat gradual și doar parțial**. Evaluarea din 2019 indică faptul că autoritățile (în general, nu doar cele guvernamentale) **rămân pe un palier inferior al încrederii publicului, inclusiv a celui avizat**, comparativ cu percepția mesajelor provenite de la mediul de afaceri, organizații neguvernamentale sau chiar mass media. Deși acțiunile autorităților în contextul pandemiei au îmbunătățit percepția publicului, îndeosebi a celui informat, rămâne de văzut în ce măsură creșterea cotei de încredere pe acest palier consemnată de **actualizarea cercetării** în plină criză COVID-19, este una

mai puternică decât realitatea, măsurarea acesteia fiind esențială pentru calibrarea comunicării despre euro, îndeosebi în contextul global dificil

Contextul specific din fiecare țară alături de conjunctura regională și globală influențează eficacitatea activității de comunicare despre euro

Slovacia – un reper pentru comunicarea despre euro

Relevanța altor experiențe în

sustenabilă sau doar conjuncturală.

Acstea tendințe sunt accentuate de propagarea rapidă, din ce în ce mai rafinată și sofisticată, a știrilor false, precum și a unor sentimente de frustrare în ceea ce privește nevoia de disciplină, nu doar în sensul de austereitate, ci și, mai recent sub forma distanțării sociale impusă ca măsură de combatere a pandemiei COVID-19 a cărei durată și impact, inclusiv comportamental, sunt dificil de cuantificat. Informația, atât cea echilibrată cât și cea distorsionată este tot mai accesibilă publicului larg, iar instrumentele de comunicare în continuă rafinare, cu accent pe digitalizare, dar și apetit sporit pentru dezinformare, cu *tehnici de framing* – încadrarea informației pentru a obține anumite percepții - la îndemâna multora, îndeosebi a celor dornici de răspândire rapidă a unor adevăruri parțiale. Totodată, publicul, îndeosebi cel Tânăr, dorește să fie ascultat, să ofere și să primească feedback și cere autorităților mai multă competență, responsabilitate, acțiuni concrete și un comportament etic. În aceste condiții, **realitatea este altfel percepută**, mesajele multiple accentuând zgomotul și emoțiile într-o lume dominată de incertitudini ample, în care sentimentul de teamă devine copleșitor, depășind pe cel al speranței de mai bine, așa cum relevă studiile amintite anterior.

Potrivit [evaluării Edelman de dinainte de declansarea pandemiei globale](#), **trei din patru respondenți, îngrijorați de proliferarea știrilor false, se tem că acestea vor fi utilizate agresiv în diverse situații**, în timp ce 60 la sută dintre cei intervievați sunt serios preocupați de impactul progresului tehnologic asupra perspectivelor propriei vieții și activității. Evoluțiile în planul percepțiilor și a tehnologiilor presupun așadar **eforturi suplimentare de adaptare a comunicării despre euro la noile realități**, de colaborare inter-instituțională și multidisciplinară, de realizare a unui consens inclusiv la nivel politic asupra principalelor căi de urmat pentru a nu lăsa un culoar liber dezinformărilor ce pot alimenta fie un entuziasm nejustificat, fie scepticismul în ceea ce privește parcursul European. Toate acestea în condițiile în care pandemia COVID-19 adaugă peisajului o suată de incertitudini și provocări nebănuite, exercitând un impact economic și social sever, cu reverberații globale și schimbări multiple, inclusiv la nivel comportamental.

Oamenii, îndeosebi cei expuși deja austereității prin prisma crizei financiare din 2008 dar și efectelor acestei pandemii, devin mai sensibili, mai ușor de influențat, mai temători și mai puțin răbdători. Această **transformare (avatar) reclamă noi valențe pentru activitățile de comunicare pe toate palierele**:

- intensificarea interacțiunii cu publicul în condiții de distanțare socială
- **capitalizarea avantajelor digitalizării**, inclusiv a noilor tehnologii
- ascultarea atentă a audiențelor și testarea percepțiilor acestora
- **transparență sporită, limbaj simplu și onest**
- **colaborarea și cooperare reală** la nivel local, regional și european
- **calibrarea mesajelor** pentru a incorpora informații corecte, pertinente dar

condițiile unor modificări profunde ale încrederii publicului în autorități și ale tehniciilor de influențare a audienței

Propagare rapidă a informației și apetit sporit pentru dezinformare versus responsabilitate și comportament etic

Eforturi de adaptare a comunicării, nevoia de consens pentru a combate excesele

și mai multă **empatie, responsabilitate și**, aş îndrăzni să adaug, **smerenie**.

După anul 2008, abordarea în ceea ce privește comunicarea despre procesul de convergență, a mutat accentul pe **explicarea mai pe înțeles a exigențelor apartenenței la zona euro** (nu doar a beneficiilor asociate) în condițiile apariției unor noi noțiuni (compact fiscal, uniune bancară etc) și a unor instrumente sau mecanisme de funcționare complexe. Se discută deschis despre dezechilibre, măsuri de redresare, consolidarea arhitecturii europene, despre provocările și despre oportunitățile generate de schimbările climatice, de faptul că **transmiterea de informații – cifre seci, metalimbaj nu este suficientă pentru a răspunde așteptărilor publicului și a corecta perceptii deformate**. Grăție acestor eforturi, sondajele plasează **moneda euro în top trei atu-uri ale construcției europene**, care, la rândul său, înregistrează cel mai înalt nivel al percepției favorabile de-a lungul a mai bine de două decenii - **62 la sută** față de 55 la sută în anul 2000, când euro a fost introdus în tranzacții și un vârf de 67 la sută consemnat în 2002, când moneda unică a ajuns efectiv în buzunarele cetățenilor (efect al campaniilor de informare).

Din perspectiva celor menționate anterior este **important de urmărit care vor fi reperele campaniilor de comunicare și informare ce vor fi utilizate de Bulgaria și Croația**, state care, prin intrarea în MCS2 au deja, fie și teoretic, un orizont mai apropiat de adoptare a euro comparativ cu celelalte țări membre ale UE care nu au introdus încă moneda unică europeană, inclusiv România. De notat că pregătirile pentru intrarea în MCS2 și intensificarea comunicării în acest domeniu în cele două state se reflectă deja **în îmbunătățirea relativă a percepției și așteptărilor publicului despre adoptarea euro**, îndeosebi în Croația dar și în Bulgaria. (datele specifice în [sondajul Eurobarometru](#) amintit).

În ceea ce privește **România**, o serie de repere ale cerințelor, măsurilor și activităților necesare pregătirii, inclusiv din perspectiva comunicării, a intrării în MCS2 și ale unei strategii de informare despre euro, au fost expuse în documentele asociate [Raportului de fundamentare a Planului național de adoptare a euro realizat în anul 2019, sub auspiciile Academiei Române](#). Succint, acestea presupun consens și o strânsă colaborare inter-instituțională la nivel național și european, mesaje agreate la nivel politic, bazate pe evaluările și explicațiile oferite de către specialiști, îndeosebi a celor cu experiență în problematica europeană, alături de noi abordări, în linie cu derularea și evoluțiile procesului de convergență și modul de formare a perceptiilor la nivel European și a celor de pe plan local.

Construcția europeană are doi piloni esențiali – **stabilitate și disciplină** – care presupun instituții și politici publice adecvate. Mesajele despre beneficiile acestei construcții sunt relativ facil de livrat. Situația se schimbă însă atunci când trebuie să discutam despre disciplină, inclusiv cea din discursul public. Este **dificil de spus cum va primi publicul din România** – îndeosebi cel ce aspiră la o adoptare a euro într-un orizont apropiat, dar care resimte consecințele

și percepțiile false

Noi valențe ale comunicării despre euro

Nevoie de a oferi explicații despre noțiuni complexe într-un limbaj simplu și de a corecta perceptii deformate

Repere actuale pentru comunicarea despre euro de la cei mai noi membri ai MCS2

dezechilibrelor interne și şocul pandemiei - **mesaje și explicații despre măsurile și condițiile necesare pentru a reveni în parametrii macroeconomici fără de care nu vom progresă pe calea convergenței.**

Unele sondaje relevă că **firmele și antreprenorii din România și-ar dori un parcurs mai accelerat către zona euro**, dorință acestora fiind justificată prin însăși sentimentul și percepția că vor primi astfel garanții în ceea ce privește soliditatea instituțiilor și a politicilor aplicate. Firmele, autoritățile dar și publicul larg trebuie însă să înțeleagă că rigoarea și standardele necesare pentru a fi binevenit (nu nepoftit) mai aproape de moneda euro (MCS2) ca apoi să și poți rezista în zona euro cu **eforturi și nu în ultimul rând răbdare**.

În același timp, publicul dorește informații despre CUM are loc procesul de adoptare a euro (**Big Bang/gradual**) și **IMPLICAȚIILE sociale, economice și politice**. În condițiile în care două treimi dintre respondenți au așteptări privind apariția unor practici abuzive asociate procesul de conversie, afișarea duală a prețurilor este considerată a fi una dintre măsurile importante pentru a adresa temerile populației privind creșterea prețurilor.

În ceea ce privește România, este important de spus faptul că digitalizarea permite acum publicului o **mai bună monitorizare a evoluției unor preturi sensibile**, relevante pentru viața de zi cu zi (aplicațiile Monitorul Prețurilor Produselor Alimentare și Monitorul Prețurilor Carburanților lansate de către Consiliul Concurenței în 2019 www.monitorulpreturilor.info). Aceasta **poate sprijini ajustarea decalajului dintre percepție și realitate** în ceea ce privește rotunjirile de preț asociate conversiei, venind astfel în **completarea instrumentului consacrat - afișarea duală** - ce și-a demonstrat deja valențele în multe campanii de informare privind adoptarea euro dar și în cadrul procesului de denominare a leului românesc (2005/2006).

În **concluzie**, consider că în pofida conjuncturii profund nefavorabile pe care o traversăm în prezent, măsurile de redresare ale economiei și vieții sociale din România trebuie să incorporeze **jaloanele cheie ale procesului de convergență europeană**, conform reperelor trasate de noua Comisie Europeană și folosind înțelept fondurile aflate acum la dispoziția noastră. Criza actuală poate să devină o oportunitate, inclusiv de a comunica mai bine, de a explica și te face mai bine înțeles, iar **adoptarea euro poate să fie parte a soluției, nu a problemei sau obiect al unor dezbateri conflictuale, cu impact negativ asupra percepțiilor și care vor accentua decuplarea de la realitate**.

Stabilitate și disciplină – Instituții și politici

Mesaje clare despre revenirea în parametrii ceruți de procesul de convergență

Afișarea duală a prețurilor-antidot pentru echipa de potențiale practici abuzive asociate introducerii euro

Comunicarea despre euro - oportunitate de a diminua decalajul dintre percepție și realitate

5.2. Strategii de comunicare pentru aderarea la zona euro

Estonia a adoptat euro în ianuarie 2011. Strategia de comunicare și planul de acțiune derivă din "Planul Național de Adoptare a Euro", versiunea adoptată în iunie 2009. Acest document public a fost disponibil în estonă, rusă și

În Estonia, strategia de comunicare s-a focalizat pe aspectele

engleză și a fost publicat pe site-urile mai multor instituții publice.

Strategia de comunicare a fost realizată de grupul de lucru responsabil cu planificarea și implementarea comunicării din cadrul Comitetului de Experți (înființat în 2004, a avut în total șapte grupuri de lucru), condus de Secretarul General al Ministerului de Finanțe. La fel ca în alte țări, grupul de lucru a colaborat strâns cu CE și cu BCE. O parte din proiecte au fost externalizate unor agenții din sectorul privat, în urma unor licitații.

Mesajele transmise dar și acțiunile de comunicare s-au axat pe aspectele practice ale adoptării euro. Scopul a fost acela de a adresa posibilele întrebări ale oamenilor, cu focus pe publicul general și pe sectorul de afaceri. Astfel, materialele pregătite pentru publicul larg (inclusiv minoritățile) se refereau la calendarul adoptării euro, informații despre rata de schimb, elemente de siguranță, prețuri, imagini ale noilor bani. Sectorul de afaceri a primit informații legate de modificările legislative, impactul asupra contabilității, reguli de rotunjire, afișarea duală a prețurilor. Iar grupurile de risc au primit informația adaptată nevoilor lor.

La momentul redactării strategiei de comunicare, Eurobarometru arăta o susținere de 63% din partea întregii populații pentru euro, din care estonianii erau pro euro în proporție de 72%, peste media europeană. Obiectivul strategiei de comunicare a fost ca 90% din populație să fie informată despre schimbări. S-a considerat că lipsa informației a fost cea care a determinat lipsa de susținere din partea rezidenților cu altă cetățenie.

Principalele teme de comunicare au fost paritatea centrală (rata de conversie a monedei naționale în euro) și continuitatea contractelor, impactul adoptării euro asupra prețurilor, preschimbarea în monedă fizică și perioada de circulație duală, siguranța conversiei, Coroana și identitatea națională, schimbările din mediul de afaceri și administrație.

Cea mai emoțională temă asociată schimbării monedei a fost cea a creșterii prețurilor, potrivit sondajelor de opinie. A existat obligația afișării duale a prețurilor, tocmai pentru a adresa această temere. De asemenea, comercianții au fost încurajați să adere la un Good Practice Agreement. Luând în considerare experiența altor state, unul dintre mesajele transmise a fost acela că eventuale creșteri de prețuri din unele sectoare se vor tempera, ca urmare a competiției între agenții economici, la scurt timp după adoptarea euro.

De asemenea, oamenii au fost informați de cele 3 canale de schimb ale monedei naționale: ATM-uri, restul primit de la comercianți și oficii bancare. A fost demarată și o campanie de colectare a monedelor coroană pentru a ușura munca legată de schimbul acestora în euro.

Au fost considerate mai multe grupuri țintă, iar mesajele au fost adaptate în consecință. Astfel, au fost construite mesaje pentru publicul larg, pentru populația cu altă cetățenie decât estoniană, pentru sectorul de business,

*practice ale
adoptării euro*

*Principalele canale
de comunicare ale
vremii au fost
utilizate și în
strategia de
comunicare: presa,
site-ul web, linia
telefonică gratuită,
și poșta*

bănci și intermediari finanziari, consultanți financiari și legali, consumatori și clienți ai băncilor, pensionari, beneficiari ai ajutoarelor sociale, persoane cu nevoi speciale, tineri și copii, autorități locale, media, turiști și străini, oficiali din instituții publice.

Principalele canale de comunicare au fost presa, site-ul web, hotline-ul gratuit, broșuri distribuite prin mai multe canale, inclusiv prin poștă. De asemenea, au fost făcute prezentări la evenimente publice și pentru grupurile țintă. Au fost organizate și alte evenimente, în parteneriat cu Comisia Europeană și BCE.

Întreaga campanie a beneficiat de identitate vizuală proprie și a fost adaptată pe baza rezultatelor sondajelor de opinie dar și a monitorizărilor de presă și a altor sondaje.

Slovacia a adoptat Euro la 1 ianuarie 2009. Slovaci au fost optimiști în ceea ce privește adoptarea euro, 57,3% declarându-se fericiți că euro va lua locul monedei naționale (Eurobarometru, aprilie 2007). De asemenea, potrivit aceleiași măsurători, slovacii erau relativ bine informați în ceea ce privește euro. În Slovacia, misiunea cea mai importantă a campaniei de informare a fost să contribuie la realizarea unei tranzitii liniile la euro, prin informarea suficientă, la timp și în mod adecvat, a fiecărui cetățean, despre toate temele legate de euro, astfel încât noua monedă să nu devină sursă de probleme și complicații pentru public. Campania a Mizat pe accesibilitatea informației, astfel încât cetățeanul să o primească la timp și pe multiple canale, fără a fi nevoie să o caute în mod activ. Informația a fost accesibilă acasă, la școală și la locul de muncă.

Campania de comunicare a fost coordonată de Comitetul de lucru pentru Comunicare (Working Committee for Communication - WCC) condus de Banca Națională a Sloveniei. Comitetul a colaborat cu celelalte instituții naționale și a cooperat la nivel internațional cu DG ECFIN, cu BCE și cu Banca Austriei, în cadrul unui program de twinning, finanțat de Comisia Europeană.

Publicul țintă a fost populația ca întreg, cu accent pe anumite grupuri vulnerabile (pensionari, copii, persoane cu dizabilități, persoane care locuiesc singure). Agenții economici (PFA, IMM, în special cei din regiuni mai slab dezvoltate) au avut un rol deosebit în diseminarea informației către public. Iar municipalitățile au oferit cetățenilor, pe lângă informații generale și informații specifice (programul băncilor, al poștei, etc). Marii agenți economici și instituțiile de stat nu au fost considerate public țintă. Au primit informație corectă și în timp util, dar s-a considerat că au capacitatea necesară de a-și informa pe cont propriu angajații, partenerii și clienții.

La fel ca în alte state, și în Slovacia oamenii s-au temut de creșteri nejustificate de prețuri și abuzuri din partea comercianților, 71% dintre slovaci aveau această temere. Pe lângă comunicarea constantă și transparentă, au fost promovate măsuri care să crească încrederea oamenilor în sectorul privat. Ca exemplu, firmele și municipalitățile au fost

În Slovacia, misiunea campaniei a fost să informeze suficient, la timp și în mod adecvat fiecare cetățean despre toate temele legate de euro

Pentru consolidarea încrederii oamenilor în sectorul privat, firmele și municipalitățile au fost invitate să adopte un cod de etică, iar ONG-urile au fost implicate prin monitorizarea

invitate să adopte un cod de etică, iar ONG-urile din aria protecției consumatorilor au fost invitate să se implice și să monitorizeze eventuale abuzuri.

În Slovacia, campania de informare s-a dorit a fi una informativă și nu persuasivă. S-a explicat publicului că temerile referitoare la o creștere a prețurilor sunt nejustificate. De asemenea, publicul a fost familiarizat cu privire la măsurile luate pentru a proteja consumatorii, cu privire la rata de conversie și la mecanismul de conversie a prețurilor, salariilor, pensiilor, altor venituri și cheltuieli, cu privire la bancnote și monede (caracteristici, elemente de siguranță, faptul că sunt valide în toate țările zonei euro). Au fost mediatizate etapele introducerii euro și detaliile referitoare la băncile în care se poate schimba coroana slovacă în euro (program, sedii, etc).

Campania a inclus și parteneriate cu agenți economici. Aceștia puteau să devină Parteneri Oficiali Euro, iar sarcina lor era să comunice aspecte referitoare la noua monedă, elemente de siguranță, design, data de trecere sau doar un simplu anunț. În schimb, puteau folosi logo-ul oficial de Partener pe durata campaniei, ceea ce le aducea un plus de credibilitate în fața clientilor. Acest tip de campanie a fost folosit de BCE și alte 12 bănci centrale, în valul de aderare din 2002, cu impact foarte mare la public.

În Slovacia s-a comunicat în primul rând cu ajutorul și prin intermediul informațiilor oferite presei, care au stat la baza știrilor în media (TV, radio, electronică, print). De asemenea, a fost cumpărat spațiu de publicitate outdoor dar și în toate tipurile de media. Poșta a distribuit broșuri și alte materiale informative în cutiile poștale ale cetățenilor și a fost înființată o linie telefonică gratuită. În școli și autorităților locale au fost distribuite materiale audiovizuale și multimedia. Au fost organizate conferințe, prelegeri, training-uri, seminarii. Pentru a marca 100 de zile rămase până la trecerea la euro și, totodată, intensificarea campaniei de comunicare a fost organizat evenimentul Euro Day, un eveniment la nivel național dedicat publicului larg, cu concerte, diverse alte evenimente publice, etc.

Pentru grupurile vulnerabile au fost realizate strategii de comunicare speciale, ca de exemplu pentru minoritățile naționale - maghiari, rroma, cehi, ruteni, ucraineni. Accentul a fost pus pe comunitățile maghiară și rroma, fiind cele mai numeroase, 9,7%, respectiv 1,7% în datele oficiale. Dacă pentru maghiari a fost suficientă comunicarea în limba maternă, pentru populația rroma a fost creată o întreagă strategie de comunicare, întrucât nu era vorba doar de o minoritate națională ci și de un grup exclus social. De strategia de comunicare specifică s-a ocupat un subcomitet din cardul WCC. Unul dintre mesajele de baza transmise a fost acela că monedele euro sunt valoroase și nu trebuie privite ca "rest".

Jurnaliștii au fost considerați cel mai important vehicul al comunicării. S-au organizat chiar și training-uri speciale pentru jurnaliști. De asemenea, asistenții sociali, profesorii, elevii, preoții au fost considerați purtători de

eventualelor abuzuri

Comunicarea a fost realizată în primul rând prin presă. Un mare accent s-a pus și pe materialele tipărite, care au fost distribuite de Poșta în gospodării

mesaj și s-a acordat atenție informării lor în mod corespunzător.

Slovenia a adoptat euro la 1 Ianuarie 2007. Echipa responsabilă de comunicare a avut la dispoziție experiența Olandei, în baza unui program de twinning, realizat cu Ministerul de Finanțe din Olanda, finanțat de Comisia Europeană. Strategia a fost redactată pentru a acoperi perioada 2005-2007.

Campania a avut ca scopuri principale explicarea procesului de preschimbare pentru ca acesta să decurgă lin și înțelegherea că noile diviziuni ale monedei euro au valoare, și nu sunt "rest". Campania și-a dorit să educe publicul cu privire la noile monede (caracteristici de siguranță, înfățișare), la calendarul de adoptare, afișarea duală a prețurilor, primirea restului în euro, dar și cu privire la drepturile cetățenilor în cazul unor creșteri nejustificate de prețuri sau tranzacții incorecte. Mesajele utilizate au evidențiat avantajele monedei pentru cetățeni și economia Sloveniei.

Responsabilitatea de comunicare a fost atribuită diferit instituțiilor partenere. În funcție de grupul țintă, fiecare s-a implicat în concordanță cu competențele sale. Mesajele au fost construite pentru fiecare grup țintă în parte (publicul larg, comunități profesionale – bancheri și zona corporație, mass-media, tinerii, cetățenii cu nevoi speciale, minoritățile naționale, grupuri vulnerabile și greu accesibile, străini, turiști, societatea civilă, alți lideri de opinie)

Pentru comunicarea cu jurnaliștii au fost organizate conferințe de presă, briefinguri, intervenții în emisiuni radio-tv, articole în presa scrisă. Au fost distribuite în fiecare gospodărie diferite materiale de interes general. Au fost organizate dezbateri regionale publice, mese rotunde, conferințe internaționale, seminarii, traininguri, prezentări în diferite locații, cu impact maxim la public (centre comerciale, școli, spitale, azile, asociații ale pensionarilor, unități militare). Au fost înființate o linie telefonică gratuită și un site web dedicat.

Evaluarea strategiei de comunicare, a arătat că aceasta a fost percepută ca fiind una eficientă. Totuși, cei intervievați au declarat că ar fi fost necesară o mai bună comunicare referitoare la prețuri și la comportamentul comercianților, în condițiile în care prețurile au fost mai stabile decât au perceput oamenii. Cei care au exprimat temeri referitoare la posibile abuzuri ale comercianților au fost persoanele în vîrstă, femeile, cei mai puțin educați și persoanele care trăiesc în mediul rural. Acoperirea în presă a fost vastă, iar jurnaliștii s-au informat direct de la sursele oficiale și nu din dezbaterile politice. Campania națională a avut o identitate vizuală unică, iar diviziunea sarcinilor de comunicare a fost bine stabilită. Campania și mesajele au fost construite pentru o țară familiară cu moneda europeană și cu un grad ridicat de acceptare a acesteia.

Italia oferă un bun exemplu pentru a ilustra rolul comunicării în formarea perceptiilor privind cauzele inflației. Italia a adoptat euro în ianuarie 2002, dar lira și euro au circulat în paralel pentru trei ani până la data de 28

Slovenia a avut la dispoziție un program de twinning realizat cu Ministerul de Finanțe din Olanda, finanțat de Comisia Europeană

În urma evaluării independente a reieșit că ar fi fost necesară o mai bună comunicare referitoare la prețuri, în condițiile în care prețurile au fost mai stabile decât percepția oamenilor

Procentul românilor care sunt preoccupați în 2020

februarie 2002. În martie, când euro a circulat pentru prima dată ca singură monedă oficială, inflația CPI a crescut de la 2,35 la sută la 2,52 la sută, după care a scăzut continuu până la 2,15 la sută în iunie 2002. Totuși, inflația a crescut continuu de atunci la 2,83 la sută în decembrie 2002. Pentru că, aşa cum a arătat Michael Bonello (2006), fost guvernator al Băncii Centrale a Maltei, oamenii nu au fost suficient pregătiți, iar comunicarea a fost insuficientă, creșterea inflației a fost asociată de public cu introducerea euro. De aici a apărut și credința italienilor că moneda euro a dus de fapt la creșterea prețurilor, deși în 2002, inflație media CPI a fost mai mică în 2002 (2,46 la sută) decât în 2001(2,79 la sută).

În acest sens, o campanie de tipul celei din Slovenia, este de așteptat să dea rezultate foarte bune în comunicarea publică. Aici, 500 de firme au semnat un angajament de bune practici. După 1 ianuarie 2007 (data trecerii la euro) Asociația Consumatorilor din Slovenia a trecut pe "lista neagră" companiile care au crescut prețurile cu mai mult de 6%. Între 29 decembrie 2006 și 10 ianuarie 2007 s-au primit 750 de apeluri telefonice în care consumatorii reclamau mărimi nejustificate de prețuri. Comerçanții care fac parte din angajament vor putea să afișeze logo-ul oficial al campaniei, care le va aduce un plus de încredere din partea clienților.

De asemenea, comunicarea va trebui să țină cont de realitățile media de la momentul respectiv. Rețelele sociale, internetul, dispozitivele mobile, toate acestea vor fi în centru strategia de comunicare, astfel încât informațiile să ajungă ușor la oameni, fără ca aceștia să fie nevoiți să le caute. Mesajele principale ale comunicatorilor ar trebui să fi simple și ușor de înțeles și vor fi ajustate în permanență, în funcție de rezultatele sondajelor de opinie, la fel ca în statele studiate mai sus.

Având în vedere cele de mai sus, considerăm ca strategia care va fi realizată pentru România va trebui să stabilească în primul rând tipul de campanie dorită, în funcție de realitățile sociale și economice de la momentul respectiv (persuasivă sau informativă). De asemenea, vor trebui identificate temele de comunicare precum și mesajele cheie ale campaniei, și dezvoltată o identitate vizuală proprie campaniei.

Stabilirea grupurilor țintă și a purtătorilor de mesaj va fi un alt pas, precum și adaptarea mesajelor la grupurile țintă, în special la grupurile vulnerabile (minorități, persoane cu dizabilități, excluși social). Pentru încurajarea dezbatelor din societate va fi utilă stabilirea unor "comunicatori euro".

Pentru un maxim impact asupra tinerilor (grup țintă caracterizat de regulă prin cea mai redusă rezistență la schimbare și cu cea mai deschisă și optimistă atitudine față de euro, fiind beneficiari direcți ai oportunităților de studiu și călătorie din UE) mesajele pot să fie livrate și adaptate pentru rețelele sociale sau alte media populare la momentul respectiv.

De asemenea, realizarea unor sondaje de opinie, care să fundamenteze adaptarea "în mers" a mesajelor și externalizarea unor servicii către agenții

că vor fi setate prețuri abuzive este de 71%, comparativ cu 54% în 2007

Colaborarea interinstituțională este vitală pentru succesul unei strategii de comunicare.

Vor fi necesare sondaje de opinie care să ofere feedback comunicatorilor, care vor putea astfel să își adapteze mesajele pentru a răspunde mai bine nevoilor oamenilor de informare

de publicitate sunt alte bune practici de care ar trebui să ținem cont. Realizarea unui site dedicat și a unei linii telefonice de tip telverde au fost acțiuni standard în fiecare stat analizat, precum și implicarea OPC, cu un rol în promovarea înțelegerilor de bune practici la nivelul firmelor și a campaniilor de conștientizare asupra drepturilor cetățenilor. Parteneriatele cu ONG-uri sunt binevenite, pentru creșterea transparenței și implicit a încrederii oamenilor în proces. Evaluarea independentă a strategiei și a impactului acesteia va fi de asemenea necesară.

Ușurința sau dificultatea implementării campaniei de comunicare va depinde și de nivelul de acceptare a monedei euro la momentul respectiv. Dacă trendul descrescător se va păstra, comunicarea va necesita adaptare și monitorizare mult mai atentă, iar eforturile vor fi mai mari.

BIBLIOGRAFIE

- Anderson J., Bergamini, E., Brekelmans, S., Cameron, A., Darvas, Z., Domínguez Jiménez, M., Midões, C. (2020), *The fiscal response to the economic fallout from the coronavirus*, 5 august 2020, disponibil la <https://www.bruegel.org/publications/datasets/covid-national-dataset/>
- Bálint, C. (2020), *Cum se compară criza din 2020 cu cea din 2008?*, disponibil la: <http://www.opiniibnr.ro/index.php/macroeconomie/446-cum-se-compara-crisa-din-2020-cu-cea-din-2008>
- Banca Națională a României (2020), *Raport asupra inflației*, Anul XVI, nr. 61, august 2020, disponibil la: <https://www.bnro.ro/Publicatii-periodice-204.aspx>
- Banca Națională a României (2020), *Raport asupra stabilității financiare*, Anul V (XV), nr. 9 (19) Serie nouă, iunie 2020, disponibil la: <https://www.bnro.ro/Publicatii-periodice-204.aspx>
- Banca Națională a României (2019), *Raport asupra stabilității financiare*, Anul IV (XIV), nr. 8 (18) Serie nouă, decembrie 2019, disponibil la: <https://www.bnro.ro/Publicatii-periodice-204.aspx>
- Bank of Estonia (2009), *Report on the Adoption of the Euro*, disponibil la: <https://www.eestipank.ee/en/publications/series/archive/report-on-the-adoption-of-the-euro>
- Bichi, C. (2020), *Coronavirusul și moratoriile bancare din unele țări europene. Update!*, 2 aprilie 2020, disponibil la: <http://www.opiniibnr.ro/index.php/macroeconomie/380-coronavirusul-si-moratoriile-bancare-din-unele-tari-europene>
- Comisia Națională de fundamentare a Planului Național de adoptare a monedei euro (2018), *Raportul de fundamentare a Planului național de adoptare a monedei euro*, disponibil la: http://www.cnp.ro/user/repository/Comisia_nationala_euro/Raportul_de_fundamentare_a_Planului_național_de_adoptare_a_monedei_euro.pdf
- Comisia Națională de fundamentare a Planului Național de adoptare a monedei euro (2018), *Planul național de adoptare a monedei euro*, disponibil la: http://www.cnp.ro/user/repository/Comisia_nationala_euro/Planul_național_de_adoptare_a_monedei_euro.pdf
- Consiliul Fiscal (2020), *Opinia Consiliului Fiscal cu privire la cea de-a doua rectificare a bugetului general consolidat pe anul 2020*, 31 august 2020, disponibil la: <http://www.consiliulfiscal.ro/Opinie%20CF%20Rectificare%20II%202020.pdf>
- Consiliul Fiscal (2020), *Opinia Consiliului Fiscal cu privire la proiectul de rectificare a bugetului general consolidat pe anul 2020*, 25 aprilie 2020, disponibil la: <http://www.consiliulfiscal.ro/Opinie%20Rectificare%20I%202020.pdf>
- Consiliul Fiscal (2020), *Opinia Consiliului Fiscal privind Legea bugetului de stat și Legea bugetului de asigurări sociale pentru anul 2020*, 23 ianuarie 2020, disponibil la: <http://www.consiliulfiscal.ro/Opinie%20CF%20privind%20Legea%20bugetului%20pe%20anul%202020.pdf>
- Consiliul Fiscal (2019), *Opinia preliminară a Consiliului Fiscal cu privire la Legea bugetului de stat și Legea bugetului de asigurări sociale pentru anul 2020*, 18 decembrie 2019, disponibil la: <http://www.consiliulfiscal.ro/Opinie%20preliminara%20buget%202020%20-%20final.pdf>
- Croitoru, L. (2020), *Politicile macroeconomice, pandemia și disprețul față de principii*, 30 iunie 2020, disponibil la: <http://www.opiniibnr.ro/index.php/macroeconomie/418-politicile-macroeconomice-pandemia-si-disprestul-fata-de-principii>
- Darvas, Z. (2020), *Having the cake, but slicing it differently: how is the grand EU recovery fund allocated?*, 23 iulie, articol Blog Bruegel, disponibil la: <https://www.bruegel.org/2020/07/having-the-cake-how-eu-recovery-fund/>
- Davulis, G. (2009), *Problems of the Adoption of the Euro in Lithuania*, Intellectual Economics 2009, No. 2(6), p. 108–115
- Dăianu, D. (2020), *Banii europeni și chestiunea macroeconomică*, 30 iulie 2020, disponibil la: <http://www.opiniibnr.ro/index.php/macroeconomie/434-banii-europeni-si-chestiunea-macroeconomica>
- Dăianu, D. (2020), *Bulgaria și Croația în MCS2. România?*, 14 iulie 2020, disponibil la: <http://www.opiniibnr.ro/index.php/macroeconomie/424-bulgaria-si-croatia-in-mcs2-romania>

- Dăianu, D. (2020), "Relaxare cantitativă" (QE) în economii emergente? -- precauție și atenție la capcane --, 1 iulie 2020, disponibil la: <http://www.opiniibnr.ro/index.php/macroeconomie/419-relaxare-cantitativa-qe-in-economii-emergente-i-precautie-si-atentie-la-capcane>
- Dăianu, D. (2020), Acum este într-adevăr altfel, disponibil aici: <http://consiliulfiscal.ro/Reportarea%20economilor%20C8%99i%20costurile%20de%20tranzac%C8%9Bie.pdf>
- Dăianu, D. (2020), *The Coronavirus crisis has laid bare the need to revamp the EU*, Friends of Europe, 18 May, disponibil aici: <https://www.friendsofeurope.org/insights/the-coronavirus-has-laid-bare-the-need-to-revamp-the-eu/>
- Dăianu, D. (coordonator) și alții (2019), *Cadrul Financiar Multianual post-2020: riscuri și oportunități pentru România*, Studii de Strategie și Politici SPOS nr 1, Institutul European din România, disponibil la: http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/2019/03/Final_Studiul-1_SPOS-2018_CFM.pdf
- Deloitte (2007), *Review of the Slovenian changeover to the euro*, Final Report – August 27, 2007, disponibil la: <http://www.evro.si/zanovinarje/dokumenti/final-report-deloitte.pdf>
- Duprey, T., Klaus, B., Pelttonen, T. (2015), *Dating systemic financial stress episodes in the EU countries*, European Central Bank Working Paper Series, No 1873 / December 2015, disponibil la: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpwps/ecbwp1873.en.PDF>
- European central Bank, Financial Stability Review, December 2020,
- European Central Bank, Financil Stability Review, May 2020
- European Commission (2020), *The EU budget powering the recovery plan for Europe*, Communication From The Commission To The European Parliament, The European Council, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions, 27 mai, disponibil la: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2020:442:FIN>
- European Commission (2020), *EU long-term budget 2021-2027*, Commission Proposal May 2020, disponibil la: https://ec.europa.eu/info/publications/mff-legislation_en
- European Commission (2020), *Recovery plan for Europe*, disponibil la: https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/health/coronavirus-response/recovery-plan-europe_en
- European Commission (2020), *Funding characteristics of the EU*, disponibil la: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/financial-assistance-eu/funding-mechanisms-and-facilities/eu-borrower/funding-characteristics-eu_fi
- European Commission (2020), The pillars of Next Generation EU, *Recovery and Resilience Facility – Grants allocation*, disponibil la: https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/health/coronavirus-response/recovery-plan-europe/pillars-next-generation-eu_en
- European Commission (2020), *Recommendation for a COUNCIL RECOMMENDATION on the 2020 National Reform Programme of Romania and delivering a Council opinion on the 2020 Convergence Programme of Romania*, COM/2020/523 final, 20 mai 2020, disponibil la: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1591720698631&uri=CELEX%3A52020DC0523>
- European Commission (2017), *European Economic Forecast – Autumn 2017*, Institutional Paper 063, 9 noiembrie 2017, disponibil la: https://ec.europa.eu/info/publications/economy-finance/european-economic-forecast-autumn-2017_en
- European Commission (2017), *White paper on the future of Europe and the way forward*, https://ec.europa.eu/commission/future-europe/white-paper-future-europe-and-way-forward_en
- European Commission (2017), *Commission presents the European Pillar of Social Rights*, press release, disponibil la: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_17_1007
- European Commission, Directorate-General for Regional and Urban Policy (2017), *My Region, My Europe, Our Future*, Seventh report on economic, social and territorial cohesion, disponibil la: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/cohesion7/7cr.pdf
- European Comission (2008), *Preparing The Introduction of The Euro – A Short Handbook*, disponibil la: https://ec.europa.eu/economy_finance/publications/pages/publication_summary12438_en.htm
- European Council (2020), *Conclusions*, 17-21 iulie 2020, disponibil la: <https://www.consilium.europa.eu/ro/meetings/european-council/2020/07/17-21/>
- European Political Strategy Centre (EPSC), (2015), *The Social Dimension of Economic and Monetary Union*, Strategic Note, disponibil la: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_15_5874
- Fitch Ratings (2020), *Coronavirus Macro Policy Responses Unprecedented*, Special Report, 3 iunie 2020, disponibil la: <https://www.fitchratings.com/research/sovereigns/coronavirus-macro-policy-responses-unprecedented-03-06-2020>
- Foarfa, T. (2020), *Redresarea economică a UE: un plan pentru noua generație*, articol Financial Intelligence, 27 mai, disponibil la: <https://financialintelligence.ro/tana-foarfa-europuls-redresarea-economica-a-ue-un-plan-pentru-noua-generatie/>
- Gentiloni, P. (2020), *Remarks by Commissioner Gentiloni at the Eurogroup press conference*, 11 septembrie 2020, disponibil la: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/speech_20_1630
- Iancu, A., Andrei T., Olteanu D. (2020), *Criza economico-sanitară și schimbări în legislația economică a Uniunii Europene*, Academia Română, iunie, disponibil la: <https://acad.ro/SARS-CoV-2/doc/d13-CrizaEconomicoSanitaraLegislatia.pdf>
- Kaletsky A. (2020), *Europe's Hamiltonian Moment*, articol Project Syndicate, 22 mai, disponibil la: <https://www.projectsyndicate.org/commentary/french-german-european-recovery-plan-proposal-by-anatole-kaletsky-2020-05>
- Kinder, A., Agyenmang, E. (2020), *It's a matter of fairness: squeezing more tax from multinationals*, articol Financial Times, disponibil la: <https://www.ft.com/content/40cff27-4126-43f7-9c0e-a7a24b44b9bc>
- Lazea, V. (2020), *Despre pandemie, rating de tară și responsabilitate*, 11 iunie 2020, disponibil la: <http://www.opiniibnr.ro/index.php/macroeconomie/414-despre-pandemie-rating-de-tara-si-responsabilitate>
- Lazea, V. (2020), *Ștergerea linilor roșii pentru reinventarea Europei*, 26 mai 2020, disponibil la: <http://www.opiniibnr.ro/index.php/macroeconomie/407-stergerea-linilor-rosii-pentru-reinventarea-europei>
- Leino, P. (2020), *NEXT GENERATION EU: Breaking a taboo or breaking the law?*, 24 iunie, CEPS, disponibil la: <https://www.ceps.eu/next-generation-eu/>
- Marelli, E., Signorelli, M., (2010), *Employment, productivity and models of growth in the EU*, International Journal of Manpower , Vol. 31 Issue: 7, pp.732-754

- Michel, C. (2020), *Erheblich mehr Geld für Zukunftsinvestitionen als früher*, interviu pentru publicația FAZ, 25 iulie, disponibil la: https://www.faz.net/aktuell/politik/ausland/charles-michel-verteidigt-das-eu-finanzpaket-gegen-kritik-16874755.html?utm_term=0_10959edeb5-6702986d68-189911809&utm_campaign=6702986d68-EMAIL_CAMPAIGN_2020_07_27_05_06&utm_medium=email&utm_source=POLITICO.EU
- Parlamentul European (2020), European Parliament resolution of 23 July 2020 on the conclusions of the extraordinary European Council meeting of 17-21 July 2020 (2020/2732(RSP)), disponibilă la: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2020-07-23_EN.html
- Pisani-Ferry., J. (2020), *La postérité du plan de relance européen sera une affaire d'exécution*, articol Le Monde, 20 iunie, disponibil la: https://www.lemonde.fr/idees/article/2020/06/20/jean-pisani-ferry-la-posterite-du-plan-de-relance-europeen-sera-une-affaire-d-execution_6043532_3232.html
- Pop, N. (2020), *Aveam o moștenire imediată. Ce facem cu ea? (I)*, 14 septembrie 2020, disponibil la: <http://www.opiniibnr.ro/index.php/macroeconomie/448-aveam-o-mostenire-imediata-ce-facem-cu-ea-i>
- Pop, N. (2020), *Între a gândi pe termen scurt și lung*, 2 septembrie 2020, disponibil la: <http://www.opiniibnr.ro/index.php/macroeconomie/445-intre-a-gandi-pe-teremen-scurt-si-lung>
- Pop, N. (2020), *Ce avem de învățat din criza anului 2020*, 24 august 2020, disponibil la: <http://www.opiniibnr.ro/index.php/macroeconomie/442-ce-aveam-de-invatat-din-criza-anului-2020>
- Reinhart C., (2020), *Global economic recovery may take five years*, articol Reuters, 17 septembrie, disponibil la: <https://www.reuters.com/article/health-coronavirus-worldbank/global-economic-recovery-may-take-five-years-world-bank-chief-economist-says-idINKBN26814K>
- Roman, M. (2020), *Avatarurile convergenței. Percepție vs. realitate - provocări în comunicarea despre euro*, disponibil la: <http://www.opiniibnr.ro/index.php/macroeconomie/437-avatarurile-convergentei-perceptie-vs-realitate-provocari-in-comunicarea-despre-euro>
- Schnabel, Isabel, (2020), The panedmic distributional effects –targeted fiscal measures are needed”, Speech, ECB, September
- Stern Nicholas, (2006), „The Stern Review: The Economics of Climate Change”
- Taleb, Nicholas (...). „The Bläck Swan
- Timmermans F. (2020), *Now's the Time for Jumbo Green Bond Sale*, interviu acordat Bloomberg, 17 septembrie, disponibil la: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-09-17/eu-climate-chief-says-now-s-the-time-for-jumbo-green-bond-sale>
- Tversky, A., Kahneman, D. (1981), *The Framing of Decisions and the Psychology of Choice* Science, Science, 30 Jan 1981:Vol. 211, Issue 4481, pp. 453-458
- Vandenbroucke, F. (2017), *The Idea of a European Social Union: A Normative Introduction*, în Vandenbroucke, F., Barnard, C., De Baere, G. (editors), (2017), *A European Social Union after the Crisis*, Cambridge University Press
- Volintiru, C. (2019), *Cadrul Financiar Multianual 2020-2027*, disponibil la: <http://www.oranoua.ro/clara-volintiru-cadrul-financiar-multianual-2020-2027/>
- Von der Leyen U. (2020), *State of the Union*, discurs în cadrul sesiunii plenare a Parlamentului European, 17 septembrie, disponibil la: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/speech_20_1655
- Zakaria, Fareed, (2020), *Ten Lessons for a Post-pandemic World*, New York, Norton